

KAITSI KODU!

23. VEEBRUARIL 1927.

H. O. Waldmann

Tallinn, Raekojaplats 16, kõnetr. 9-11.

Spetsiaalkaubad:

Kohv — kõige kõrgemast kuni kõige odavama sordini. Guatemala Marqogype, Gold-Java, Menado, Gosta-Rico, Perl, Porto-Rico, Guatemala Perl, Mocca, Guatemala-Java, Liberia, Santos, Rio jne. Kõige paremaid kohvisortidest igapäev vilunud asjatundja poolt kõrvetatud värsked laavara.

Tee — vanema ja suurema Moskva ühisuse «Vassili Perlov & Pojad» kõik sordid.

Paberossid ja tubak — kõikide suuremate tehaste saadused vabrikuhindadega.

Kodumaa veinid, napsid ja liköörid

— Portvein, Portvein punane, Madeira, Tokayer, Eesti Barsac, Vahuvein, Õunavein jne. Cherry Brandy, St. Brigiitta, Curacao, Doom (end. Benedictine), Marjaliköörid, Vine Brandi (end. konjak), Pomeranz à la Stockmanshof jne.

Peale selle: suhkur, jahu, riis, kakao, kompvekid, šokolaad, kõik-sugu maitseained, veini- ja likööriekstraktid ja sebid.

En gros.

Teenimine kiire ja korralik.

En detail.

ED. TÖNISSON

TALLINNAS.
KAUPLUS JA LADU
KUNINGA 9, TEL. 3-66.

HARJA- JA PINTSLITOOSTUS

KAUPMEESTELE
KORRALIK PROTSENT

MÕUK SUUREL JA
VÄIKESEL ARVUL.

VILDITOOSTUS

Asutatud 1860. a.

Soovitan laosi
ja ka tellimise
peale, igasugu
seid harju ja
pintslaid.

Laos kõigis suu-
rustes

viltsaapaid

ja toakingi nah-
kadega ja ilma,
spordi-, rangi-
ja sadulavilli.

Kaanepilt: Vabadussõjalaste tüübid sõja muuseumis.

Tallinna Linna Pank

Tallinnas, Mundi tän. 2

Kõnetraadid: Juhatus 19-30

Äriruum 3-13

Aidad 7-48

**Pank toimetab kõiki
pangaoperatsioone
sise- ja välismaal**

TALLINNA AKTSIA PANK

Tallinnas, Vene tän. 8

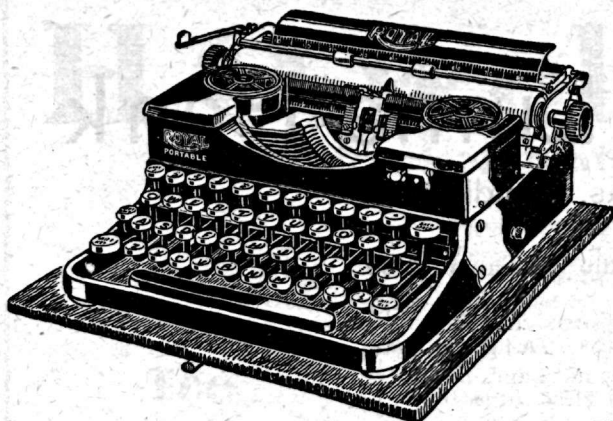
Telefonid: 11-85, 33-85

Telegr. aadress: AKTOBANK

Põhikapital mk. 40.000.000.—

**Pank toimetab kõikisugu pangaoperatsioone
kodu- ja välismaal. Rahasaatmine Venemaale**

Korrespondendid kõikides tähtsamatel linnades nii sise- kui välismaal

Ammuoodatud
paremad
Ameerika
väikesed
(portable)
kirjutus-
masinad

ROYAL

jõudsid müügile

V^d LOUN & SCHITIKOV

Tallinn, Niguliste 18. Tel. 13-37.

RAADIO

Meie löönumbrid tänavuseks hooajaks ringhäälingu kuulamiseks on detektorid ja detektoraparaadid.

Detektorid — 90 m. alates.

Detektor-aparaadid 400 m. al.

3-lampiline vastuvõtja ühes lampide ja antenniga, akkumulaatoriga, anoodipatarei ja peakuulajaga, komplekt töövalmis, excl. antenni ülespanemine 13.650 Emk. — Kõikide suuremate Euroopa saatejaamade peakuulajaga vastuvõtmine garanteeritud.

4-lampiline vastuvõtja ühes lampide ja antenniga, akkumulaatoriga, anoodipatarei ja peakuulajaga, komplekt töövalmis, excl. antenni ülespanemine 17.750 Emk. Suur Para valjurääkija 3.200 mk. — Kõikide suuremate Euroopa saatejaamade vastuvõtmine valjuhääldajaga garanteeritud.

Suurim valik detektoraparaate, suuremaid vastuvõtjaamu ja detektoreid. — Kõik raadioosad suures valikus.

A.-S. TORMOLEN & Ko.

Tallinnas, Harju t. 37, kõnetr. 15-02 („Kuld Lõvi“ vastu).
Esitaja Tartus: „Teater & Musika“, Rütli t n. nr. 8.
Osakond Narvas, Joala tän. 18.

KINNITUS-AKTSIA-SELTS EESTI LLOID

Juhatus Tallinnas, Pikk tän. 11. Kõnetraadid: 6-24, 17-03.

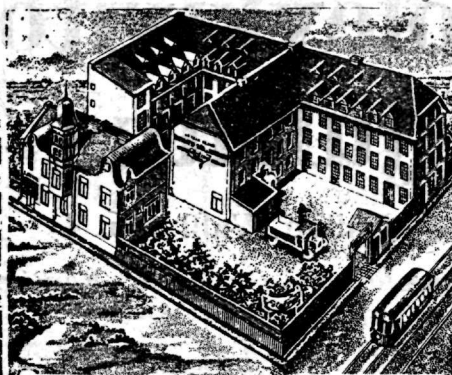
**Tule-, elu-, õnnetusjuh-
tumiste ja veokinnitus.**

Kinnitage oma varandust ja elu kuni veel aeg.

Ühendatud Saapa- ja Nahavabrikud, A.-S.

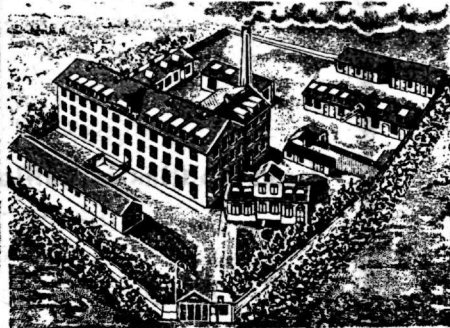
Tallinn.

Nahavabrik „Sakala“ Rakveres.

Saapavabrik „Estoking“ Tallinnas.

Nahavabrik „Eestimaa“ Tallinnas.

Kaitse-

Estoking
Tallinn

märk

soovitab oma saapavabr. „Estoking“ jalanõusid, missugused on väljaspool
:-: võistlust oma nägususe, vastupidavuse kui hinnagi poolest. :-:

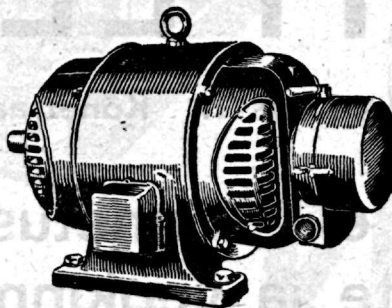
Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget

ASEA

Generaatorid
Mootorid
Lülitussisseaded
Tõstemasinad (Lifte)
Tänavraudteed
Elektriraudteed

Diiselektrivagunid
Elektrikraanad
Kaablid
Auruturbiinid —
patent
Ljunström „STAL“

Ainuesitaja — Alleiniger Vertreter

Linke & Martinson

Tallinn — Reval, Kinga tän. 10, telef. 19-85 Telegrammi aadress: Linkmart

Riigi põlevkivitööstuse juhatus

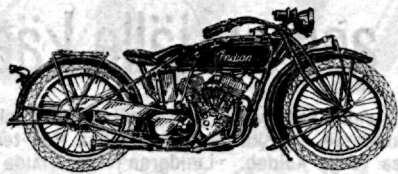
Tallinn, Valli tän. 4

Laod Kohtlas ja Tallinnas

Kõnetr. 10-85, 13-47 ja 11-62

M ü ü b

põlevkivi, põlevkivi-tooresõli, mootornaftat, pigi,
gudrooni, asfalt tsementteede tegemiseks, asfalt-mas-
tiksi, „fenolaati“ puu konserveerimiseks ja immutusõli.

Harley-Davidson ja Indian

oli, on ja jäävad kõige paremaiks ning moodsamaiks mootorratasteks maailmas. Uued modellid näha ning saada. Soodsad maksutingimused. Hinnad juba 85.000 mk. alates. Prospektid ja kataloogid maksuta.

P. S. Rikkalik väljaalik mootorrataste tagavarajagudest.

J. Freybach

Niguliste 11, Tallinn, TEL. 15-30

ALEX. ED. JÜRGENS

Mehaan. kivitööstus

A. Ed. Jürgens

Kaupmehe 1. 7. Tallinnas.

valmistab kõiksuguseid

mälestussambaid, fassaade

ja kõiki sellel alal ettetulevaid töid kodumaa ja välismaa kunstnikkude kavandite järele.

Rätsepaäri

Max Johanson

(Peterburist)

Tallinn, Lühikejalg 6, kõnetr. 30-89.

Võtan tellimisi vastu
kõiksugu mees-
rahvariiete peale.

Alaliselt suures väljaavalikus mood-
sais mustreis kõige paremaid Ing-
lise riideid, voodreid ja siide.

Austusega

M. Johanson.

Plekitööstus

G. Linholm

Tallinn, Vana Kalamaja tän. nr. 32,
kõnetraat 26-83,

valmistab kiiresti ja kor-
ralikult kõiksugu plekist
õli-, piima- ja
transportnõusid,
kompveki-, kilu-,
sproti-, konservi-,
värvi- ja kreemikarpe,
teeb kõiksugu plekist stantsimis-
ja väljapressimistöid.

Töö headuse eest täieline vastutus.
Hinnad mõõdukad.

Vana hea Rootsi aeg on jälle käes!

Õiget Vene teed ei ole enam 1917. aastast peale saadaval. Teie tarvitate aseaineid, mis kohal pakitakse endiste Vene firmade kestadesse. Raske Vene aeg ainsa hea teega on nüüd möödas ja hea Rootsi aeg sama hea teega koidab. Lundgren'i tee, mida kogu Rootsi joob, on nüüd ka Eestis saadaval. Firma tegutseb 1888. aastast ja müüb aseainetest vaba kirjamärgi teed. Tee on Rootsis pakitud, Göteborgi linnakeemiku dr. G. Karl Almström'i järelevalvel.

JAMES LUNDGREN & Ko. Göteborg, Rootsis.

Esitaja Eestis: **G. Samzelius**, Tallinn, Pikk t. 36/33.

Perekonnas saavutate

mugavuse,

kui ostate radioaparaadi meie firmalt.

„Standard Electric“ Tallinn,

Valli tän. 4, telef. 27-90

O.-Ü.

CALORICA

Rootsi punschitehas.

Soovitame oma tehase kõrgeväärtuslikke saadusi:

Svenska Punsch 28° kange.
 Caloric Punsch 35° kange.
 Prima Punsch 40° kange.
 Kloostrilikköör (Benedictine).
 Konjak (X. X. X.).
 Konjak V. O.
 Konjak V. O. S.
 Chartreuse kollane.
 Curacao pruun.
 Kristall Kümmel.
 Scotch Whisky.
 Pomerants.
 Allasch — Kümmel
 Riia Balsam.
 Kir-i Likköör.
 Cherril Brandy.
 Sam ten.
 Valge viin (vodka).

Krooni ud näitustel ainult kõrgemate auhindadega.

Tallinn, Rütli t. 13.

Tel. 15-53.

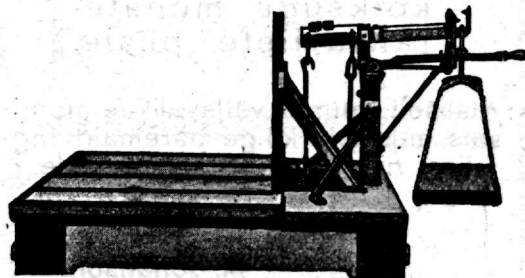
Tallinna Masina-
ja Kaaludevabrik

„Vega“

Vilmsi t. 56, tel. 19-15

pakub

odavamate hindadega
 üldtunnustatult pari-
 maid kauplemisel tarvi-
 tatavaid kaale ja vihte.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA
ILMVB KAKS KORDA KVVJ

III AASTAKÄIK

Nr. 4

23. VEEBRUARIL 1927

Väljaandja: *Kaitseliidu staap.* Vastutav toimetaja: *V. Neggo.* Tegev toimetaja: *J. Jaik.*
Tellimishind: *aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk.* Üksiknumber *30 mrk.*
Kuulutuste hinnad: *1/4 lehek. 4000 mrk., 1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja 1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.*
Toimetus *Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teispäeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.*
Tallitus *Tallinna Eesti Kirjastus-Ühiseuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.*

Kodumaa õnne ja jõukuse poole!

Kas on meil põhjust uskuda oma paremasse majanduslikku tulevikku?

Kui meele tuletame aegasid, — ja need ei olegi meist nii väga kaugel, — mil mõtlejad pead Eesti iseseisvuse võimalust alles arutasid, siis kuuldsid sagedasti küsimusi ja kahtlusi:

Kas me üldse suudame iseseisvad olla?

Tähendatud küsimus tekkis esile peaaegselt kahest allikast: poliitilisest ja majanduslikust.

Poliitiliselt näis see otse võimatu olevat, et pisikene 1,1-miljoniline rahvas (pealegi ei olnud üldine rahvalugemine tol ajal veel selgitanudki, et meid on nii vähe!) temaga võitlevate suurrahvaste kiuste ennast maksma võib panna poliitiliselt iseseisvana! Pealegi veel otsekoheselt, rind rinna vastu peetavas sõjalises võitluses!

Kuid ometi sündis, mis palstab pealiskaudsemal vaatamisel imena: Eesti võitis ja — jäi püsti!

Tal jätkus isegi jõudu, et aidata ja vaimustada iseseisvusvõitlusele oma naabrit!

Ajaloo tumber vaadates leiame aga, et meie iseseisvus ei ole mingisuguse ime tekitatud, sest niisugused „imed“ ei sündinud meiega ajaloos esimest korda. Helveetsia mägilased-talupojad ajasid aastasade eest enese püsti samasugusel viisil, luues suurte ja vaenuliste naabrite silma all uhkesti oma riigi.

Ning alles hiljutine võitlus Aafrika põhjarrannikul, ainult 425.000 elanikuga riffide maal? Eks näidanud nendegi poolteise-aastane kangelaslik võitlus kahe suurriigi kõige moodsamate ja palju suuremate sõjajõudude vastu, mida võib korda saata rahvas, keda kannab kõikumatu ko-

dumaa-armastus, iseseisvuse-tung ja vabaduse-iha!

Seesama, ja ei midagi muud, määras ka meie iseseisvuse saatuse. Ei oleks jatkunud Eesti rahval tema saatuslikkudel silmapilkudel neidsamu omadusi, siis ei oleks maailm ka iialgi saanud seista selle ajaloolise „imeteo“ ees, mida me praegu nimetame „iseseisvaks Eesti vabariigiks“.

„Imed“ võivad ajaloos sündida ainult siis, kui rahvas ise on imeteovõimeline. Ja Eesti rahvas näitas, et ta oli seda.

Ja kui praegu sin-seal veel leidub kahtlejaid, kes arutavad: oleme küll iseseisvaks saanud, kuid kas suudame oma iseseisvust suurriikide jalus ka hoida, siis ei saa me sinna midugi midagi parata, et need inimesed oma usu kõvendamiseks Euroopa kaardilt ei jaksu üles leida riike ja rahvaid, kes samuti pisikestena püsisvad „suurriikide jalus“. Miks ei peaks seda suutma siis meiega, kes me end alles hiljuti oleme näidanud nii imeteovõimelistena!

Oleme seni kõnelnud ainultki oma poliitilisest iseseisvusest ja selle püsivusevõimalustest.

Kuid majanduslik iseseisvus?

Ilma selleta ei suuda ju ükski rahvas poliitiliselt iseseisvaks jääda, hoolimata kõigest oma kangelasmeelest?

See on teine küsimuste rida, mida kahtlejad nii sagedasti on arutanud... ja arutavad osalt veel praegugi.

E2 1128

Sellest hoolimata, et oleme juba püsinud majanduslikult iseseisvana sama kaua nagu poliitiliseltki!

Sellest hoolimata, et me majandusliku iseseisvuse ülesehitamistöös aastaastalt sammugi ei ole tagasi läinud, vaid aina edasi astunud!

Ja sellestki hoolimata, et meie majandusliku iseseisvuse alustoad, — meie varandused ja kapitalid, — sõja lõpust saadik põrmugi ei ole vähenenud ega nõrgenenud, vaid aina järjekindlalt kasvanud ja tugevnenud.

Kodanikud ei ole ometi unustanud andmeid, mida on esitanud rahaministrid oma igaaastastes eelarvekõnedes ja mida päevpäevalt on pakkunud ka tegelik majanduslik elu.

Tuletagem meele ainult mõningaid lõputulemusi:

Aralaastatud tühjuses hakkasime ehitama.

Kaua ei olnud meil kindlaväärtuslikku raha, kuid nüüd on ta meil juba mitmendat aastat.

Kaua ei suutnud me oma riiklikus majapidamiskavas — eelarves — saada tulusid kulddega kokkukõlla, kuid nüüd suudame seda.

Rida aastaid kauplesime maailmaturul igaaastase puudujäägiga, kuid eelmisel aastal ajasime juba arved ots-otsaga kokku; ja läinud aastal tegime lõpuarve isegi juba 80-miljonilise ülejäägiga — eneste kasuks!

Kas need vähesedki võrdlused meie senisest lühikeseajalisest majandusliku iseseisvuse ülesehitustööst ei peaks küllalt selgesti pakkuma tõendust selleks, et me suudame olla majanduslikult iseseisvad.

Üheksa aastat tegelikult iseseisvat elu on seda tõendanud.

*

Meie poliitilise ja majandusliku iseseisvuse võimalus on väljaspool kahtlust. Ja ei usu, et praegu veel olekski palju kodanikke, kes sellele vastu vaidlevad.

Kuid väga suur on ometi nende kodanikkude arv, kes arutavad ja kahtlevad:

Kahtlemata võime me olla iseseisvad, kuid me ei suuda selles iseseisvuses oma kodanikkudele niisuguseks jõukuseks ja heakäekäiguks pakkuda võimalusi, et nad endid siin tunneksid rahuldununa ja õnnelikuna. Meie kodumaa on selleks liig pisike, liig kehv, tema majanduslikud võimalused seepärast liig kitsad, välja vaated liig ahtad. Nii muutub liig raskeks siin kodaniku igapäevane elu. Ta lämbub siin majanduslikkude kitsikuste all — ja sumbutab niiviisi ka oma poliitilise ning kultuurilise iseseisvusvaimustuse.

Ja nende väidete kinnituseks tuakse tõendusi:

Meil on põllumehe, töölise ja teenija igakuuline teenistus nii suur, Rootsis, Taanis, Ameerikas, Austraalias, Kanadas, Uuel-Meremaal jne.

aga on see isegi juba ühes nädalas harilikult suurem!

Eks tõenda ka hulgalised enesehukkamised, varanduslikud kuriteod, väljarändamised ja paljud teised asjaolud, et väga suurel hulgal kodanikkudel elu meie kitsal ja kehvval kodumaal on väljakannatamatult raske?

Eks tõendanud ka meie rahaminister alles läinud aastal oma eelarve-kõnes, et meie rahva sissetulek ulatub läbistikku hädavaevalt ainult 30.000 mk. aastas kodaniku kohta, kusjuures keskmine riiklik maksukoorem kodaniku kohta on üle 4000 marga aastas. Missugust elamisvõimalust, missugust lahendust, heakäiku, õne ja tulevikukindlust võib Eesti kodanik endale pakkuda niisuguses ainelises olukorras?! Ei suuda teda niisuguses olukorras trööstida ükski kindel raha, ükski aktiivne väliskaubanduse bilanss ega ükski tasakaalus eelarve!

Ainuke, mis teda suudaks trööstida, oleks ainult see, kui ta näeks ja võiks uskuda, et meie rahvale vähemalt lähemas tulevikus avaneksid paremad majanduslikud võimalused, nii et ta kord ka enam-vähem täie rinnaga võiks hingata!

Aga kuni ta neid võimalusi ei näe, seni ei saata talle ette heita, et ta maailmas ümber vaadates mujalt neid otsib ja et paljud kodanikud neid mujalt ka otsima lähevad, oma vabale ja iseseisvale kodumaale pettumuse ja kibedusega selja pöördes.

Niiviisi arutavad ja kõnelevad praegu kümned tuhanded suud. Kes üldse oskab mõelda üldiste küsimuste üle, see asetab enda nagu olude sunnil ja tahtmatult küsimuse ette:

Kas on meil üldse põhjust uskuda oma paremasse majanduslikku tulevikku?

Peame otsekoheselt tunnistama, et meie selles küsimuses tekkivaid kahtlusi ei saa võtta nii tühistena, et me neist läheksime mööda nii kergesti nagu eelmistest kahtlustest.

Seepärast peatume nende juures.

*

Meie teame, et Taani rahvas oma sama suurel kodumaal, nagu on Eesti, elab jõukalt, õnnelikult ja kultuuriliselt, sellest hoolimata, et tal on kodanikke 3½ korda niipalju kui Eestil.

Teame ka, et Taani rahvamajandus on samuti tugenev põllumajandusele nagu Eesti oma. Samuti teame, et Taani põllupind on läbistikku võttes looduslikult umbes samaväärtuslik nagu Eestis. Paremusel on tal ainult natuke pehmem kliima ja mõningate soodsate turgude (Inglismaa, Saksamaa) suurem lähedus.

On seepärast arusaadav, et Eesti tulevikulootusi hellitades meie avalikus arvamises nii sagedasti esile kergib võrdlusi Taaniga.

Tunnustades, et meie majanduslikud välja vaated suuremalt osalt toetuvad just põllumajan-

dusele, vähemalt lähematel aastakümnetel, ei saa meiega sellest mööda.

Ja nii peatume siis küsimuse ees: kas leidub meie põllumajanduse tulevikuväljavaadetes andmeid oletamiseks, et Eesti rahvas selle majandusharu najal kitsikusest välja pääseses ligikaudu võiks jõuda umbes samasugusele jõukusele nagu Taani rahvas on jõudnud.

Laseme mõningaid arvusid seda küsimust meile selgitada, tarvitades mõningaid neist meie tuntuima statistiku N. Köstneri poolt väljatöötatud kujul.

Ja mida nad selgitavad?

Kõigepealt seda, et meil põllumajanduses kasutatavat maad on kokku umbes 2.642.000 hektaari Taani 3.314.000 hektaari asemel. Järelikult: meil on keskmiselt iga kodaniku kohta põllumajanduslikult kasutatavat maad enam kui kaks korda niipalju kui Taanis (üle 2 hektaari vaevalt 1 hektaari asemel). Ja nii peaks siin võimalus peituma põllumajanduslikku toodangut iga kodaniku kohta isegi märksa suuremaks tõsta kui ta on Taanis. Eesti rahvas võiks oma põllumajanduse najal seega siis märksa jõukamaks ja õnnelikumaks saada kui on Taani rahvas.

Et ta praegu aga seda ei ole ja alles kitsalt ning kehvalt elab, muutub meile täitsa arusaadavaks järgmistest andmetest:

Meil on kõigest põllumajanduslikult kasutatavast maast põllukultuuride alla üles haritud ainult 38%, s. o. 38 hektaari igast 100 hektaarist, kõik muu osa on aga peaaegu ilma ühegi kultuurita heina- ja karjamaa, millest esimest meele tuletatakse ainult mõni nädal aastas ja teist näevad ainult karjalapsed. Taanis aga on igast 100 hektaarist põllumajanduslikult kasutatavast maast põllukultuuride alla sügavalt ja eeskujuliselt üles haritud tervelt 81 hektaari ning ka ülejäänud 19 hektaari ei ole mitte niisugune mahajäetud heina- ja karjamaa, nagu meil, vaid suurelt osalt kõrgekultuuriline haritud heinamaa, millel majapidamises igatahes mitte väiksem väärtus ja tähtsus kui Eesti põldudelgi.

Seega siis: Taani väiksem maahulk iga kodaniku kohta on laialisemalt ja täielisemalt haritud kui märksa suurem maahulk iga kodaniku kohta Eestis, — ja selles peitub esimene alus Taani rahva märksa suuremas jõukuses, Eestiga võrreldes.

Seda jõukuse vahet muudab aga veel suuremaks see, et meie põllutöö-tehnika ja organisatsioon võrdlematult taga seisab Taani omast, mille tagajärjel Eesti põllule märksa väiksema toodangu juures enam kui kaks korda rohkem inimese tööjõudu ära tarvitatakse kui Taanis: Iga 100 hektaari põllu kohta tuleb Taanis ainult 17—18 töötajat, Eestis aga tervelt 40—41. Ja

selle tagajärjel tuleb Taanis ühe põllumajandusliku elaniku kohta 3 korda rohkem lehma, 4½ korda rohkem sigu ning 10 korda rohkem kanu ja teisi sulgloomi kui Eestis.

Kui selle juures ühtlasi veel arvesse võtta, et iga Taani lehm läbistikku umbes 3 korda niipalju piima annab kui Eestis ja ka põld põhjalikuma kultuuri ning täielikuma põllutöötunniga võrreldes palju suuremaid saake jagab, siis paistab kõigest sellest päris selge olevat, miks meie rahvas Taani rahva kõrval praegu veel nii kehvas osutus.

Kuid kas tarvitseb ta selleks jääda?

Selle küsimuse peale tuleb kindlasti eitavalt vastata, sest suurema osa sellest, mis Taanis saavutatud, võib kahtlemata saavutada ka Eestis.

Järk-järgult laieneb meiega põldude pindala harimata heina- ja karjamaade arvel ja pole esimest mingsugust looduslikku takistust selleks, et temast kord sama suur osa on üles haritud kõrgekultuuriliseks põllu- ja heinamaaks kui Taanis.

Järk-järgult süveneb ja täieneb meiega põllumajanduse tehnika ja korraldus, tuleb tarvitusele rohkem moodsaid põllutööriistu, ja -masinaid, rikastuvad teadmised meie põlluharijate keskel jne. Arvusid selle kohta tei rahaminister juba oma tänavuses eelarvekõneski, näidates, kui jõudsasti on viimaste aastate jooksul suurenenud elus ja elutu inventaari hulk meie põllumajanduses; kuidas areneb meie põllumajanduslike saaduste ümbertöötamine (1912. a. ei olnud meil veel sadat ühismeiereid, nüüd on neid töötamas juba 320), nende väljavedu jne.

Kas ei tõenda see kõik, et meilgi on võimalusi arenemiseks kodumaa õnne ja jõukuse sihis?!

Ja kas ei tõenda see ka seda, et see arenemine on meil praegu täies hoos?!

Kui aga nii, siis ei saa meie seisukord ometi senisest raskemaks ja kitsamaks minna, vaid ta peab muutuma kergemaks ja lahedamaks. Meie ei saa enam vaesemaks jääda, vaid lähemaks rikkamaks.

*

Kuid miks kõneleme ainult põllumajandusest? See ei mahuta ju kunagi tervet kodanikkude hulka, kuigi ta mahutab suurema osa rahvast? Põlluharijate seisukord võib ju paraneda, kuid mis saab teistest?

See on uus murelike küsimuste rida, millega end sagedasti vaevab suur osa meie mitte-põlluharijast rahvakihist.

Ta on aga ilmaaegne.

Rahvas, kellest ¼ on pääsnud jõukusele meie peajõuallika — põllumajanduse — najal, pakub lahedust ja muretust kindlasti juba kõigile oma kodanikele.

Ülejääv veerand osa seisab ühel või teisel viisil põlluharija rahva teenistuses parata-

Eesti Vabariigi põhiseadus.

Nr. 243. Asutava Kogu poolt 15. juunil 1920. a. vastu võetud.

Vabariigi 9-da aastapäeva puhul toome siinkohal ära meie vabariigi põhiseaduse oletades, et see laiematele rahvahulkadele veel küllalt tuttav pole, kuna seda iga kodanik peaks tundma.

Eesti rahvas, kõikumatus usus ja vankumatus tahtmises luua riiki, mis on rajatud õiglusele ja seadusele ja vabadusele, kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevatele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus, võttis vastu ja määras Asutava Kogu kaudu järgmise põhiseaduse:

Peatükk I.

Üleüldised määrused.

§ 1. Eesti on iseseisev, rippumatu vabariik, kus riigivõim on rahva käes.

§ 2. Eesti maa-alasse kuuluvad Harjumaa, Läänemaa, Järvamaa, Virumaa ühes Narva linn ja ümbruskonnaga, Tartumaa, Viljandimaa, Pärnumaa, Valga linn, Võrumaa, Petserimaa ja muud piiriäärsed mannermaa kohad, kus Eesti rahvast asumas, Saaremaa, Muhumaa, Hiiumaa ja muud Eesti vetes olevad saared ja leetseljad.

Eesti piiride kindlaksmääramine sünnib rahvusvaheliste lepingute läbi.

§ 3. Eesti riigivõimu ei saa keegi teostada muidu kui põhiseaduse või põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.

§ 4. Eestis maksavad tema enese asutuste poolt antud või tunnustatud seadused. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud määrused maksavad Eestis tema õigusliku korra lahutamatuina osadena.

Keegi ei või end vabandada seaduse mitte-teenimisega.

§ 5. Eesti vabariigi riigikeeleks on Eesti keel.

Peatükk II.

Eesti kodanikkude põhiõigustest.

§ 6. Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetoolised. Ei või olla avalikõiguslikke eesõigusi ja paheõigusi, mis olenevad sündimisest, usust, soost, seisusest või rahvusest. Seisusi ja seisuslikke tiitleid Eestis ei ole.

§ 7. Eesti vabariik ei anna autähhti ja aujärke oma kodanikkudele, välja arvatud kaitsevaelastele sõja ajal. Samuti ei ole Eesti koda-

matult: käsitööstena, eriteadlastena, haritlastena, õpetajatena, riigiametnikkudena, omavalitsustegelastena ja teistena. Jõukana ja sissetulekurikkamana tarvitab ta nende tööd märksa suuremal hulgal kui praegu ja tasub selle eest märksa paremini kui oma praeguse kehvuse juures.

Kuid jääb ju meil veel järele suur osa viljakat majanduslikku tegevust väljaspool põllumajandustki: tööstus, mereasjandus, kalandus j. m., milles tööga väärtusi võime luua muule maailmale — rahvusvaheliseks kaupade vahetuseks.

Sedamööda, kuidas meie kapitalid ja tegevusvõimalused aasta-aastalt suurenevad võib

suur osa rahvast tööd ja sissetulekut leida ka neil aladel. Elu üldises mitmekesinemises ja elavamaks muutumises tarvitavad rohkem tegelasi ja töötajaid ka meie läbikäimisabinõud — raudteed, post, telegraaf, telefon.

Kuhu me ka ei vaata, igalpool võime näha ainult oma heakäekäigu kasvu, aga mitte kängumist.

Ja kõigest sellest leiab vankumatut kindlust ainult üks äratundmine:

Meil on põhjust uskuda oma paremasse majanduslikku tulevikku!

Meie areneme kodumaa õnne ja jõukuse poole!

A. Tammann.

nikkudel õigust vastu võtta võõraste riikide au-
märke ja autähti.

§ 8. Isikupuutumatus on Eestis kindlustatud.

Kedagi ei või jälgida muidu kui seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

Välja arvatud kuriteolt tabamisel, ei või kedagi vangistada või kitsendada isikulises vabaduses muidu kui kohtuvõimude otsusel, kusjuures see otsus põhjendatuna peab olema kuulutatud vangistatule mitte hiljemalt kui 3 päeva peale vangistamist. Otsuse kuulutamist vangistatule on õigus nõuda igal kodanikul, kui kuulumine mitte sündinud ei ole eelnimetatud tähtajal.

Ühtki kodaniku ei või vastu tema tahtmist temale seaduse poolt määratud kohtu alt üle viia teise alla.

§ 9. Eestis ei või karistada kedagi tema teo pärast, ilma et see tegu karistusvääriliseks oleks tunnistatud seaduses, mis enne selle teo kordasaatmist maksma hakanud.

§ 10. Kodu on puutumatu. Ei või olla tungimist eluasemesse või selle läbiotsimist muidu kui juhtumistel ja nõuete täitmisel, mis on seaduses tähendatud.

§ 11. Eestis on usu ja südametunnistuse vabadus. Keegi ei ole kohustatud korda saatma usutunnistuslikke tegusid, olema usutunnistusliku ühingu liige ega kandma selle kasuks avalikke kohustusi.

Usuliste talituste täitmine on takistamatu, kui see ei käi avaliku korra ja kõlbuse vastu.

Usutunnistus ega ilmavaade ei või vabanduseks olla kuriteo kordasaatmisele või kodaniku kohuste täitmisest kõrvalehoidmisele.

Riigiõiguse Eestis ei ole.

§ 12. Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis vaba. Õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahvakoolides maksuta. Vähemusrahvustel kindlustatakse emakeelne õpetus. Õpetusandmine seisab riigi ülevalve all.

Kõrgemalel õppeasutustele kindlustatakse autonoomia neis piirides nagu seda ette näeb nende asutuste seadusandlikul teel kinnitatud põhikiri.

§ 13. Eestis on vabadus omi mõtteid avaldada sõnas, trükis, kirjas, pildis või kujutuses. Seda vabadust võib kitsendada ainult kõlbuse ja riigi kaitseks.

Tsensusi Eestis ei ole.

§ 14. Eestis on kindlustatud sõnumite ja kirjade saladus, mis edasi antakse posti, telegraafi ja telefoni või mõnel muul üldtarvitataval teel. Erandeid teha on õigus kohtuvõimudel seadustes ettenähtud juhtumistel.

§ 15. Eestis on kindlustatud õigus pöörata kaebustega ja palvetega vastavate avalikkude asutuste poole. Pööramiste kaasas ei tohi käia

mingi surveabinõu. Vastavad asutused on kohustatud asjale andma seadusliku käigu.

§ 16. Ei ole tarvis mingisugust eelluba riigiametnikkude kohtulikule vastutusele võtmiseks.

§ 17. Liikumine ja elukohta muutmise on Eestis vaba. Selles vabaduses ei või kitsendada ega takistada kedagi muidu kui kohtuvõimude poolt.

Tervishoidlikel põhjustel võivad seda vabadust kitsendada või takistada ka teised võimud vastavais seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

§ 18. Kõigil Eesti kodanikkudel on õigus avalikku rahu rikkumata koosolekuid pidada sõjariistadeta.

Ühinguisse ja liitudesse koondumine on Eestis vaba.

Streigivabadus on Eestis kindlustatud.

Neid õigusi võib seadus piirata ainult avaliku julgeoleku huvides.

§ 19. Eestis on kindlustatud vabadus elukutset valida ja ettevõtteid avada ning kasutada põllutöös, kaubanduses, tööstuses, samuti muil majandusaladel. Selles vabaduses ei või kedagi kitsendada või takistada muidu kui seaduste põhjal ja piirides.

§ 20. Iga Eesti kodanik on vaba oma rahvuse määramises. Juhtumistel, mil isiklik määramine mitte võimalik ei ole, sünnib see seaduses ettenähtud korras.

§ 21. Eesti piirides elavate vähemusrahvuste liikmed võivad ellu kutsuda oma rahvuskultuurilistes ja hoolekande huvides sellekohaseid autonoomseid asutusi, nii palju kui nad vastu ei käi riigi huvidele.

§ 22. Neis kohtades, kus elanikkude enamus ei ole Eesti, vaid kohalikul vähemusrahvusel, võib kohalikkude omavalitsusasutuste asjaajamise keeleks olla selle vähemusrahvuse keel, kusjuures igapäev õigus on tarvitada neis asutustes riigikeelt. Kohalikud omavalitsusasutused, kus vähemusrahvuse keel tarvitusel, peavad riigikeelt tarvitama läbikäimises riiklikkude asutustega kui ka nende teiste omavalitsusasutustega, kus ei ole tarvitusel sama vähemusrahvuse keel.

§ 23. Saksa, Vene ja Rootsi rahvusest kodanikkudel on õigus pöörata riiklikkudesse kesk-asutustesse kirjalikult oma keeli. Eriseaduses määratakse ligemalt nende rahvuste keelte tarvitamine kohtus ja kohalikkudes riiklikkudes asutustes kui ka omavalitsusasutustes.

§ 24. Eraomandus on Eestis igale kodanikule kindlustatud. Ilma omaniku nõusolekuta võib seda võõrandada ainult üldistes huvides seaduste põhjal ja seadustes ettenähtud korras.

§ 25. Majandusliku elu korraldamine Eestis peab vastama õigluse põhimõttele, mille sihiks on inimeseväärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käivad harimiseks

maasaamise, eluaseme- ja töösaamise, samuti emakaitse, tööjookaitse ning nooruse, vanaduse, töövõimetuse või õnnetuste puhul tarviliku toetuse saamise kohta.

§ 26. Kodanikkude õiguste ja vabaduste üleslugemine eelseisvais §§ (6—24) ei kõrvalda mitte teisi õigusi, mis järgnevad selle põhiseaduse mõttest ehk on temaga kokkukõlas.

Kodanikkude vabaduse ja põhiõiguste erakorralised kitsendused astuvad jõusse seaduslikus korras kindla tähtajani väljakuulutatud kaitseisukorra puhul vastavate seaduste põhjal ja piirides.

Peatükk III.

R a h v a s t.

§ 27. Riigivõimu kõrgemaks teostajaks Eestis on rahvas ise oma hääleõiguslike kodanikkude näol. Hääleõiguslik on iga kodanik, kes on saanud kakskümmend aastat vanaks ja on olnud vahetpidamata vähemalt ühe aasta Eesti kodanikseisuses.

§ 28. Hääleõiguslikud ei ole kodanikud: 1) kes seaduslikus korras on tunnistanud nõdra- ehk hullumeelseks, ja 2) p.medad, kurtummad ja pillajad, kui nad on eestkostmise all.

Hääleõigusest jäetakse ilma mõned liigid kuregijaid Riigikogu valimisseaduse põhjal.

§ 29. Rahvas teostab riigivõimu: 1) rahvahääletamise, 2) rahvaalgatamise ja 3) Riigikogu valimise teel.

§ 30. Iga Riigikogu poolt vastuvõetud seadus jääb väljakuulutamata kahe kuu kestes tema vastuvõtmise päevast arvates, kui seda nõuab kolmas osa Riigikogu seaduslikust koosseisust. Kui selle aja jooksul kakskümmendviis tuhat hääleõiguslikku kodanikku nõuab, et nimetatud seadus esitataks rahvale vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks, siis on leib parestine väljakuulutus rahvahääletuse tagajärgedest.

§ 31. Rahvaalgatamise korras on kahelkümnelviiel tuhandel hääleõiguslikul kodanikul õigus nõuda, et seadus antaks, muudetakse või tunnistataks maksusetuks. Sellekohane nõudmine antakse väljatöötatud seaduseelnõuna Riigikogule. Riigikogu võib eelnõu seadusena välja anda või tagasi lükata. Viimasel juhtumisel panakse eelnõu rahvale ette vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks rahvahääletamise korras. Tunnistab rahvahääletusest osavõtjate enamus eelnõu vastuvõetuks, omandab ta seadusliku jõu.

§ 32. Kui rahvas lükkab tagasi Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse või võtab vastu Riigikogu poolt tagasilükatud seaduse, kuulatakse välja uued Riigikogu valimised, mis võetakse ette hiljemalt seitsekümmendviis päeva pärast rahvahääletamist.

§ 33. Rahvahääletused sünnivad Riigikogu juhataste ülevalvel. Rahvahääletamise alused ja kord määratakse eriseaduses.

§ 34. Rahvahääletamisele ei kuulu ega või rahvaalgatamise teel otsustamisele tulla eelarve ja laenude tegemine, maksuseadused, sõjakuulutamise ja rahutegemine, kaitseisukorra väljakuulutamise ja lõpetamise, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni väljakuulutamise, samuti ka lepingud võraste riikidega.

Peatükk IV.

R i i g i k o g u.

§ 35. Rahvaesitajana teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu.

§ 36. Riigikogus on sada liiget, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

Riigikogul on õigus oma liigete arvu suurendada; sellekohane seadus hakkab maksma järgmistel Riigikogu valimistel.

Riigikogu valimisseadus antakse välja eriseadusena.

§ 37. Õigus Riigikogu liigete valimisest osa võtta või ennast Riigikogu liikmeks valida lasta on igal Eesti kodanikul, kes on hääleõiguslik.

§ 38. Riigikogu liikmed, välja arvatud Vabariigi Valitsuse liigete abid, ei või olla Vabariigi Valitsuse ega tema asutuste poolt nimetatud ametites.

§ 39. Iga kolme aasta järele võetakse ette uued Riigikogu valimised. Riigikogu liigete volituste algus arvatakse Riigikogu valimiste tagajärgede väljakuulutamise päevast.

§ 40. Juhtumisel, kui Riigikogu liige kaotab oma valimisõiguse, on vangistatud Riigikogu loal, lahkeb surma läbi või volitusi maha panes, astub tema asemele valimisseaduse korras uus liige eelmises paragrahvis ettenähtud tähtajani.

§ 41. Riigikogu astub kokku korraliseks istungjärguks igal aastal oktoobri esimesel esmaspäeval.

§ 42. Riigikogu juhatus võib Riigikogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istungiteks, kui asjaolud seda nõuavad. Ta peab seda tegema, kui seda nõuab Vabariigi Valitsus või ¼ Riigikogu seaduslikust koosseisust.

§ 43. Riigikogu valib oma esimesel peale valimist istungil esimehe ja teised juhataste liikmed. Seda istungit juhatab kuni esimehe valimiseni eelmise Riigikogu esimees.

§ 44. Riigikogu annab välja oma kodukorra, mis avaldatakse seadusena.

§ 45. Riigikogu liikmed ei ole seotud mandaatide läbi.

§ 46. Riigikogu on otsusvõimeline, kui on koos vähemalt pooled liikmed tema seaduslikust koosseisust.

§ 47. Riigikogu koosolekud on avalikud. Ainult erakorralistel juhtumistel, kui sellega on nõus % koosolijaist liigetest, võib kuulutada Riigikogu koosoleku kinniseks.

§ 48. Riigikogu liige ei kanna mingisugust vastutust peale kodukorras ettenähtud poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja tema komisjonides.

§ 49. Ilma Riigikogu nõusolekuta ei või tema liiget vangistada, välja arvatud juhtumised, mil ta on tabatud kuriteolt. Niisugusel juhtumisel antakse vangistusest teada ühes selle põhjustega mitte hiljem kui 48 tunni kestes Riigikogu juhatusel, kes paneb selle ette Riigikogule otsustamiseks järgmisel koosolekul.

Riigikogul on õigus oma liigetele määratud vangistust või teist kitsendust edasi lükata kuni Riigikogu istungjärgu vaheajani või volituste lõpuni.

§ 50. Riigikogu liikmed vabastatakse nende volituste kestes riigikaitseteenistusest.

§ 51. Riigikogu liikmed saavad sõiduraha ja tasu, mille suurus määratakse kindlaks seaduses ja mida Riigikogu võib muuta ainult järgnevat Riigikogu koosseisude kohta.

§ 52. Riigikogu annab välja seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve, otsustab laenude tegemise ja muid asju põhiseaduse alusel.

§ 53. Riigikogu poolt vastuvõetud seadused kuulutab välja Riigikogu juhatus.

§ 54. Kui seaduses eneses muud korda ta tähtaega ei ole ette nähtud, hakkab ta maksma kümnendal päeval peale avaldamist „Riigi Teatajas“.

§ 55. Riigikogu teostab riigi asutuste ja ettevõtete majandusliku tegevuse ja riigi eelarve täitmise kontrolli tema poolt ametisse seatavate vastavate asutuste kaudu.

§ 56. Igal Riigikogu liikmel on õigus Riigikogu koosolekul küsimustega valitsuse poole pöörata. Ühel neljandikul Riigikogu seaduslikust koosseisust on õigus valitsuselt aru pärida, mille peale tuleb seletus anda.

Peatükk V.

Valitsusest.

§ 57. Valitsemise võimu teostab Eestis Vabariigi Valitsus.

§ 58. Valitsus seisab koos Riigivanemast ja ministritest. Viimaste arv, tööjaotus nende vahel kui ka lähem asjaajamise kord määratakse kindlaks eriseaduses.

§ 59. Vabariigi Valitsuse kutsub ametisse ja vabastab sellest Riigikogu. Üksiku ministri lah-

kumise puhul täidab tema kohuseid uue ametisse astumiseni üks Vabariigi Valitsuse liigetest Valitsuse määramisel.

§ 60. Vabariigi Valitsus juhib riigi sise- ja välispoliitikat, hoolitseb riigi välise puutumatus, sisemise julgeoleku ja seaduste täitmise eest. Tema

1) seab kokku riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve ja esitab selle Riigikogule kinnitamiseks;

2) nimetab ametisse ja vabastab sellest kaitsevõimelisi ja kodanlikke ametnikke, kuivõrd see ülesanne ei ole usaldatud seaduste järele teiste ametiasutuste kätte;

3) teeb Eesti Vabariigi nimel lepinguid võõraste riikidega ja esitab need Riigikogule kinnitamiseks;

4) kuulutab sõja ja teeb rahu Riigikogu vastava otsuse põhjal;

5) kuulutab välja kaitseisukorra nii üksikuis riigiosades kui ka kogu riigis ja esitab selle Riigikogule kinnitamiseks;

6) esitab seaduseelnõusid Riigikogule;

7) annab välja seadustega kooskõlas määrusi ja korraldusi ja

8) otsustab armuandmise palved.

§ 61. Riigivanem esitab Eesti vabariiki, juhib ja ühtlustab Vabariigi Valitsuse tegevust, juhatab Valitsuse istungeid ja võib aru pärida üksikult ministritelt nende tegevuse kohta.

§ 62. Riigivanemale määrab Vabariigi Valitsus oma liikmete hulgast asetäitja.

§ 63. Valitsuse istungid on kinnised. Ainult iseäralistel pidulikkudel juhtumistel võib neid lahusteks kuulutada.

§ 64. Vabariigi Valitsusel peab olema Riigikogu usaldus. Valitsus või tema üksikud liikmed lahkuvad ametist, kui Riigikogu neile avaldab otsekohest umbusaldust.

§ 65. Vabariigi Valitsuse juures on riigikantselei, mis seisab Riigivanema valve all. Riigikantseleid juhatab riigisekretär, kelle nimetab ametisse Vabariigi Valitsus.

§ 66. Kõik valitsemise aktid, mis antakse Valitsuse poolt, peavad kandma Riigivanema, vastava ministri ja riigisekretäri allkirja.

§ 67. Riigivanema ja ministrite kohtulikule vastutusele võtmine ametialiste süütegude eest võib sündida üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Asja arutamine allub Riigikohtule.

Peatükk VI.

Kohtust.

§ 68. Õiguse mõistmist Eestis teostavad omas tegevuses rippumatud kohtud.

§ 69. Ülemat kohtuvõimu Eestis teostab Riigikogu poolt valitud riigikohtunikudest koosnev Riigikohus.

§ 70. Kohtunikke, kui nad seaduse järele ei ole valitavad, nimetab ametisse Riigikohus.

§ 71. Kohtunikke võib tagandada ametist ainult kohtu teel.

Kohtunikke võib vastu nende tahtmist paigutada ühest kohast teise ainult seaduse täitmise tingitud juhtumistel.

§ 72. Kohtunikud ei või pidada peale seadustes ettenähtud juhtumiste kõrvalist palgalist ametit.

§ 73. Sellekohaste seaduste alusel ja korras alluvad üksikud liigid kriminaalasju vandekohtule. Vandekohtunikke ei seo eelmise paragrahvi nõuded.

§ 74. Erakorralised kohtud on lubatud sellekohase seaduse piirides ainult sõja ajal, kaitseseisukorras ja sõjalaevadel.

Peatükk VII.

Omaavalitsusest.

§ 75. Omaavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim, kuivõrd seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi.

§ 76. Omaavalitsusüksuste esituskogud valitakse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

§ 77. Omaavalitsusüksustel on õigus oma ülesannete täitmiseks maksusid võtta ja koormatusi peale panna seaduses kindlaksmääratud piirides ja korras.

Peatükk VIII.

Riigikaitsest.

§ 78. Kõik Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma Vabariigi kaitsest seaduses ettenähtud alustel ja korras.

§ 79. Vabariigi kaitseks moodustatakse kaitseväed, mille korraldus määratakse kindlaks eriseaduses.

§ 80. Mobilisatsiooni väljakuulutamise kui ka sõja alguse korral läheb Vabariigi kaitseväge juhatamine Vabariigi Valitsuselt tema poolt määratud iseäralise kaitseväge ülejuhataja

kätte, kelle võimupiirid on kindlaks määratud eriseaduses.

§ 81. Vabariigi Valitsusel on õigus välja anda eriseaduses ettenähtud alustel ja korras kaitseväge kaitseväge seadusi ja määrusi.

§ 82. Vabariigi kaitsejõudude mobilisatsiooni väljakuulutamise otsustab Riigikogu.

Vabariigi Valitsusel on õigus ilma Riigikogu otsust ootamata mobilisatsiooni välja kuulutada, kui võõras riik on kuulutanud Vabariigile sõja, alanud sõjalise tegevuse või välja kuulutanud Vabariigi vastu mobilisatsiooni.

Peatükk IX.

Riigi maksudest ja eelarvest.

§ 83. Ühtki avalikku maksu või koormatusi ei või kellegi peale panna muidu kui seaduse alusel.

§ 84. Ei tohi kellelegi riigi kulul paiukit, vaevatasu või muud tasu määrata muidu kui sellekohase seaduse põhjal.

§ 85. Iga aasta jaoks seatakse riigi sissetulekute ja väljaminekute üldine eelarve kokku. Seadusandlikul teel võib selle maksvust jaoliselt pikendada kuni uue eelarve vastuvõtmiseni.

Peatükk X.

Põhiseaduse jõust ja muutmisest.

§ 86. Põhiseadus on vankumatuks juhteks Riigikogu ning kohtu ja valitsusasutuste tegevuses.

§ 87. Põhiseaduse muutmise algatamise õigus on rahval rahvaalgatuse korras kui ka Riigikogul harilikus korras.

§ 88. Rahvas otsustab rahvahääletusel põhiseaduse muutmise, olgu see algatatud kas rahvaalgatuse korras või Riigikogu poolt.

§ 89. Põhiseaduse muutmise eelnõu peab rahvale teada antama vähemalt kolm kuud enne rahvahääletuse päeva.

Asutava Kogu esimees: A. Rei.

Sekretär: H. Martna.

Eesti rahvuslike värvide saamislugu.

Anname käesolevale kirjutusele ruumi kui katsele Eesti rahvusvärvide saamislugu selgitada, kuigi mõned esiletoodud väited, eriti Tartu korporatsioon Vironia suhtes, jäävad veel vaieldavateks.

Igal rahval on oma rahvuslikud värvid ja neil värvidel on oma sümbolne tähendus. Ka meil. Meie rahvuslike värvidel—sinine-must-valge—on nagu teistelgi rahvustel oma tähendus, seotud rahva omapärasuse ja erinevusega. Kõik teavad, et Eesti lipp on kolmevärviline: sinine-must-valge. Kuid kõik ei tea, millal moodustati see värvide kombinatsioon, mis nad tähendavad ja kes nad moodustanud.

Peeter Hellat.

Eesti Üliõpilaste Seltsi esimees 1884. I ja II semestril. Tema esimeheks olemise ajal pühitseti Eesti rahvuslik sinine-must-valge lipp Otepäas 23. mail 1884.

Meie rahvuslikud värvid ei ole kuigi vanad. Nende sünniaeg ulatub vaevalt viiekümne aasta taha. 17. septembril 1881. a. peeti tolleagekse üliõpilasorganisatsiooni „Vironia“ koosolekut stud. A. Mohrfeldti korteris. Sel koosolekul määratigi nimet. üliõpilasorganisatsiooni, millest tekkis Eesti Üliõpilaste Selts, värvideks sinine-must-valge. Koosoleku protokollis (I Convent der Vironia am 17. Sept. 1881) nimetati neid värve küll esialgselt, ent hiljem, ka E. Ü. S-i arhiivis ja koosolekute protokollides ei leidu ühtki märkust, millest selguks, et värviküsimus oleks võetud teist korda arutusele. Kes värvide ettepaneku esitanud ja miks just nende värvide, on samuti teadmata. Kõik protokollid ja dokumendid vaigivad täiesti.

Sinine-must-valge said väikese üliõpilasorganisatsiooni värvideks. Kuid pärastpoole nad on saanud meie rahvusliku iseolemise sümboliks. Kas on juttu olnud ka teistsugustest värvidest? — On, nime

Dr. H. Rosenthal, kes seisib nimetatud üliõpilasorganisatsioonile asutaja liikmena õige liigial, tõendab (Kulturbestrebungen des estnischen Volkes, lhk. 122), et sinine-must-valge värvide valikul ja nende juure peatumata jäämisel on olnud Soome sinine-valge (taeva ja lume värvid) eeskujuks. Must, mis paigutatud sinise-valge vahele, pidavat tähendama meie musta minevikku ja pärisorjust. Aga dr. H. Rosenthali esimest väidet ei leia teiste kaasaeglaste, praegu veel elavate, poolt tõendust ja kinnitust. Nagu M. J. Eisen ja A. Mohrfeldt teavad rääkida, on värvide valimises olnud täiesti iseseisev. Huvitava ja olulise märke Eesti rahvuslike värvide saamisest toob prof. J. Köpp „Eesti Üliõpilaste Seltsi albumis I“ (lhk. 50): „Ei ole siiski võimatu, et Soome värvid mõnele liikmele otsustamise kergemaks tegid, kuna mitmest võimalusest juure kindlaks jäämine teatavasti tihti õige suuri raskusi sünnitab. Kindlaks tuleb pidada küll aga seda, et kõnesolev värvide kombinatsioon alles ühes „Vironia“ osakonnaga üles kergib ega varemalt rahvuslike värvide sümbolina tarvitusel pole olnud.“ (Minu sõrendus! K. Eh.) Kas need värvid otsekõhe nagu endastmõistetavalt omaks võeti või käisid sellal pikemad kaalumised, sellest ei leidu teateid. Ainult sõna „esialgselt“ eespool nimetatud koosoleku protokollis, kus värvidest kõneldakse, näib selle peale tähendavat, et arvesse võib tulla ka teisi võimalusi.“ Ja tõepoolest, nagu andmed tõendavad, on tol ajal räägitud teistest värvidest. Nii näiteks teab M. J. Eisen kõnelda, et kaalumisel olevat olnud järgmine värvide kombinatsioon: sinine-must-roheline. Sellestasamast annavad tõendust nende aastate jooksul siin-seal ajalehis ilmunud luuletused — „lipulaulud“.

„Meelelahutajas“ 1882. a. IX numbris leidub kellegi — b — sulest luuletus „Eesti lipp“. Selles kõneldakse mustast-rohelisest-sinisest värvist:

„... Sest lehvitagem lippu vendadelle

Ning priiust maitsku meel.

Ja mustal, rohelisel, siniselle

Mul soovib õ n n e keel.“

Või jälle, samas luuletuses:

„... Ja roheline kinnitab su lootust,

Mis rõõmsalt täidab sind,

Ta näitab õnnist ülvõimu ootust

Ja ütleb: Eesti pind.“

*) Seda rõhutab ka asutaja liige F. Ederberg kirjas J. Köpp'ile 23. III. 1924 ja praost A. Mohrfeldt suusõnal.

Jaan Bergmanni luuletused tõendavad eelpoolset väidet — rohelist on kõneldud kas kitsamates või laiemates ringkondades. 1881. aastal „Eesti Postimees“ nr. 25 ilmunud Bergmanni luuletus „Eesti lipp“ sisaldab muu seas järgmised read:

„Kuis igal kevadisel ajal
Kõik loomus uuest haljendab,
Nii saab kõik uueks Eesti rajal,
Mis roheline tähendab.“

Sama luuletuse hilisemas redaktsioonis on sõna „roheline“ asemele tekkinud „valge“.

Mis motiividel need parandused tehtud, pole teada. Kuid teada on see, et sinine-must-valge sai esiti E. Ü. S. värvideks, hiljem aga kogu meie rahvuse värvideks. Peale selle teab dr. H. Koppel, et sel ajal, kui värvide valik nimet. üliõpilasorganisatsioonis oli päevakorral, ka puhanasest kui rahvuslikust värvist on kõneldud.

Kuid mis tähendavad sinine-must-valge rahvusvärvidena? Mis on nende sümboliks? Selle kohta puuduvad faktilised ja fikseeritud teated. Ent mõned „lipulaulud“ (J. Bergmannilt: M. Lipult, —b— ja teistelt) pakuvad nii mõndki seletavat.

Sinises värvis, mis on võrreldav taevaga, on nähtud Eesti rahva tulevikku ja usku sellesse:

„Meil ikka tuletagu meele
Su ehte helesinine,
Et kindel usk meid eluteele
Si'n maa peal saadab õnnele,
Et pole seemet silmaveele,
Miks Eesti pinnalt puudume:
Sest kuni kestab loodusriigis
Täis kindlust kõrge taevavõlv,
Nii kaua kestab rahvaligis
Täis ausust Eesti rahvapõlv.“

(Jaan Bergmann: „Eesti lipp“.)

Mõnelpool on nähtud ka sinises truudust, sõprust ja usaldust.

Must on leinavärv. See kõneleb valust, murest ja vaevast. Must meie rahvusliku värvina tähendab Eesti mullapinda, Eesti musta ja pimedat minevikku, valusat orjaaega. Tõendust sellele võib tuua jällegi kirjandusest: J. Pärna jutustuse pealkiri „Must kuu“, milles ta meie minevikku ja selle elu käsitleb, samuti A. Reinvaldi laulu, „Musta kuube“:

„Mu musta kuube kanda
ma tahan auga,
ja kätt seepeale anda
sul', armas isamaa!“ jne.

Valges värvis on nähtud meie kodumaad ja lootust ta ilusama oleviku saavutamiseks (J. Bergmanni „Eesti lipp“). Mõned (M. Lipp — luuletus „Eesti, Eesti, ela sa!“ — „Kodu kändel“, 1897. a., lhk. 30) on näinud temas ka meie

kodumaa kaskede värvi, süütust ja vanemate eluviiside puhtust jne.

Üldiselt väljendab valge värv sedasama, mis roheline. Nad on paralleelsed värvid oma tähenduses.

*

Eelpool on vaadeldud meie rahvuslike värvide sündi ja nende sümboolset tähendust. Kuid rahvuslikust lipust kui niisugusest pole kõneldud sõnagi. Alljärgnevad read olgu pühendatud esimesele Eesti lipule ja selle pidulikule pühitsemisele, mis sündis 1884. aasta kevadel.

Eesti Üliõpilaste Seltsi juure asutati viivistlaskogu. Viimased ühes seltsi liikmetega korraldasid 1884. a. väljasõidu Otepäasse. E. Ü. S. vilistlane õp. Sperrling oli juba varem palunud seltsi liikmeid ja vilistlasi oma juure külla. See teostati. Väljasõit kestis 22.—24. maini.

Tolleaegne E. Ü. S.-i esimees stud. med. Peeter Hellat kirjeldab „Eesti Üliõpilaste Seltsi kroonikas 1884“ seda väljasõitu järgmiselt:

„Pidasõit läks Tartust välja 22. mail 1884 kell ½2 pärast lõunat. Kõik terve hulk sõitis ühe vankri sees, millel kaheksa hobust ees oli.“

Kui ju muidugi reis inimestele väga meel-mööda on ja pealegi rõõmu teeb, siis peab seda iseäraldi seesugusest reisist maksma. Seesuguse reisi rõõmust ja naljast võib üksnes see aru saada, kellel ise õnn olnud sarnasest juhtumisest osa võtta...“

Sõitjatel oli kaasas suur siidist sinine-must-valge lipp, mis valmistanud ja Tartu E. Ü. S.-le kinkinud Tartu neiud ja noorikud dr. Hermanniprouaga eesotsas. „... Lipp aga, mis ühes reisis, ei näinud mitte enne, mis vankris kõik juhtus, kui kuus versta ees Otepääd; seal löi ta omad siivad laiali, tõmbas aga ka nüüd kõigi meeled ja silmad enese poole...“ (E. Ü. S.-i kroonikast.)

Esimese Eesti lipu pühitsemine toimus 23. mai õhtul Otepääl õpetajamaja saalis. Sellest kirjutab üksikasjaliselt Peeter Hellat „E. Ü. S.-i kroonikas“ järgmiselt:

„... Päike oli juba looja läinud, öövaikus oli kõigiti valitsemas, kell näitas 10-dat tundi 1884. aasta maikuu 23-dast päevast. Otepääl kirikumõisa saal oli aga tulevalguses säramas... Lipp seisis kokkurullitult nurgas ja kakskümmend kaks meest istusid sügavas vaikuses laudade juures... Korruga tõusis esimees püst, koputas vagusalt laua peale ja hüüdis: „silencium“, magister cantandi tõusis, koputas ja hüüdis „silencium“. Esimees hüüdis „pidu alustab“. Magister cantandi alustab vägevast laulu „Hellad vennad, astkem kokku.“ Laul kõlab maru müraga, seinad värisevad. Laulu järele 5 minut. vaikus. Selle järele tõuseb esimees ja räägib

järgmised sõnad, pisaraid silmi tagasi tõrjudes: „Vennad, see tund on lig püha, kui et mina enese väärt küllalt võiks arvata siin parajaid sõnu pajatada. Kuulge aga siiski sõnu, mis tundmus mul silmapilgul rääkida käseb. — Taara vaim aga, kes Eesti rahvast senini kõigest viletsusest hoolimata elud on hoidnud, olgu silmapilgul ja ka edaspidi meie kaitsjaks. — Pühajärvele, Otepää pühale maale on meid velle Sperrlingki lahkus kutsunud, maale, kus iga puu juttusid võiks jutustada, iga kivi veres on veerenud ja iga mullatükk pisaraid on imenud. Siin laskem-meid ära tunda, et Eesti alandusel ots on tulnud, laskem rõõmsal meelel ja ühel jõul Eesti ülenduse töö võidelda...

Isamaa, sa helde, püha,
kuule meie palve iha,
meid sa hoidjaks pühitse.“

Sellele järgneb vennastus, juuakse terviseks, lauldakse.

„...Sellega oli pea kommersi pidu lõppenud ja nüüd hakkas lipu õnnistamine.

Esimees võtab lipu, rullib ta lahti ja annab ta „vanamehe“ kätte, teda pühitsemiseks valmis hoides. Veel kahel noorelmehel on tegemist lippu laiali hoida.

Mõnusate sõnadega räägib „vanamees“ värvide ja lipu tähendusest, parajat kiitust ja tänu neile pakkudes, kes lipu on valmistanud...

... Seal astub õpetaja Sperrlingk ette ja räägib lipu vastu umbes järgmised sõnad, teda mälestuse kindluse sambaks eestlastele pühitsedes:

„Siin, lipp, lehvita vapralt meeste ees.“

... Kuidas tähtsads sõnad mõjusid, näitas laul „Me Jumal on üks kindel linn,“ mis vist harva seesuguse vaimustusega on lauldud. Aga nõnda kui tuli, mis teisesse puutub, ise kasvab ja teisi suurendab, nõnda vägevast käis see laul igale mehele südamesse. Kes noortemeeste seast ei mõelnud mitte vilistlase Rosenthaliga, kui see lipu alla astus ja surmani lipule truuks jääda vandus: oleks Eestimaa täis kuradid — me lippu nad ei võida.“

Vaimuliku pühitsuse kõne peab vil! R. Kallas — Valga Eesti koguduse õpetaja, 2. Moosese 7, 9 ja 10 alusel: „Tema räägib vägevast ja põrutab kui haamriga igale mehele südame.“ Kallas rõhutab oma vaimulikus kõnes, et töotustel ja vannetel on vaid siis jõudu, kui Jumal nad oma poolt kiinutab. Nõnda nagu Aaroni kepp maoks muutus, kui Aaron ta maha viskas, võib ka Eesti lipp maoks muutuda neile, kes ta maha jätavad. Aga nõnda kui kepp Moosesele käes hoides sai tugevaks toeks, nii saab ka see lipp neile, kes temale ustavaks jäävad.

„Lipu õnnistamine lõppes hõbedase naela...“

sisselöömisega. Naela peale oli graveeritud „1884“. Vanem vilistlane ja esimene seltsi asutaja Rosenthal lõi tema oma käega lipuridva sisse.“

Sellega lõpebki esimese Eesti lipu pühitsemine. Nagu toodust näha, tundsid need, kellele lipp küll ainult oma lipuks oli, alateadvuses, et see saab kogu rahva lipuks. Ja ta on saanudki.

„End. Tartu korp. „Vironia“ vapp.

Eesti Üliõpilaste Seltsi eelolijaks, millest esimene võrsus on üliõpilasorganisatsioon „Vironia“. „Vironia“ vapi keskel näeme kahepeaga kotkast, kes lahtilöödud raamatut küünle vahel hoiab, raamatu lehtedel on tähed „V. V.“ (— vincit veritas, tõde võidab), ümberoleval neljal väljal: üleval pahemat kätt valgel pinnal Tartu linna vapp, paremal pool „Vironia“ värvid, all pahemal pool mustal põhjal kaks teineteist pigistavat kätt (ustavuse ja sõpruse sümbol), paremal sinisel väljal, vääntähed (sirkel): V. C. F. V. (vivat, crescat, floreat Vironia); kõige üle raudkübar kolme — sinise, musta ja valge sullega, selle ajumisel serval kuupäev „26 Maerz“; külgedel lehvivad osakonna värvides lipud ja kõige all väänkasvu (eefe) oksad ehedele ja paeltega.

Sama lipp on tänapäevani alles. Teda hoitakse kui Eesti Üliõpilaste Seltsi ajaloolist mälestusmärki. Kuid tal on avaramgi, laiem tähendus — ta on meie riiklik ajaloovara.

E. Ü. S-i kodukord täiendati vil! ja ksv! ühisel koosolekul, 30. okt. 1926. a., järgmise täiendusega: „Ajaloolise varana kuuluvad E. Ü. S-le 1881. a. kujundatud ja 1884. a. pühitsetud sinine-must-valge värvid — lipu, värvimütsi, värvipaela ja sörmuse näol. Nende käsitlemine sünnib vastavate kodukorraliste määruste põhjal.“

E. Ü. S-ile jääb suur kultuur-ajalooline teene — tema ringkonnad kujundasid ja pühitsesid meie rahvuslikud värvid.

K. Eh.

Kriitilisemaid silmapilke Eesti rahva elus viimaseil aastakümneil.

J. M. mälestustest.

Noil päevil halvus igasugune ettevõtlikkus, teohimu, isegi elamisrõõm. Ja millekski midagi alata, kui tulevik on tumedam pilkasest pimedast ööst. Olgugi, et lõuna poolt silmi ei paistnud veel leekide kuma, olgugi, et ei kuulnud vaenlaste sõjavankrite müminat, kuid kuumust tundus ja kogu õhk täitus vaevatute ja õnnetute oigamisega.

tusse, otsatusse tundmatusse. Nad olid, lahkudes oma põlisest sünnipaigast, oma eluaegsest kodust, kätte kahmanud üht-teist, sageli hoopis väärtusetuid, tühiseid asjakesi: pesupali, vana vokk, kapsaraud. Kodust mõne versta eemaldudes nägid nad tõusvat tumedate tinakarvaliste pilvede poole heledaid, lustiliselt tantsivaid leeke.

Üheksa aasta eest.

End. Saksa keisri Vilhelmi II poeg prints Joachim (X) Pärnus 1918. aastal. Vaksalis on printsi vastu võtnud okupatsioonivõimude kõrval ka Pärnu sakslaste esitajad: end linnaeape O. Brackmann (1), Herbert Schmidt (2), E. Volffeldt (3) ja teised.

Üks oli aga kindel: kui Riia langeb, tühjendatakse Liivi kubermangu Eesti osa ja Eesti kubermang täitsa.

Riia väravate ees käisid vihased heitlused juba pikemat aega.

Evakueeritakse! Meil juba oli aimu selle sõna tähendusest. Ajalehed tõid Poolast ja peale selle Lätist kirjeldusi neist ilmutusist, mis esinevad evakueerimise radadel. Evakueeritakse? Maa tehakse tühjaks, nii et ei jää seisma väravahi hurtsikut, viljavälju, rikkalikke aitasid ja täisvalatud salvesid tunnistavad tuhaasemed.

Vaenlasel ei pea võimalust olema ei kõige lihtsama peavarju ega suutäie leiva saamiseks.

Meie silmade ette kerkisid need sündmused, mis läbi elas meie õnnetu naaber — Lätimaa.

Nägemme neid sajavankrilisi voore, mis liikusid mööda mudaseid teid Venemaa poole, ääre-

Mis olid soetanud mitu põlve, mille ülesehitamiseks olid kulutanud mehed oma elujõu, selle õgis tuli tunni paari jooksul.

Tuul kandis laiali kerge tuha ja ennemalt elurõõmsad paigad muutusid õudseiks.

Ja vaenlane astus edasi hoogsalt raskete raudtaldadega ja tampis kõik urmeks.

Aga kaugele jõudsid need otsatud voorid? Nende loomad väsisid, inimesed närbusid ja riidekoonlatesse mähitud lapsed heitsid hinge. Koormate otsas istusid hullumeelsed emad, hoides kramplikult kinni oma laste laipu, või nad jooksid hulgudes voori hulgas ja hüüdsid oma armsaid nimepidi.

Põgenejate voori järele jäid tee ääre loomade raiped, hirvitavate nägudega inimeste korpused ja igasugune väsivate veeloomade koormate pealt maha visatud majakraam.

Need suured ja kohutavad Kolgata teed olid jälgid ja südant värisema panevad.

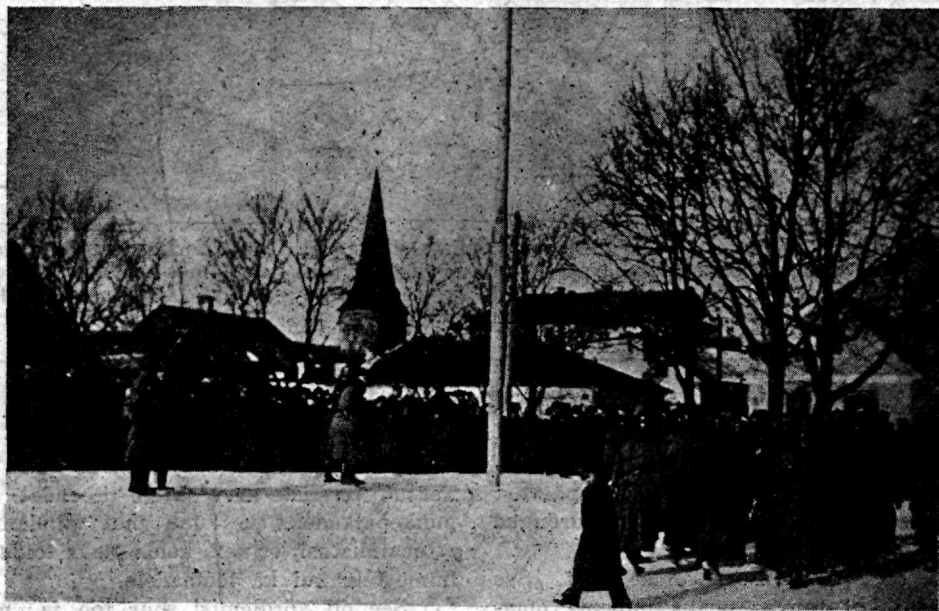
Seda me kõik teadsime, ja teadsime ka seda, et kui Riia linn langeb, siis meie rahval samuti on ees niisugune õhkamiste ja valude tee.

Siin oldi ärkvel ja värises iga soonetsake. Ööd kui päevad oli Tallinna Balti raudteelaam ümber piiratud igasuguste kolikoormatega. Ja neid tuli alati juure, nii et nende vahelt jaama pääsemine oli raske. Need olid endistel rahuaegadel võõrsilt siia asunud, kes nüüd heaks

Aga Riia pidas vastu ja aegamisi tühjenes ka jaama ümbrus. Kes Venemaalt pärit, pääsesid ikkagi lõpuks rongile, ja kui nad kuulsid vagunirataste taktikindlat tantsu, tõmbasid nad kergendatud rinnal hinge:

„Pääses ometi!“

Oli ka meie rahva hulgas neid, kes saatsid teele oma varanduse, ja kellel jõudu — need ka naise ja lapsed. Hea kui viimasel silmapilgul neid nõrgemaid tüliks ei ole. Mis mul endal viiga — ise lähen kas või jala.

Üheksa aasta eest.

Saksa okupatsiooni-väeosa esimene paraad Pärnus 1918. aastal „Illusioni“ platsil.

arvasid parajal hetkel põgeneda. Aga raudtee — ta oli nagu ummistunud ojakene, mis kuigi palju ei suuda ära kanda. Raginal käis vabrikutes ja töökodades lõhkumise töö, sest tuli ju maa ja linn tühjendada igasugustest väärtustest. Kellel olid kuidagi sidemed, need pääsid kergemalt raudteele ja õnnelik oli, kes võis sõita. Sajad ja sajad pidid aga jaama juures olles ööd ja päevad ootama. Seal siis magati, elati, söödi, joodi oma kolikoormate vahel. Aga ütles üles sealgi inimese vastupanujõud, mida muidugi nõrgestasid igapäev tuule kiirusel suust suhu käivad hirmuäratavad kuuldused. Saaks aga päästa end, jäägu see kraam, kus pagan. Ja nii see tuli, et pakuti müüu klaverit rubla kolme ja poleeritud voodit kas või 50 kopiku eest.

Aga ka selle hinnaga ei leidunud ostjaid. Milleks sa ostadki, kui sul endal needsamad päevad käes, peatselt seesama tee jalge all. Raha võib veel tasku nurgas kuidagi võtta kaasa, aga mis teed sa selle koliga?

Ja ähvardav silmapilk jõudis ikka ligemale.

Ühel õhtul kutsuti väike seltskond kokku vanasse Tallinna raekotta. Kutsumise algataja oli — kui ma ei ekski — kadunud riigimees J. Poska.

„See on teada,“ kõneles Poska, „et meie maa tühjendatakse kohe selle peale, kui Riia linn langeb. Meie rahvale on väljasaatmise kohaks määratud Vjatka kubermang. Muidugi — kes soovib kuhugi mujale minna, ei ole see keelatud. Aga Vjatkasse saadetakse riigi kulul. Ja ma arvan, Riia langemine ei lase vist kuigi kaua enese peale oodata. Paluti teid nüüd selleks siia, et aru pidada, mis ette võtta kui evakueerimise käsk äkitselt antakse.“

See teade sünnitas suurt ärevust. Külma oli südamel, nii külma, et pani suus hambad lõgisema. Olgugi, et vana raekoja saal oli kitsas, soe ja umbne.

Ei teadnud keegi alguses võtta sõna.

Eesti vabariik 9. aastapäeval.

1) Vanem kodanik Habe on mures, kuhu oma vaba aega panna. Kas minna kõrtsi, lüüa kaarte või tülitseda naisega.

2) Haritlane Öilis istub oma vaba aja kohvikus ja tegevusetuses tekivad ta pähe ilma-mured.

3) Noorherra Sära patseerib ja südames keevad vahutades flirdi- ja armumõtted.

Seal on mul meeles see nägu, mis avaldas suurt rahu, jõudu, üleolekut. Ei lasknud ta enesest välja paista vähematki närvilikkust, ta kõneles seda, nagu oleks ta vestlenud igapäevast mõnusat juttu. Rahulikult tõusid suitsurõngad lae alla.

„Nii see on,“ jatkas Poska oma kõnet. „See oleks võimatu, kui rahvas peaks minema oma-pead, ilma juhatuseta, ilma toetuseta, ilma teed tundmata. Ma arvan, peaks üksikute maakoh-tade jaoks teed, mida mööda inimesed liiguksid, ära märkima, et ei tuleks segadust, ummistust. Ka oleks minu arvates väga vajaline üles tähen-dada toitluspunktid, kust inimesed võiksid leida toidust endile ja loomadele ja ka õomaja. Paluk-sin, mu härrad, selle kohta avaldada omi arva-misi.“

Ja koosoleku tulemus: otsustati ära märkida teed, mida mööda tahetakse ühest ja teisest kohast elanikke juhtida ja niisama üles tähendada toitluspunktid ja puhkekohad.

See ülesanne anti selleaegse põllupanga ju-hataja hr. Nõu täita, kes — nagu teada — oli väga hea meie kodumaa tundmises. Tema oma ülesandeks jäi valida endale selleks abilised. Järgmisele koosolekule, mis määrati pidada juba mõne päeva pärast, pidi ta oma kava ette pa-nema.

Järgmisel päeval kogus hra Nõu kabinetti (praegune põllutööministeerium) väike seltskond, inimest neli või viis. Võeti ette üks vanema väljaande kaart, mis oli aga sellest heodimata

haruldaselt täielik. Kogu maa jagati kihelkon-dade kaupa jagudesse ja igale jaole määrati nüüd teed, mida mööda rahvas peab liikuma. Teatud verstade arvu järele tähendati ära kohad puhkepaikadeks ja kuhu pidi mindama tegema ettevalmistusi, et neis kohis oleks toidust mihästi inimestele kui ka loomadele.

See oli võrdlemisi suur töö ja nõudis vist kolm pealelõunast aega kuni hilja õhtuni.

Ja määratud koosolekuks saadi ka valmis põgenemisteede skeem, niisama suudeti ka ära märkida need kohad, kuhu asutada toitlus- ja puhkepunktid.

Mõistagi, et kõik teed lõpuks Narva ümbru-ses ühinesid.

Jägmine koosolek oli eelmisest hoopis rõ-huvam. Olgugi Poska nagu endiselt rahuline, ol-gugi, et isegi ta muigavalt huulilt pudenes mõ-ni naljasõna, kuid teraselt vaadeldes võis siiski märgata, et ta südamel lasub raskus.

Ja nii see oligi.

„Võib olla antakse juba homme käsk välja-minemiseks.“

Igatahes olid tal kindlad teadmised ja põh-just ei olnud selle juures kahtlemiseks.

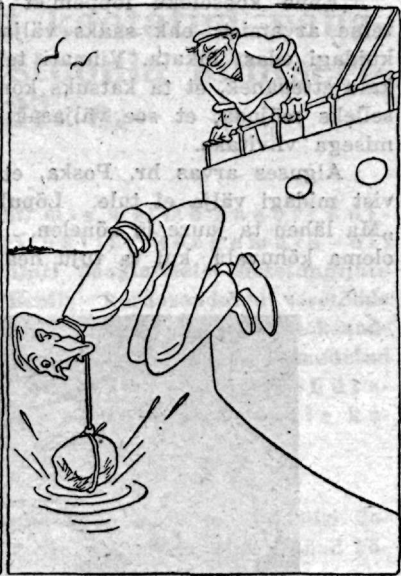
Nii siis — tänase öö viidab Eesti rahvas veel maal, mis on ta pärismaa, ja juba homme peab ta enese sellest kiskuma lahti, et astuda ohkamis- ja valuteele. Ja kus on nendel kan-natustel lõpp? Kas ta näeb kunagi veel oma maad? Kui paljud, paljud astuvad veel viimast korda selle maa pinnal?

4, Nähes, kuis energilne kaitse-
liit õppusele sammub, on neil
siiski natuke häoi oma logele-
mise pärast,

5) Vanahärra Habe peaks seinä
ääres seisma.

6) Harillane Ööls mahutataks
teiste temasugustega mugavale
praami e ning lastaks kaugel me-
rel merepõnja saladusi uurima.

Tuhat küsimust kerkis korraga ja mitte
ühegi peale ei osanud anda sa vastust.

Kanti ette hr. Nõu poolt valmistatud põge-
nemisteede skeem ühes toitluspunktide asukoh-
tadega, aga näis, et see nagu ei oleks suuremat
huvitanudki koosolejaid. Inimesed ei suutnud
omi mõtteid enam koondada. Küllap nii paljudel-
gi mõlkus meeles, kuidas nüüd kõige hõlpsam
päästa ennast ja kust kaudu oleks kõige mõnu-
sam pääseda Eestist (Nagu pärast selgus, olid
ju nii mõnedki juba saatnud oma perekonnad
välja, küll Venemaale, aga ka mujale, nii kuidas
kellegi jõud kandis.). Ka tehti sel puhul Soomest
kui suguvendadest juttu. Oli ka sealtpoolt jä-
rele kuulatud, mis siis oleks, kui Eestist suure-
mal arvul sõjapõgenejaid sinnapoole valguks.
Soomest ei tulnud aga mitte iseäraliselt rõõmus-
tävaid teateid. Kes oma kulul tuleb ja kellel
jõudu elamiseks, muidugi ei ole nad selle vastu.
Kuid suuremal hulgal sõjapõgenejate tulemist ei
näeks nad mitte, pealegi kui niisugused inimesed
vajavad rohket abiandmist. Nemad ise ei ela-
vat kuigi külla otsas ja sel põhjusel oleks neil
niisuguste inimeste vastuvõtmine ja asetamine
väga raske. Oli ka neid, kes olid mitmetesse
Eesti asundustesse Venemaal kirjutanud ja nüüd
ootasid need sealt pikisilmi vastust.

Üldse ei näinud valitsuse poolt määratud
asumiskoht kellelegi erilisel meeldivat.

Aga neid võis olla ikka hoopis vähe, kes
oleksid suutnud enesele mujal omal kulul leida
asumispaika. Kogu rahval seisis jalge all tee-
kond Vjatka kubermangu.

7) Noorhärä Sära topitaks Vanka
sinelisse ning viidaks kommude
kasarmutesse täidele roaks.

Oli oodata veel ainult sõna komandant Ge-
rassimovi poolt.

Ja pidi lahutama rahvast sellest sõnast veel
ainult üks öö.

Olgugi, et koosolekul ära märgiti rahva-
hulkadele liikumisteed ja toitlus- ja puhkepunk-
tid, oli siiski kõigile arusaadav, et lühikese aja
vältel ja tarviliste tagavarade ja korraldavate
inimeste puudusel kuigi palju ei jõuta selles as-
jas korda saata.

Enne koosoleku lõppemist avaldas üks ja teine arvamist: ehk saaks väljasaatmise käsku kuidagi edasi lükata. Viimati tehti ka hr. Poskale ettepanek, et ta katsuks komandandi juures selleks mõjuda, et see väljasaatmise käsu andmisega viivitaks.

Alguses arvas hr. Poska, et sellest katsest vist midagi välja ei tule. Lõpuks tähendas ta: „Ma lähen ta juure ja kõnelen. Kui tal ei juhtu olema kõhuvalu, kui ta tuju hea, võib olla, ehk

läheb korda teda nii kaugele viia, et väljasaatmise käsu edasi lükkab.“

Ja tõepoolest, Poskal läks korda komandanti viia nii kaugele, et väljasaatmise käsk lubati siis avaldada, kui Saksa väed jõuavad Heinastesse.

Selle järele muutusid asjaolud kiiresti ja ei saanud ei Gerassimovist ega ühestki teisest võimukandjast käsule allakirjutajat, mis Eesti rahva oleks paisanud välja ta kodumaalt.

Üheksa aasta eest.

Okastraat-tõkked Pärnus — „Tallinna“ värava juures 1918. aastal.

Raudkiivrite tulek Tallinna 25. veebruaril 1918.

Isiklikke mälestusi. H. H.

Pärast igasugu rassimisi, püssi- ja kuulipilduja ragistamist, Vene vägedelt varanduse ülevõtmist, autosõite sinna-tänna — järgnes mullegi lühike puhkus ööl vastu 25. veebruaril a. 1918. Kuid hommikul tuli jälle väljas olla, olgugi et keegi ei käskinud. Mu kodu polnud kaugel 3. Eesti polgu staabist, mis asus praeguses Eesti panga hoones. Pea olingi seal.

Endine korratu pilt, igasugu inimesi sõelub edastagasi, küll ohvitserid, küll sõdureid, küll eraisikuid — sõjariistus ja ilma. Tuleb uudiseidki: loen manifesti Eestimaa rahvastele, mis küll juba eile trükitud, kuid mulle alles täna kätte puutub. Silmitsen veel kord ajutise valitsuse nimestikku, mida ma tulles küll juba krediitkassa peaukse kõrval näinud. Leian muuseas ilusa üllatuse: kuski uksele ilutseb 3. polgu iniserikompanii ülema allkirjaga vene keelne käsk kõigile sõduritele, ilmuda uuesti ta käsu-

tusse. Tõesti: üle öö on sündinud Eesti riik, nii et isegi juhtivad mehed teda veel õieti ei oska hinnata.

Seltskond mu ümber hakkab mind huvitama, sest ikka julgemini ja julgemini tungib esiplaanile Saksa keel. Eesti kadakad teavad nähtavasti rohkem kui meie, kes meie eile õhtul väikeste meestena endile ülesandeid löime ja neid ka täitsime, kuna meie tookordne suurpoliitika oskas sakslased üheks ööks kinni naelutada Nõmmele. Pea selguski kõik. Kiires sõidus kihutab Eesti staabist mööda üksik mototsüklett — peal sakslane. Esimene sakslane Tallinnas. Minuti viie pärast järgneb talle veel paar teist. Needki kaovad Vene turule. Kell läheneb 11-le, saatuslikule tunnile, mil peab algama sakslaste linnamarssimine. Nii kuulen teadajatelt.

Ei tea, kust tulid teated, et olemas on Vene sõjaväe autosid endises „Shesti“ vabrikus, ja sa-

Mõtteid ja mõlgutusi 700 aasta eest kaotatud vabaduse leina-mälestusaktuse puhul Estonia kontsertsaalis 17. veebruaril 1927. a.

V. Neggo.

Mälestades meie esiisade, vanade eestlaste, võitlust oma vabaduse eest kuni selle hävitamiseni, ei tohi me ainult leinaga südames nende aegade peale tagasi vaadata, vaid kosutagu nende muistsete aegade kangelastegude mälestus ka meie jõude vast kättevõidetud vabaduse kaitsmiseks. Täitku meid uhkustunne, et oleme nende järeltulijad, kes endale lipukirjaks olid seadnud kaitsta oma vabadust kuni veel ükski käsi suudab tõsta relva, kuni veel küünrapikkune poisike asub Eesti pinnal, olgu meil sügav lugupidamine nende vastu ja püüdkem saada nende väärilisteks.

Meisse on võõraste poolt sugereeritud arvamäne, nagu oleksid meie esivanemad olnud kultuurita paganline metsrahvas, kellede järeltulijaks olemine tundub nagu mingi häbi-asjana. See arvamäne peab kaduma meie meeltest, sest seda on saavutanud võõrad, meile vaenulised kaasmaalased ajalo võltsimise teel, enda ülistamiseks ja eestlaste alandamiseks. Mitte ristisõdijad ei olnud kultuuritoojad meie maale, vaid just vastuoks — siin valitseva, tolle ajajärgu kohta võrdlemisi kõrge kultuuri hävitajad. Meie kultuur, mis milleski maha ei jäänud meie naaberrahvaste, taanlaste, rootslaste, slaav-

laste jne. omadest, mis mitmenaabrikultuurist isegi palju kõrgemale oli tõusnud, hävitati saagiahnete sissetungijate poolt, kes oma Eestis kordasaadetud veretööde eest Rooma püha isa armust leidsid andeksandmist endistele, varem oma kodumaal kordasaadetud tapmistele, röövimistele, süütamistele ning muudele rasketele kuritegudele.

Lehitsedes vanu kroonikaid ja ajaloolisi dokumente puutub meile eriti silma, et kõik nad kõnelevad, võrreldes eestlasi teiste Läänemere rahvastega, et nad on olnud kõige visamad oma vabaduse ja omapärase usu kaitsmisel. Alati ja ikka jälle pühivad nad ristiusu luudadega oma tubadest välja, pesevad end ristimisest puhtaks ja alustavad ikka jälle uuesti võitlust oma kallithinnatava vabaduse eest. Nende seni paindumatu selg ei suuda küürutada teiste ees, nende hingesse ei mahu teisele alistumise tunne. Ja see tolleaegne tunne ongi see, mis meid uuesti on teinud vabaks rahvaks. Eestlase ihu pidi küll kaua kandma iket, kuid hõõguv vabadusesäde, mis emapiimaga edasi anti aastasadade kestes vanemailt lastele, põlvest põlve, lõi ikka ja ikka jälle uuesti lõkkele, nagu näitavad eestlaste mitmekordsed vabadus-

ma vähe tean praegu, mis oli aluseks uskumiseks, et sakslased neid meilt jälle ära ei võta, kui me nad Eesti rügemendi varanduste hulka toimetame — igatahes ilmus kustki kaks rege, ja meie — s. o. käputäis mehi — asusime teele. Kordus eileõine töö. Sõitsime üle praeguse Vabadusplatsi ja Toompea Paldiski maanteele; vaevalt jõudsimme üle raudteetammi, kui hakkas vastu tulema Saksa jäägreid-rattasõitjaid korraldatud salkades — ikka kaks meest reas, üks ühel, teine teisel uulitsaserval; siin-seal ilmus jälle kompaniitülem ratsa. Üks püssimees mu kõrval — endine ohvitser, kes vist praegugi alles teenib Eesti väes — ei jätnud ühtki neist teretamata: Guten Tag, Herr Hauptmann! — Lühinägeline sakslane, kuid usun, et aeg praegu tedagi on muutnud. Pöörasime Telliskivi uulitsasse, olimegi kohal, kuid käik jäi taga-

järjeta, sest kohalolevad autod olid viimseni — tükki 10—12 — rikked.

Algas tagasisõit üle Vabadusplatsi, kus rahvast murdu — kõik Tallinna sakslased ja tudikesed olid väljas. Võidurõõmsalt räägiti „deutsh“i, olgugi et see vahel à la Haapsalu „töitsh“ina tundus. Eestlased seisid eemal Kaarli puiesteel ja vaatasid sama lihtsameelselt seda mängu, nagu oli harjutud vaatama kommunistlikku komöödiat paar päeva enne seda.

Eilsele külmale päevale oli järgnenud ilus päikesepaisteline päev, kuid ometi ei suutnud päike täna eemale peletada murepilvi, mis looritasid isamaalikult mõtleva inimese südant:

Saksa rautatud saabas oli astunud meie pinna! Kuigi ainult türikeseks ajaks.

Antwerpenis, 21. jaan. 1927. a.

võitlused 13. sajangul ja 1343. aastal, mille sakslased oma ajalooraamatuis on ristinud — Harju mässuks, kuni ta viimaks nüüd mõne aasta eest, kasutades goodsat silmapilku, uuesti vägevalt lõkkele löi ja meile vabaduse andis. Oleks puudunud see esivanematelt päritud vabaduse-tung, siis ei oleks Eesti rahvas kunagi suutnud endale tagasi võita vabadust. See on kindel, van-kumatu tõde. Seega võlgname me sügavat tänu ja lugupidamist meie esiisadele, vabadele, ise-teadlikkudele muistsetele eestlastele, kes meie li-hastele ja soontele, meie südametele ja meeltele, meie v e r e le on pärandanud tolle kõikeelustava tungi iseseisvalt, iseteadvalt ajada oma asju.

*

Kuid ühtlasi peame ka tõele au andes ava-meelselt tunnistama, et meie praegune rahvas veel mitte terves oma koosseisus sel määral pole läbi imbutatud tollest vabaduse ihast, iseteadvu-sest, enesest lugupidamisest ja hingelisest ise-seisvusest kui olid muistsed meie esivanemad. Nii mõnigi asi näit. leiab tihti meie heakskiitmist ainult tollepärast, et seda mujal, eriti veel Lääne-Euroopas, nõnda tehtavat, palju kaalumata, kas see ka meie rahva hingelaadile ja iseloomule vas-tab või mitte. Tekib tihti tundmus, nagu ei suudaks ja ei mõistaks me ise midagi, vaid kõi-gis asjus oleme sunnitud järele aimama teistele. Kuuldes kaaskodanikkude sõnu ja arvamisi jääb tundmus, nagu oleks kõik, mis mujal on — hea, kõik äga, mis meil on — halb. See-sugune meie hingeline laad on seletatav sellega, et jällegi võõrad kavakindlalt aastakümnete ja -sadade jooksul meisse seda on suggereerinud, lootes nõnda meie keskel alati edasi mängida isandate osa. Sellest pahest peame vabanema, sest ta on hädaohtlik meie vabadusele, meie raskesti kättevõidetud iseseisvusele, meisse peab tungima, meid valdama tunne, et võime olla ja oleme vaba rahvas, kes küllalt võimas on ise oma saatust määrama iseoma vabatahtmise järele.

*

Astugem kokku oma kehalise ja vaimlise vabaduse kaitseks, nagu muistsed Eesti malevad, see tolleaegne Eesti kaitseliit, rasketel silmapil-kudel kokku astusid võitlema ühise kõrge aate eest. Hävinegu selle aate kaitsmi-sel meie hulgas kõik lahkkelid, nagu see sündis muistse Eestis, nagu see uuesti sün-dis meie vabariigi loomispäevil ja 1. detsembril. Kogugu kogu rahvas end tiheda kompaktse mas-

sina meie praeguste malevate ümber, kes tolle-sama aate kaitsmise on seadnud endale lipukir-jaks, tundkem end selle idee kandmi-sel ainuüksi Eesti kodanikkudena, eestlastena, kelle kohta uuesti võiks tarvi-tada muistse Sakala vanema sõna: Me kait-seme oma vabadust, kuni veel üks-ki käsi Eestis suudab tõsta rel-va, kuni veel leidub Eestis ükski küünrapikkune poisike. Kui oleme lä-biimbutatud sellest vaatest, see meie sügava-maks, lahutamatuks hingeomadu-seks on saanud, siis võime kindlasti väita, — ei saa kunagi enam olema vabaduse-ta Eestirahvast! Emba kumba — kas elab Eestis vaba iseseisev Eesti rahvas võitluda ei ole üldse enam olemas.

*

Põrguvärvas seisib meie rahva ja ta vaba-dusaate kehastus — vägev Kalev 700 aastat — kalju külge needituna ja valvas silmapilku, mil saaks lahti rebida oma küttes käed, purustada ahela, mis teda köitis. Ta käed olid küll kam-mitsas, kuid ta hing — elas tulise vabadusihaga südames, mida miski asi ei suutnud köita. Ja vaata, kaljusse tekkisid praod, keti lülid löid roostetama ja ta murdmatu hing kogus uue jõu ta vägevasse käsivarde. Võimsa jõupingutusega kisub ta end lahti tolle kalju küljest ja tormab uusti võitluse oma rahva vabadusaate eest, mur-des maha kõik pea äravõitmatud takistused, mis end ta teele ette seadsid. Vägev Kalev on uuesti võidule pääsenud. Nüüd aga, pärast võidurikast verist taplust, on ta uuesti pööranud rahulikule tööle, oma riiki, majan-dust ja kultuuri üles ehitama, oma vabadusehoonet kindlustama ja kõ-vendama. Olgu siis igaihe meie rahva liik-me tahe pöördud sellele aatelisele sihile, tehkem igauks tõsiselt ja teadlikult tööd endale määratud tööpõllul, teades, et iga tõsine töö, olgu see tehtud kustahes ja mil vii-sil tahes, ühtlasi kindlustab meie riikliku vabaduse hoonet, kaunis-tab meie maad ja tõstab meie rahva kultuurilist iseseisvust. Püsimate, väsimata töö selle aatelise tähe all viigu meid välja sellesse olukorda, et igauks meist kõigest südamest, kõige hingega võiks hüüda: tõepoolest, — ilus on Eestis elada!

Mu isamaa on minu õnn ja rõõm!

Meie kultuuri probleem ja turanism.

Hõimuliikumist, kui meie väga tähtsat kultuurküsimumust, on „Kaitse Kodu!“ veergudel mitmel korral käsitatud. Hõimuliikumisest veel laiapiirilisel on Turaani liikumine, mis meilgi rõõmustaval kombel hakkab pinda leidma. Selle liikumise tähtsusest ja sisust on dir. H a n n o K o m p u s kirjutanud „Kaitse Kodu!le!“ alljärgneva lühikese kokkuvõtte omast hiljuti Soome-Eesti-Ungari liidus peetud kõnest.

Kuigi kehaliselt oleme vabanenud võõraste valitsusvõimu alt, elame vaimliselt määratuma suggestiooni all: meie usuelu juhib tänapäevani sakslus luterluse, antroposoofia jm. näol; meie kunstile ja kirjandusele on eeskujuks õhtumaade kunst ja kirjandus; meie igapäevast elu juhib ajakirjandus, mis ikka enam ja enam propageerib mingisugust, võib olla isegi valesti mõistetud amerikanismi; meie eluviise ja harjumusi, meie seadusandlust ja poliitilist mõtlemist on mõjutamas legion mõjusid läänest kui ka lähemast idast, kiskudes meid internatsionalismi, kosmopolitismi, sotsialismi, kommunismi ja muude lõöksõnade all igale poole.

Nij mitmete mõjude all korruga viibides on meil võimatu kuhugi süveneda, on võimatu süveneda kõigepealt iseendasse. Seetõttu valdab meid tunne, et me kogu aja teistest, muust maailmast maha jääme ning nüüd ihust ja hingest kogu aja rühime ja tõttame ühelt uuemalt uudiselt teise juure. Nõnda aga jääme igavesteks laenajateks, kultuuri epigoonideks, tsivilisatsiooni maiustajaiks. Meie ei tunne oma kultuuriliseks ehitustööks tihti määravat aadet.

Seda on varemgi tuntud. On kõneldud põhjamaa rahvastest, nende iseloomust ning kultuurist, meidki sinna hulka arvates. Kuid esijoones on sinna arvatud Skandinaavia rahvad. Need aga on esiteks germaani tõugu ja teiseks vanad: nemad juba puhkavad, kuna meil seisab töö alles ees. Edasi on kõneldud Soome-Ugri hõimurahvastest ja siin suurema kultuurmandriga ühinemisest, tuges ühisele tööle ja keelele. Kuid seegi püüe pole veel saanud küllalt populaarseks: meid olevat kokku liig vähe, eestlasi ja soomlasi, ungarlased aga asuvad kaugel ja teised hõimud olevat veelgi väiksemad ja kultuuritud.

Hoopis laiemale alusele seab selle meie kultuurliitlaste otsimise Ungaris tärnanud ja juba õige suureks kasvanud turanismi mõte ja liikumine. Turan tähendab põhjapool Iranit (nüüdset Persiat) asuvat maa-ala. Turani rahvasteks hüütakse kõiki rahvaid, kes selt maaalalt pärit, siin asunud või praegugi asuvad. Siia kuuluvad kõik Soome-Ugri hõimud, Türgi-Tatari rahvad, kokku umbes 600 miljonit inimest. Kõik

need rahvad, kuigi mõned neist alles madalal kultuurijärjel, on tänapäev ärganud või ärkamas ning omi kultuursihte rajamas. Turani liikumine taotleb kõikide nende rahvaste vahel sidemeid luua.

Kuna siin on tegu noorte rahvastega, ja alles selgivate sihtidega, on sellel liikumisel ääretumad perspektiivid. Sesse liikumisse astudes saame vabaks kõigist orjastavaist siamaalseist kultuuri mõjudest ning tuleme peremeheks alles loodavas uues suures kultuuris. Nii on turanism meile eestlastele tolleks koondavaks teguriks mis meil puudub, on meile tee, siht ja suund, on meile tolleks aateks, mis meid suudab ära viia lääne tsivilisatsiooni maiustamiselt oma kultuurmandrile, nagu Mooses viis juudarahva ära Egiptuse lihapottidelt töötatud maale...

Turanism on Eestis ja Soomes alles väga vähe populaarne, on aga väga levinud peale Ungari Türgis ja Jaapanis. Selle vähese populaarsuse põhjust tuleb otsida vana-Vene suggestioonis: türklased, tatarlased, jaapanlased olid venelastele ja Vene kooli ja õpetuse kaudu meilegi metslased, pilusilmsed asiaadid, kollanäod, „bassurmaanid“ jne. Sellest pole me tänapäevani suutnud vabaneda. Ainult ligem tutvus nende rahvastega, nende mineviku ja olevikuga, nende kultuuri ja loominguga õpetab meid nendes hindama meie loomulikke kultuurliitlasi. Nii pöörab turanismi mõte, töötades me vaimukultuurile omapärast arenemist, meie silmad senise lääne asemel idasse. Ex oriente lux! — Idast tuleb valgus!

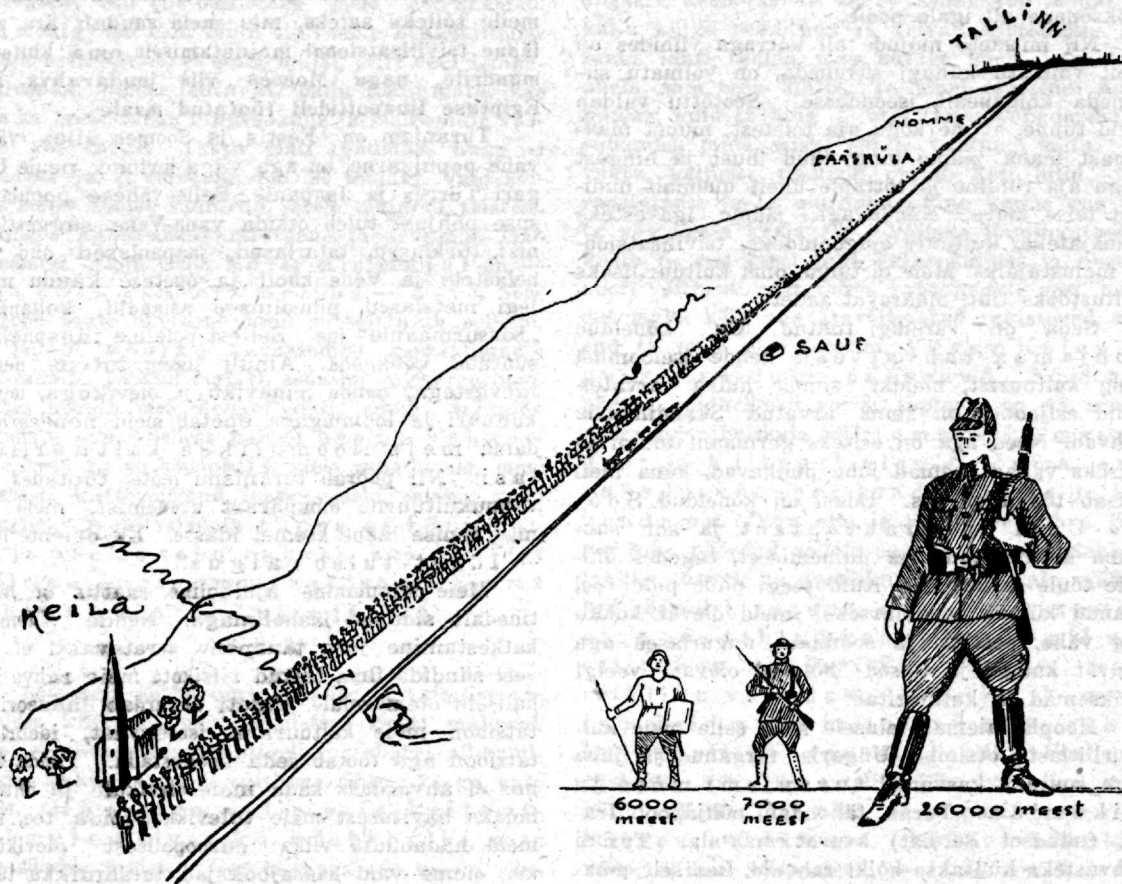
Meie siamaalne ajalooline saatus on meid tihedalt sidunud lääneilmaga. Nende sidemete katkestamine juba tänapäev arvatavasti ei või veel sündida ilma teatud riisikota meie rahva kehalisele olemasolule. Ometi ähvardab lääneorientatsioon meie kultuurilist iseseisvust, idaorientatsioon aga töötab seda soodustada. Leida tee, mis ei ähvardaks kadu meie olevikule ja ühtlasi hoiaks hävitusest meie tulevikku, leida tee, mis meid hädaohuta viiks euroopaliseist olevikust, kus oleme vaid kaasajooksjad, turaanlikku tulevikku, kus oleme kaasamäärjad peremehed, leida niisugune tee — selles seisabki meie tänapäeva suurim kultuurprobleem.

Kaitseliit diagrammides.

(A. Preeksi joonistused.)

Vaatamata oma lühikesele kestvusele on kaitseliit sellegi paari aasta jooksul kujunenud meie tegevusrikkaimaks ja perekaimaks organisatsiooniks. Igalpool, nii linnades kui ka maal, on arukamate kodanikkude algatusel kutsutud ellu kaitseliidu üksused, mille ümber on koondunud kõik need, kes tunnevad enestel kohustust isamaa vabaduse, julgeoleku eest valvel olla. Kaitseliidu üksuste tegevusest leiame igas ajale-

he kui ka „Kaitse Kodu!“ numbris teateid, kuid saada üldpilti kogu organisatsiooni ulatusest, tähtsusest ja töötamisest on asjastuivatud kodanikkudele juba raske. Kuid nende küsimuste vastu kahtlemata ei puudu huvi nii laiemates hulkades kui ka kaitseliitlaste eneste keskel. Seepärast kaitseliidu tegevuse ja suuruse selgitamiseks toome allpool mõned võrdlevad tabelid.

Kui suur hulk on 26.000? Sellest võime saada ettekujutust, kui teame, et nende meeste üksuste ligi asetatud hanerida ulatuks Tallinnast Keilani või Tartust Elvani.

Eesti maakondade ühendatud sõjavägi Lembitu juhatusel Paala lahingus koosnes 6000 meest. 5. jaanuaril 1919. aastal oli meie väerindadel Vene vägede vastu 7000 meest. Praegu on meil üksi kaitseliitu 26.000 meest.

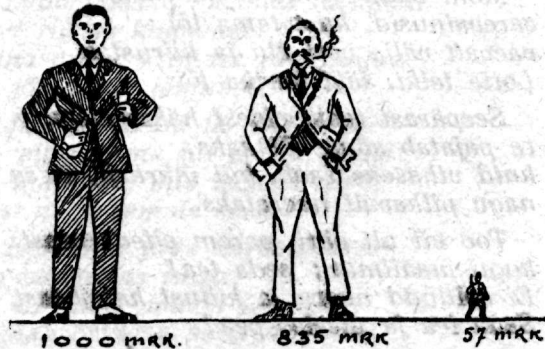
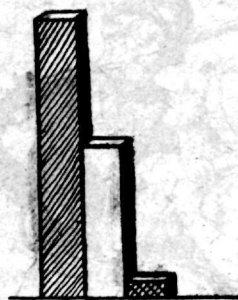
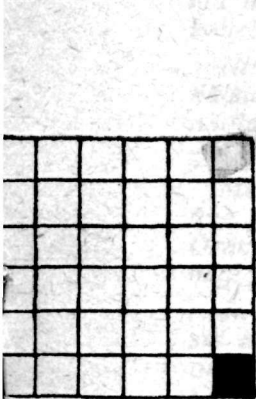

Kaitseliidu eelarve 129 miljonit, mis teeb välja umbes ühe kuuekümnendiku kogu riigi eelarvest. Sellest lubatud summast tarvitati ära aga kõigest 69 miljonit, seega natuke üle poole. Tarvitatud 69 miljonistki läks riigile 4 miljonit mitmesugusel teel tagasi.

Vaatomata rasketele oludele kaitseliidus viiakse läbi kodukaitsjate tarvilised sõjaväelised õppused. Kõik kaitseliitlased kokku saavad aastas nii palju õppetunde, et kui üks inimene peaks õppima samasuure tundide arvu ja tahaks seda lõpetada vabariigi 9. aastapäevaks, 24. veebr. 1927. a., siis, arvestades 8-tunnilise õppimispäevaga, oleks ta pidanud algama seda õppimist juba a. 1113, millal Vene vürst Mstislav käis oma vägedega Ugaunias Otepää maalinna vallutamaks.

Iga taktikalisi õppusi korraldanud kaitseliidu üksuse kohta on läinud aasta jooksul õppustest osavõtnud kaitseliitlased kokku käinud maha keskmiselt 5900 kilom., see on sama pikk tee, kui Tallinnast Varssavi ja Gibraltar'i kaudu Sitsiiliasse.

seletus:
 I EELARWE
 seliidu EELARWE

- KAITSEL. EELARWE
- EELARWEST ARANULUTATUD OSA
- ARANULUTATUD OSAST RIIGILE MITMESUGUSEL TEEL TAGASI LÄINUD.

Palju keskmiselt läheb maksma kaitseliit igale kodanikule? Jagades kaitseliidu läinud aastal äratarvitatud summa kodanikkude üldarvule, näeme, et kaitseliidu organisatsiooni kulud ulatuvad ainult 57 margani iga kodaniku kohta. Võrdluseks olgu toodud, et kroonuviina peale üksi meie rahvas annab aastas välja 1200 miljonit marka, mis teeb rohkem kui 1000 marka iga kodaniku kohta. Tubaka peale rahvas annab välja aasta jooksul 1000 miljonit marka, seega umbes 835 mk. iga kodaniku kohta.

Kuipalju kulusid tekitab riigile kaitseliit? 1926. a. riigi eelarve oli 7848 miljonit marka.

Lotta Svärd.

Toome süinkohal Soome-Rootsi luuletaja J. L. Runebergi poemi kogust „Lipnik Stooli jutustused.“ See lugu on kangelaslikust Soome naisest, kellelt ka nüüdne Soome naiskaitseliit — Lotta Svärd yhdistys — on saanud oma nime.

Sõjataadid kui endised kohtavad
üksteist vahest õhtu eel,
siis Lotta Svärdigi karikad
nende juttudes elavad veel.

Siis isegi nukramgi kumpani
näost kohe rõõmsamaks läeb,
ja siluma halle vurrusid
nagu tahtmata tõstab käed.

Mõni endisi võitlusi mälestab,
verevainusid, kust tema tõi
vaevalt välja veel elu ja kiirustas
Lotta telki, säääl karika jõi.

Seepärast toost eidest häämeelega
ta pajatab sõna või kaks;
kuid vihaseks saab, kui märkab, et sa
nagu pilkavalt naerataks.

Too eit oli pärl, parem eitede seast
kogu maailmas; seda tea!
Ei sallinud naeru ja kiitust kah heast.
Seda tea ja meeles pea!

Ja kas oli noor ja kaunis ka?
Kevad alles lõõnd õitsema
oli tal, Kusta kolmas kui Rootsimaal
oli istunud valitsema.

Veel enne kui Soomemaal sõditi,
sai mõrsjaks ta sõduri.
Ja Svärd, kui võitlusse kutsuti,
kaasa viis oma Lottagi.

Jah, ta oli ilus! Võis otsida
sarnast suud, puna põskede.
Oma mustade silmade loitsega
ta vangistas südame.

Kuid ei kevad kesta, ei kaunidus jää,
nii Lottal ammugi siis:
kolme jaksuga kähvatas kallis pää,
iga jaks osa ilu talt viis.

Talu esimene viis osa sest,
— oli pikk see ja pilkane;
ja teise jaksu talt suvel vist
röövis kõrvetav päikene.

Ja kolmanda, mis veel järele sest,
toost ise ei hoolind ta:
see pestud sai nutuofadest,
kui Svärd pidi surema.

Kui sõda meil uuesti pakatas,
ta sammus väe järele,
ja kaunidust vaevalt veel mälestas,
sest kõik oli läinud see.

Kuid kauniks siiski, teisiti vaid,
teda sõdurid pidasid,
ja vahest, kui napsu rüübata said,
teda lahkesti tänasid.

Ja ehk küll kortsusid palgele
oli siirdunud parvena,
ikka endiselt lõomasid lõkkele
ta silmad need üksinda.

Sõda meeldis. Muret ja rõõmusid,
kõiki jagas ta ühes siin.
Tal' vennaks said hallid sõdurid
ja vahemeheks sai viin.

Kui juhtus veel mõnikord tulema
Svärdi endine kumpani,
see klaasi sai alati täiema,
— see eest Lottat kiideti.

Nii kuhu iganes puhus tuul
sõjajõukusid halle noid,
kus paukusid püssid ja undas kuul,
sinna telgi tal ülesse löid.

Eks kallite poegade silma ees
olnud rõõmus meel temalgi.
Ta mõtles sõja kärina sees:
„Pole kaugel meist nemadki!“

Ja telgi ta nõnda ülesse löi,
et käia võis rüüpamas
iga mees, kes võitluses väsis või
kellel haav liialt valutas.

Ning telgi riideid kui hallisid
käisid teraselt vaatamas,
nägid sagedaid kuu'i jälgesid,
— ja eit sellest rõõmustas.

Ma räägiksin veelgi, kui lubate te,
ühe loo temast viimase.
Oravaiste kaotuse järele
vägi taganes põhjasse.

Ja Lotta ka. Vaevalt kokku ta
sai korjata tavara:
oma telgi ja käru vaadiga
ning lonkava setuka.

Kui puhkama jäädi, askeldas
juba endiselt väsimatu.
Kuid telk oli ära. Ta viina ka'as
all uhkema kuusepuu.

On murelik meel, kuigi huultele
aitab petlikku naeratust,
a läbi purskava silmavee
naerab kangete kaotust.

Ja sellel pilgul säält mööda läeb
noor, upsakas ratsamees;
see keerutab vurrusid, eite näeb
ja käsutab hoobeldes:

„Hoi, viina! Eit! Eks sa näe! Noh, too!
Mul, poisil, on tukateid!
Kas kuuled, kui kõliseb kukrus too?
Ja sa tahad saada neid!“

Kuid Lotta viskab nüüd vihaga:
„Sind, vägimees, tunnen ma.
Olid pandud sa emakest kaitsema,
kuid kus olid täna sa?“

„Siin, minu juures! Istusid maas
ja haavasid vingusid.
Olid kahvatu, nüüd oled punane taas,
ja kus on su haavad nüüd?“

Ära ütle, et ema sul surnud, et ta
Sinu abi ei tavita.
Sinu emaks on praegu see kaitsetu maa,
seda maad oled petnud sa.

Olgu kott sul ääreni kuldnaid täis,
nad voolaku merena.
Ei, jumala eest, viina sihuke raisk
minu letilt küll ei saa.“

Eit pragab ja — nagu kombeks tal —
käte puusale toetab.
Rikas õukar on äkitselt vait nagu tall,
enda minema poetab.

Kuid vähe eemal, — tee veerule
noor sõdur on istunud.
Lotta pilk nagu paitav täheke
aina sinna on suunatud.

Istub püssile toetudes üksinda,
veri riietes kuivanud;
näha on, et viimase rammuga
ta jõuku on jälginud.

Ja aina Lotta ta poole kaeb,
— ainult ema nii poega kaeks;
ta iga tilga, mis teistele säeb,
just nagu temale säeks.

Kuid kui juba kurvale unele
on vaibumas istuja,
ei eit enam malda ja pojale
hüüab õrnema häälega.

„Tule,“ kutsub murduvi hääli, „joo,
veel leidub vast tilgake;
eks rüübe see sullegi lohutust too.
Tule, sinule kuulub see.“

Mis? Häbened mind? — ära häbene!
Tean kotis su kuldenaid!
Tulid metsa hurtsikust võitlusesse,
ja säält kas need kuldnad said?

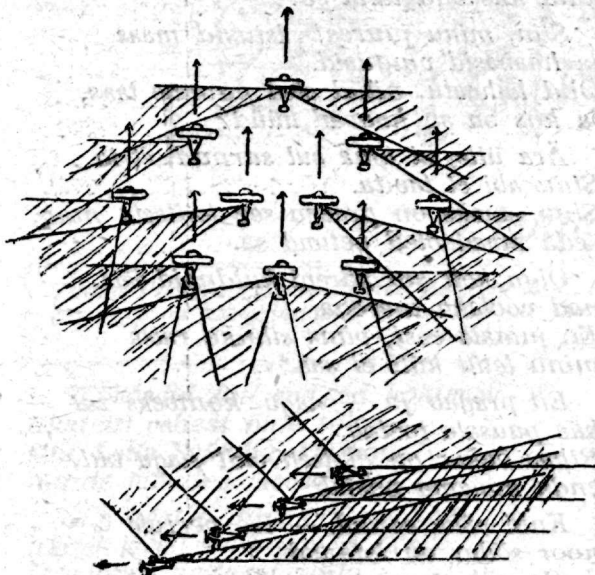
„Ei oli see võitlus sul viimane —
juba, Lapul sind märgati;
kõige ees sina Ruonagi sillale
jooksid. Või kas see polnud nii!“

Mida peaks teadma iga kaitseliitlane sõjalennuväest.

(Lõpp.)

Hävituslennuvägi.

Tarvidus takistada vaenlase õhutegevust tõi esile hävituslennuväe. Selle lennukiväe ülesandeks on peamiselt õhuvõitlus vaenlase lennukitega. Juhatuses osutub hävituslennuvägi pealetungivahendiks. Luurelennuk peab võitlust enese kaitseks, hävitaja aga otsib vaenlast, et teda hävitada.

Kõige kasulikum vaatluslennukite rivi. Nagu joo-nisel näha, tulistamata alad siin puuduvad.

Vaenlase lennukiväe hävitamist võib ja isegi peab korda saatma kahel viisil: purustades teda maapeal ja võideldes õhus. Esimese viisi jaoks tuleb tarvitada pommeid, mida vaatleme allpool pommituslennukiväe osas, teise jaoks aga — kuulipildujaid ja väikesi kahureid, mis esinevad hävitajalennuki relvadena.

Omaduste poolest peab hävitajalennuk oma ma hea kiiruse, nii horisontaalse kui ka vertikaalse (kõrguse võtmise võime), selleks, et olles pealetungirelv, võiks võitluses astuda lenduri soovi kohaselt. Lennu kõrgus ei ole piiratud; seda piiri, millest lendur kõrgemale ei saa lennata, nim. maksimaalseks kõrguseks ehk „laeks“. Hävitajalennuki lagi peab võimalikult kõrge olema. See on tarviline selleks, et vaenlasele kergemini kallale tungida. Kõrgem lend võimaldab planeerides suurema kiiruse arendamist sel juhul, kui allpoolasuv vaenlane tahab jalga lasta. Kuid suure kiiruse tõttu kasvab õhutakistus, mis omakorda nõuab lennukilt suurt tugevust.

Vaenlase ründamiseks on eeltingimine teda leida ja mitte silmast kaotada. See on võimalik siis, kui lennukil on hea nägevusväli. Suure kiiruse tõttu peab hävitajalennuk olema väga tundelik juhtimises, et võimaldada lendurile seega manööverdada, mis õhulahingu eeldus.

Kiiruse poolest ei või rekordilennukeid sõjalisteks lennukiteks lugeda, sest siin on esimesed kõik oma head küljed kiirusele ohverdanud. Nad näitavad seda teed ja võimalust, mida mööda minnes võib lahinglennuki omadusi tõsta. Praegune kiiruse rekord püsib 448 klm. 170 mtr. tunnikiirusel.

Prantsuse kaitseministeriumi viimane nõue, mis esitatud konstruktoritele hävitajalennuki projekteerimiseks, on järgmine: need lennukid peavad olema varustatud 420—450 HP. mootoriga, võimsad kandma 475—570 klgr. raskust, tõusma 5000 mtr. kõrgusele 13¼—14½ min. jooksul.

Hävitajalennuki kandjõu suurendamine annab võimaluse suurendada relvastust, lennukestvust ja teda võib kasutada kaheistmelise hävitaja konstrueerimisel. Kaheistmeline hävitaja

Siis tule nüüd, ilma kartmata.

Ära hoolitse maksu eest.

Juba Lapul teenisid karika

ja teise saad Ruona tööst.

Ja kui veel Svärd, minu kallis mees, oleks elus ja näeks sind, et ei kartnud sa sõja kärina sees, kuigi verd juba voolas rind,

kohe võtaks su enda hoolde ta oma ainuma pojana, ja seesugust kaht, seda vannun ma, annaks otsida kaudu maa.“

Ja saabunule see Lotta nüüd

kallab täiema karika.

Vähe puudub sellest, et ta kuhjakski

ei langeta pisara.

On aegu ju läind, kus eite näind — oli seik see vist viimane.

Mõni asi on hoopis teisiti käind.

Temast mälestus endine.

Jah, helm oli meile see eideke, ja helm oli kallil keel.

Kuigi vahest naerda võis raasuke, tuli austada enam veel.

Tõlkinud E. Raudsepp.

kõrvaldaks kaks suuremat puudust, mis oma-
sed üheistmelisele hävitajale, nimelt: 1) sihti-
mise tarviduse terve lennukiga, sest kuulipilduja
on kinnitatud lennuki külge selle telje suunas,
ja 2) tagasi kaitseta hävitajalennuki selja-
taguse. Kuid igal juhul jääb ta maha üheistmel-
lisest hävitajast manööverdamiselt. Missugune
just neist oleks kasulik, selle lahendamise
poole on pöördud pea kogu maailma tähelepanu.

Võttes arvesse, et õhus võidu omandamiseks
või n. n. ülevõimu saavutamiseks on tarvilik suur
õhujõudude, resp. hävitajate-lennukite ülekaal
vaenlase omast, tekib tarvidus selle lennukite
liigiga massis opereerida. Loomulik, et võimatu
on täiesti takistada tervel rindel vaenlasel len-
nata, ja seepärast nõutakse hävituslennuväelt
ülevõimu saavutamist ainult teatud piirkonnas
(rindel) ja teatud ajal. Sellest järgneb, et see
lennuväe liik peaks kuuluma kõrgema juhatuse
(rinde või ülemjuhataja) käsutusse, kes seda
kasutab kohal, kus tahetakse tagada oma luure
ja ära hoida vaenlase oma.

Vaatlusalennuvägi on harilikult väiksematele
üksustele, nagu diviisidele, juure antud, kuna
aga hävituslennuväge püütakse hoida suuremates
üksustes. Me nägime, et vaatlusalennuväes takti-
kaliseks üksuseks oli eskadrill, hävituslennu-
väes aga väiksemaks taktikaliseks üksuseks
oleks divisjon, koosnedes 2—5 eskadrillist. Mas-
sis lendamise põhimõttel on lennukite arv hävita-
jate eskadrillis suurem, nimelt kõigub 15—20 len-
nuki ümber.

Sõjakogemused nõuavad hävitajate töötamist
ravis 3—5 lennukini. Suurem lennukite arv
teeks rivi manööverdamisest raskeks, väiksema
arvu juures osavaks jällegi jõud nõrgaks. Üles-
andeid, mis rivil täita tuleb, on palju, kuid neid
võib jagada peaaegselt kahte kategooriasse:
1) kaitse ja 2) pealetungi.

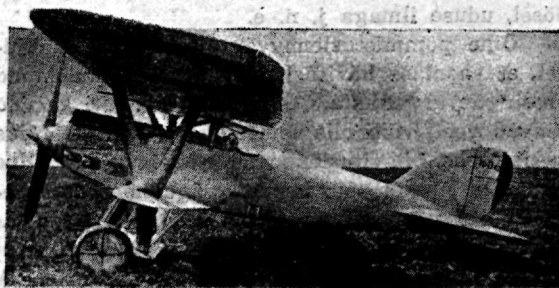
Kaitse ülesande eesmärgiks on kas teatud
punktide kaitse või jällegi vaatlus- ja pommitus-
lennuväe tegevuse vabaduse kindlustamine.

Pealetungi riviüksused koosnevad harilikult
5 lennukist ja töötavad kooskõlas üksteisega.
Nende ülesandeks oleks õhu puhastamine vaen-
lase lennukitest, s. o. ülevõimu saavutamise
õhus.

Erilistel juhtudel, kui kõik võitlusvahendid
on tarvis suunida vaenlase vägede pihta, võib
hävitajaid-lennukeid kasutada vaenlase maapeal-
sete vägede ründamiseks kuulipildujate tulega.
See on õige riskant võtte ja kaotused lennukites
võivad siin olla suured. Vähem hädasõitlik on
rännata manööverdavat või taganevat vaenlast.
Lennuvägi võib siin avaldada moraalset mõju.
Vaenlase suure õhuülekaalu juures võib tekkida
tarvidus saata hävitajaid silmavaatlusluurele;
kui on võimalus monteerida hävitajale automaat-

selt töötav fotoaparaat, siis võib toimida ka foto-
luure.

Ajakohase hävitaja-lennuki kiirus kõigub
250 km. ümber tunnis ja maksimaalne kõrgus
7000—8000 mtr.; relvastusena omavad nad 2 läbi
propelleri laskvat kuulipildujat. Viimased mude-
lid kannavad veel 2 kuulipildujat ülemistel kan-
depindadel.

Hävitaja-lennuk Nieuport-Delage 42. Kiirus 260
km. t. tõuseb 5000 mtr. kõrgusele 13 min. jooksul.

Pommitusalennuvägi.

Pommitusalennuväe organisatsiooni, kasuta-
mise ja juhtimise põhimõtted on analoogilised
hävituslennuväele. Samuti nagu viimanegi on ta
kõrgema juhatuse käsutuses ja hoitakse koos;
väiksemaks taktikaliseks üksuseks on samuti di-
visjon ja majanduslikuks üksuseks — eskadrill.

Peatülesandeks on maapealsete objektide hä-
vitamine pommidega. Missugused objektid ant-
tud juhul osutuvad kõige kasulikumaks, see on
raskem ülesanne ja selles peaks väljenduma juh-
tide geniaalsus. Võiks siiski mainida tähtsamaid
märke, mida pommitusalennuvägi püüab hävitada.

Eeskätt oleksid transpordid, millel eriline
tähtsus just sõja algpäevil. Tähtsaimaks trans-
pordi vahendiks on ju raudteed, mille pärast ka
nende purustamiseks või halvamiseks suunitakse
pommitusalennuväe tegevus.

Teiseks ülesandeks oleks vaenlase õhujõudu-
de hävitamine, et tagada enesele tegevuse vaba-
dust. See ülesanne saadetakse korda vaenlase
aerodroomide pommitamisega, mille eesmärgiks
oleks kas õhuvahendite või jällegi lennukite
tegevuse kõlbmatuksmuutmine.

Pommitusalennuväe kolmandana ülesandena
on riigi sisemise elu, eriti just sõjaväe varusta-
mise ja üldise tööstuse hävitamine. Loomulik,
et täiesti tööstust hävitada on raske, kuid seda
halvata võib lennuvägi alati. Mõeldud maa-
ilmasõjas kasutati lennuväge (ka õhulaevu) ko-
danikkude julgeoleku kõigutamiseks, pommita-
des näiteks linnu, mis loomulikult ei jätnud aval-
damata moraalset mõju.

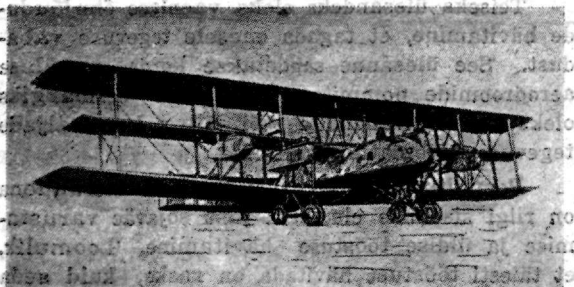
Viimaks kuulub pommitusalennuväe ülesanne-
te hulka ka kahurite tule pikendamine võitlus-

väljal. Väeosadest on iseäranis tundelik lennuväe ja selle pommide vastu ratsavägi.

Maailmasõda tõi esile pommituslennuväe jaotuse kahte kategooriasse: päevaseks ja öiseks. Käesoleval ajal hakkab see jaotus oma esialgset tähendust kaotama, mille asemele astub uus, nimelt: lahtiselt, s. t. igal ajal töötav pommituslennuvägi, ja teiseks lennuvägi, missugune on võimas töötama peamiselt varjatult, nagu öösel, uduse ilmaga j. n. e.

Öine pommituslennuvägi tekkis sel põhjusel, et vaenlase hävituslennuvägi ei võimaldanud enam päeval lennata. Ööpimedus, samuti ka udu jäävad veel, võib olla kauemaks ajaks, suureks takistuseks hävituslennuväe tegevusele. Öine pommituslennuk võib lennata väga hästi ka päeval, kui tingimused selleks on soodsad. Peab tähendama, et lennata öösel on palju raskem kui päeval, eriti just orienteerumise mõttes. Isiklik lendav koosseis peab olema hästi väljatreeneeritud ja omama hea orienteerimise- ja mäluvõime. Peale pommitamise ülesande toimetatakse pommituslennu ajal tihti peale ka öist luuret. Parimaiks orienteerimise vahendeiks öösel on tuled.

Üks suuremaid maalennukeist praegusel ajal on Ameerika lennuk „Barling Bomber“, missugune näha pildil nr. 4. See on pommituslennuk, mille tehnilised andmed ja omadused järgmised: kandepindade üldpind 384 m², 8½ mtr. kõrge, ligi 20 mtr. pikk ja 36½ mtr. lai (tiibade laius). Lennukil on 6 mootorit à 400 HP., s. t. kokku 2400 HP.; täieliku koormaga kaaluvad 6,75 tonni. See tagavara võimaldab lennukil lennata maandumiseta 12—15 tundi. Kiirus tõuseb kuni 140—150 km. tunnis. Lennuki meeskond koosneb 4—6 inimesest; relvastatud 7 või suurema arvu kuulipildujatega. Üldiselt on relvade peale jäetud 2,3 tonni, millest 0,3 tonni kuulipildujate peale, nii et pommideks jääb 2 tonni.

Suurim pommituslennuk „Barling-Bomber“

On tehtud kindlaks, et 2 tonni lennupomme, mis mingisuguse märgi pihta alla loobitud, võrdub 50 keskmise kaliibrilise patare'i ühele lasule.

Lennupommid. Lennupomm oma konstruktsioonilt eraldub kahuri mürsust. Nimmelt peab kahuri mürsul olema teatud paksus, et vastu panna gaaside survele, mis raua sees sünnib. Nii siis lõhkeaine hulka on piiratud ja kõigub 30—35% vahel üldisest raskusest. Lennupommis, mille seinad võivad olla võrdlemisi õige õhukesed, tõuseb lõhkeaine kaal kuni 60% üldisest pommi raskusest.

Lennupommide raskus kõigub käsigranaatide raskusest kuni 2000 kg. Oma eesmärgilt jagunevad nad mitmeks kategooriaks: 1) pommid elavate märkide jaoks, 2) ehitustööde purustamiseks, 3) erilised pommid, näiteks valgustus-, süüte- j. n. e. ja 4) kõige kardetavam ja hirmsam — kihvtine ehk keemiline pomm, mis möödunud sõjas ei leidnud laiemat tarvitamist, kuid tulevikusõjas võib osutada kahtlemata peamiseks võitlusrelvaks.

Tutvudes lennuväe kolme pealiigiga jääb veel vaatlemata lahing- ehk rünnaklennuvägi.

Rünnaklennuvägi.

Rünnaklennuvägi on sakslaste ülesleidus. Selle lennuväe ülesanded on mitmekesised. Peamiseks ülesandeks on vaenlase väeosade ründamine õhust kuulipildujate tulega. On palju näiteid maailmasõjast selle lennuväe liigi edukast töötamisest.

Praegusel ajal on rünnaklennuväele pöörnud tähelepanu P.-Ameerika Ühisriigid. Saksa firma „Junkers'i“ Ameerika sektion ehitas rünnaklennuki, nimega „Junkers Larsen“, mootoriga Liberty 400 HP. Lennuk on relvastatud 30 kuulipildujaga, millest 28 kuulipildujat on sihitud alla, mida üks laskur võib vastava sisseseade abil panna tegevusse; 2 kuulipildujat on jäetud enese kaitseks ning tegutsevad analoogiliselt luurelennuki kuulipildujatele. Kardetavamatest kohdadest on lennuk soomustatud.

Kujutades endale ette 28 kuulipildujaga tulistamist korraga, võib arvata, missuguse paanika see esle kutsub. Missugune lennuk osutub paremaks, kas pommitus- või rünnak-, seda lahendab kõige õigemini tulevikusõda.

Kokkuvõetult tuleb tähendada, et kõik lennuväe liigid on üksteisega oma tegevuses seotud. Missugune neist meile on kõige kasulik, selle üle otsekohest vastust anda oleks raske. Peame eesmärgiks võtma ühelt poolt maapealsete väeosade tegevuse soodustamise kõige suuremas määras ja teiselt poolt jällegi enese kaitsmise vaenlase õhurünnakute eest. Kuidas seda kõige paremini ja hõlpsamini korda saata, see osutub keerdsõlmeks, mille kallal pead murtakse ja mis ootab lahendust.

Ja kustus loitev vabaduspäike.

Jutt Muhu- ja Saaremaa vallutamispäevilt küünlakuul 1227. a.

Victor Negro.

3. küünlakuupäeval 1227. a. langes Muhu saarel Linnuse maalinn ristirüütlite kätte, pärast mida vallutati ka selleajani vaba saarlaste kindlaim maalinn Valjala. Need 700 aasta eest arenenud sündmused kujundavad ka eestlaste allaheitmise lõpuajajärgu. Käesolev jutt viib meid nende Eesti rahvale saatustlike sündmuste ilma.

(Lõpp; jutu algus „Kaitse Kodul“ nr. 3.)

Kolmas küünlakuu päev aastal 1227. Juba kuues päev kestab kristlaste hiiglaväe tormijooks Muhu Linnuse kindluse vallide vastu. Kuid maalinna väike kaitsevägi on vapper, iga mees neist on vägilane, kes korda saadab ühe kangelaste teise järele, isegi naised ja lapsed on ametis kandes kive ja nooli viskemasinate juure, mis töötavad vahetpidamata paisates vaenlase hulka surma ja õudust; valades vett üle vallilasuva kivimüüri ja valli, muutes seega nad libedaks jääpangaks, millest libiseb pealetormava vaenlase peatustkõhvatav jalg; valmistades tulerattaid ja kuumutades tõrva kateldes, mis head vaenlasele vastu veeretada ja torni otsast kaela valada. Kuid ka vägev vaenlane ei pühitse, ta valmistab „põrsa“, mille abil ta valli alt õõnestab, poole valli maha kaevab ja viimaks oma piiramistornile võimaldab valli õõnsusse veereda. Ka kristlastel töötab mitu kivi- ja nooleheitemasinat, mis külvavad surma kindluse valli taga tihedalt koosasuvate meeste, naiste, laste ja loomade hulka. Viskeodad ja nooled vihisevad vahel nii tihedalt, et tahavad nagu matta heleda päikese paistet. Surmakarjatused ja valuoiged igalpool, köidetud hobuste tampimine ja veiste ammumine, meeste sõjakisa, naiste kaebamine ja laste nutt, kõik ühineb vägevaks hümniks halastamatule sõjajumalale. „Taara avita!“ kõlab läbi vihas kokkupigistatud hammaste saarlaste sõjahüüd. Ning kuigi nad teavad, et Taara ei saa neid avitada mõõdapääsmatust surmast, siiski hüüavad nad teda appi, paludes talt vaid seda, et laseks neid veel enne surma tappa võimalikult palju noid neetud vaenlasi, et laseks neid langeda ehtsate Eesti malevlastena, relvaga käes variseda Manalasse.

Sadanded vapraist kaitajaist, nende hulgas ka Orrisaare vanem Virko, on juba langenud, sadanded naised ja lapsed katavad laipadena maalinna seesmist õue, külmades jäises õhus jääpurikaiks, kuid veel on valli kaitsemas umbes kolmsada meest ja viis-kuussada naist ja last, veel viibivad nende hulgas Valdja ja Vessike, kuigi neil mitmest haavast niriseb punast verd, ja õhutavad oma kaaslasi ikka uutele vägilastegudele, — veel ei anna kangelaslik kaitseväge alla mitmekümnekordsele ülivõimule.

Kuid nüüd on tormajate piiramistorn end söönud valli sisse kuni selle kivimüürini, ta laele on roninud salkkond vihaseid rüütleid ja kisivad suurte raudkonksudega kaitsetornist välja palgi palgi järele. Osavasti sihitud kivi heitemasinast paiskab torni otsast maha rüütleid, kes alla langevad surnutena või raskesti vigastatuna, kuid rüütliväe lõpmatust tagavarasalvest ronivad uued üles ja jätkavad veelgi ägedamalt kui eelmised nende poolt alustatud hävitustööd. Jällegi lendab üks palk kaitsetorni tellingpuist välja, torn vabiseb, vajub, langeb ragisedes kummuli, mattes enda alla nii mõnegi oma kaitsejaist.

Nüüd on tee müürile vaba. Üks rüütleist sööstab tornilt vallile, otsib jalale peatust, kuid langeb koliseses jäätanud kallakut mööda alla. Ent teine järgib, vääratab, jääb peatuma, kolmas järgib, ka tema jalg leiab tuge. Üks neist ronib müürile, kuigi see on äärmiselt libe, ta peksab oma kilbi selle keskel asuvat raudora pidi müüri jõesse ja ronib ise kummuli käänatud kilbi otsa, nüüd on tal kindel pind jalge all, teine, kolmas järgivad, teevad sedasama. Kuid Valdja ja Vessike on seda hädaohtu silmanud, kiiresti ronivad ka nemad ühes mõne teisega jäätanud müürile ja sellel libedal pinnal algab nüüd võitlus mees mehe vastu.

Üks rüütleist langeb Vessikese tabava löögi all ja variseb valli mööda alla maalinna — esimene sakslane jõudis kantsi, olgugi surnuna. — Kuid ka Vessikese tund on tulnud. Ta komistab libedal jääl, samal hetkel tabab ta ettepoole käänatud kaitsemata kaela vägev möögahoop ja üleni verrega kattudes langeb ta pealetormava vaenlase ridadesse — esimene saarlane väljapool maalinna, kuid samuti surnuna. Pööraseks muutunud tormajate salk raiub ta oma mõkadega vihaselt tükkideks.

Kuid Valdja püsib alles müüril. Ta vägev väsimata käsi teeb hiiglasetööd. Üks teise järele langevad vastased ta möögahoopide all purustatud peade, käte, jalgadega vallilt alla, mõni sisse, mõni väljapoole veeredes. Ta on endale raudnaeltega läbipekstud lauatsad jalgade alla sidunud, seepärast seisab ta vääratamatult jäisel kivimüüril.

Võitlus keeb ümber kogu linnavalli. Igast küljest tõusevad uued vaenlased müürile ja võideldakse rinnuti koos hõredaksjäänud kaitsjatega. Neid on järel vaid veel neli-viiskümmend meest, kuid alla nad ei vannu.

Kuid nüüd läheb kolmel rüütlil korda tungida üle valli ja laskuda alla maalinna, kus pole enam ühtki meest, vaid ainult veel mõned sajad naised oma väetimate lastega. Nüüd algab siin jälk veretöö. Üksteise järele notitakse nad maha sissetungunud rüütlite poolt, kes veriste mõõkadega vallide vahel nende peale jahti peavad.

Nüüd paneb ka Valdja seda hirmuäratavat verd tarretavat jõledust tähele, millega toime saavad kristlikud rüütlid. Esimesel hetkel on ta valmis vallit alla sööstma, et kaitseta naistele ja lastele appi rutata. Kuid, sähvab tal järsku peast läbi mõte — ma ei saa neid enam aidata, aga Saaremaal vajatakse mind — ning ta pilk hakkab otsima läbipääsuteed. Seal piiskopi telgi juures peatub valge hobuse seljas see neetud röövel, kes kõneleb mesimagusaid sõnu ja haub kurjust oma võltsis südames. Kui pääseks õige ta juure ja raiuks tal pea lõhki, ehk pöörab peatu vägi siis siit mandrile tagasi? — Jah, sinna, sinnapoole on suunitud ta tee. — Vägeva tõukega paiskab ta kaks-kolm sakslast vallit alla, laskub ise oma raudnaeltega puupakkudel järele ja heidab nad alla jõudes kui tarbetud jalast; siis raiub ta endale tee läbi ootamatust pealetungist ehmunud sõjasulaste ja kargab vägevate hüpetega piiskopi telgi poole, iga takistust, mis end ta teele ette seab, võimsa käega kõrvaldades.

Nüüd on ta juba üsna telgi juures. Piiskop, kelle eest teda telk varjab, istub endiselt võidurõõmsa näoga rahulikult oma sõjaratsul. Nagu välk sööstab Valdja tagant hobuse selga, virutab mõõgaga piiskopile pähe, kes karjatades sadulast langeb, ning enne kui piiskoppi ümbritsev kaitsesalk suudab taibata, milles asi, on ta ju hobuse ohjad kätte haaranud ja üleni verrega kaetud, kihutab ta tulisel sõjaratsul tuhatnelja läbi vaenlase laagri ja ehmunult ta teelt eemale pörkavate lätlaste väeosade Väikese Väina kaldale, sealt jääle ja jõuab õnnelikult Saaremaa pinnale, kus ta peagi hämmastuses keeletult talle järelevahitava kristlaste sõjaväe silmapiirilt kaob.

Alles nüüd pääseb kristlaste laagris ja võidetud maalinna vallidel asuva sõjaväe hulgas vihane needmiskisa valla ja tuhanded rusikad tõusevad ähvardades Saaremaa ranniku poole, kuhu kadus vapper vanem nende piiskopi sõjaratsul.

See hulguv vihakisa on magusamaks salviks kaugel metsa varjus peatuva vägilase veristele haavadele.

Rahulik naeratus huulil jätkab ta hobust sundimata oma teed.

Valjala maalinn. Keset vägevast, kivimüüri-riga kindlustatud linnavalli asuvad mõned hooned, mis kuuluvad Valjala peavanemale Maavaldjale. Vallil jalutab ühel päikeseküllasel talvehommikul Maavaldja ise, tuseda kehaehitusega, rauk, lumivalgete juuste ja rinnuni ulatava habemega. Ta üle kaheksakümneaastane vanadus ei ole suutnud paenutada ta selga, kindlal, rahulikul sammul kõnnib ta mööda valli veeru ja seisatab viimaks mõtiskeledes pilku kirdesse pöördes.

„Ei tea“, lausub ta endamisi, „miks vaikib mu Valdja? Saatsin välja juba kaks käskjalga talt teateid tooma, kuid kumbki neist ei ole tagasi jõudnud. — Kas peaks viimaks siis ikkagi õige olema, mida lausuvad siia jõudnud kuulduised, et kristlased oma suure väega Muhu maalinna on vallutanud. Jah, tõepoolest, miks ei peaks see ka õige olema? — oli ju seal ainult vaevalt tuhat meest, kes suutsid tõusta enesekaitseks ja kristlaste vägi olla ju mitu korda suurem. Ka on nad maisamaal osavamad võitlema kui meie omad, kuigi ka need viimaste aastakümnete sõdades ja oma sõjakunstis tublisti on täiendunud. Kuid olgu, veel puuduvad kindlad teated, — veel on vara kurbi mõtteid mõlgutada.“

Äkki katkestab Maavaldja mõtisklusi läbi vaikiva hommikuõhu selgesti kostev ere pasunaheli kaugelt Tornimäelt. Vanamehe pilk lööb elavaks. — „Viimaks ometi! Käskjalg on tagasi jõudnud!“ hüüab ta rõõmsa häälega, „nüüd saan ometi kord kindlad teateid Valdjast ja võitluskäigust Muhu Linnuse all.“

Ent sarveheli oli ka mujale kostnud. Seespool valli asuva eluhoone uks avaneb ja välja astub sealt keskealine, pruunijuukseline ja sinisilmaline, hiigla kehaehitusega sõjamees. See on Maavaldja vanem poeg Karukäpp. Kuid vaevalt on ta saanud enda taga ust sulgeda, kui see uuesti prantsatades lahti lendab ja paenduva, saleda kujuga noormees väleda hüppega üle läve õue sööstab.

„Mis on juhtunud, isa, miks hüüab sarvehäl Tornimäelt, vanaisa?“ pahvatab ta küsimuse küsimuse kannul kord ühele, kord teisele meestest.

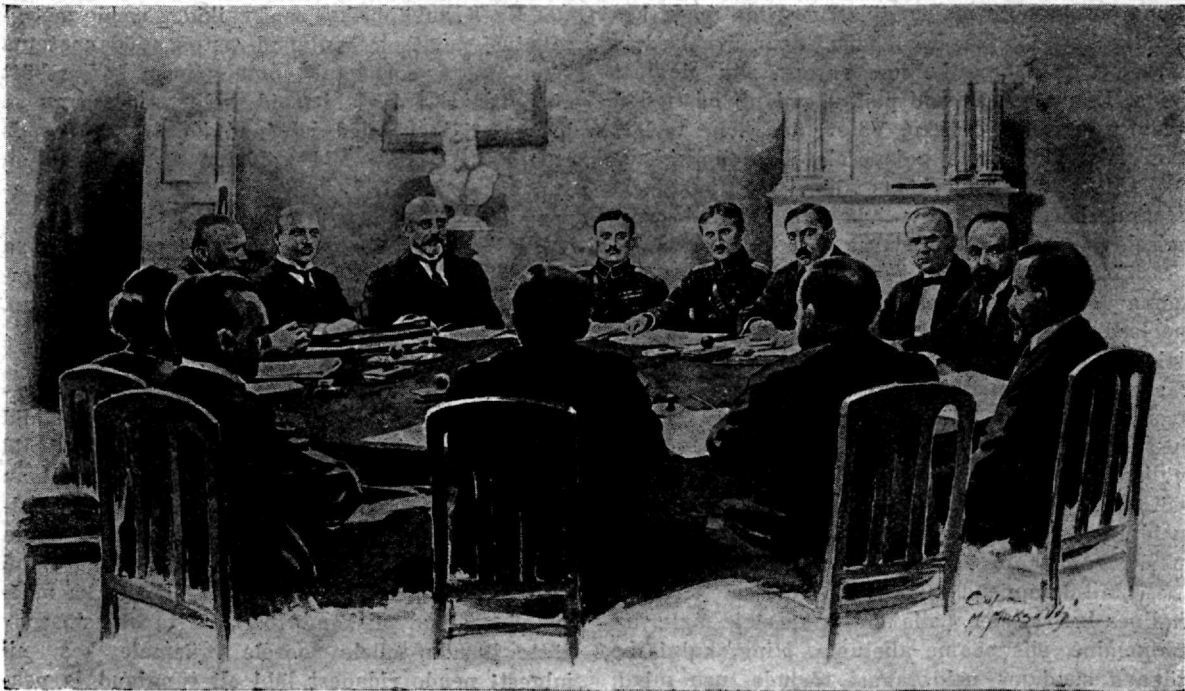
„Ei tea, Välev,“ vastab Karukäpp poja elavaid näojooni ja tuliseid silmi oma heastudamlise helde pilguga paitades, „lähme vallile, küsime vanaisalt.“

Peagi olid mõlemad, Välev ikka hulga maad isast ette rutates, vallile roninud ja Maavaldja juure astunud. Küsivalt vaatasid nad vanamehele otsa, sellelt seletust oodates ootamatule pahunahäälele.

Vana hallpea ei lasknud neid ka kaua uudishimu kannatada. „See on vist üks mu käskjalust, kes tagasi on jõudnud. Nüüd saame teateid Valdjust ja ka selle kohta, kas kuuldused krist-

Ka Maavaldja ja Karukäpp jõudsid nüüd kohale kiindudes oma küsivate pilkudega Valdja näosse.

„Mis on juhtunud, mu poeg? Miks tuled nii ootamatult koju, mulle oma tulekust käskjalgade kaudu ette teatamata? Kust oled saanud selle hobuse, mis kannab ristiriütli varustust? Oled hädahoiu kuulutaja, eks ole? Olid verises tapluses, nagu tunnistab su kärisenud ja verega kaetud

Eesti-Vene rahukonverents Tartus. Kunstnik Maksolly maali järel.

laste võidust Linnuse all leiavad kinnitust või mitte.“

„Isa, vanaisa! Kas näete seal Tugimäe harjal seda ratsanikku valgele hobusel? See on onu Valdja ise, kes seal meie poole kihutab! Tõesti, tunnen ta selgesti ära,“ hüüdis Välev äkki rõõmust ärritatud häälel.

„Valdja ise?“ lausus vanaisa pead vangutades. „Aga kuhu jäid siis käskjalad? See ei täheda head.“ —

Vahepeal oli ratsanik kohe eelkindlustusteks ärakasutatud künka vahele ära kadunud, kuid ilmus peagi jälle lähema künka harjal nähtavale.

Nüüd võis teda juba selgesti ära tunda, — see oli tõepoolest Valdja, kes seal piiskop Alberti sõjaratsul tuhatnelja maalinna poole kihutas.

Ei kestundki kaua, kui ju Valdja jõudis maalinna ja siin kärmesti üleni vahule aetud hobuse seljast maha sööstis, ohje talle vasturutanud vennapojale ulatades.

rüüd? Kristlased on Linnuse vallutanud ja tungivad nüüd Saaremaale, kas pole see nii? Vasta, mu kallid poeg, vasta ja jutusta.“

„Sul on õigus, isa, kristlaste jumal on oma sulastega teel nagu näljane hunt endale saaki otsimas. Kuus päeva heitlesime Linnuse linnas ülivägeva mitmekümnekordse ülevõimu vastu, kunj kõik langesid. Ainult mina pääsesin eluga piiskop Alberti sõjaratsul, et teile sellest teatada. Siia rutates peatusin Põide linnas, et sealset vanemat hoiatada, samuti saatsin sealt käskjala hoiatusega Maoperasaare (Karja) maalinna. Senikaua, kui need vaenlasele vastu panevad, võime siin kõik võitluseks ette valmistada ja kõik Saaremaa malevad kokku koondada, et siis vaenlasele anda otsustavat lööki. Lootsin juba kord, et olen suutnud seekord veel meid varitsevat ohtu meist eemale tõrjuda, sest uskusin, et piiskop Albertilt ta hobust võttes, mul korda läks teda surmata, kuid, nagu pärast kuulsin, olin teda ainult uimastanud, ja nüüd põleb ta vihas, et

mulle seda hoopki kätte tasuda. Kas saatsid verised mõõgad ringi, isa, nagu sind paluda lasin, kas Valjala malev on valmis võitlusse astuma?"

„Valjala malev ootab ainult mu viimast korraldust võitlusse kogumiseks. Veel täna õhtul võivad nad kõik siin olla, kui kohe käskjalad välja saadan.“

„Tee seda, isa, tee seda kohe! Läkita käskjalad teele.“

„Välev, rutta Tornimäele ja käse seal mu korraldusi ootavaid käskjalgu kohe teele asuda. Täna õhtuks olgu malev siin. Tulgu iga mees, kes suudab kanda relva. Ka lähemal asuvad naised ja lapsed võivad oma kallima varaga siin ulalust leida. Kaugemal asuvad peitku end nii hästi, kui seda suudavad. Kähku, Välev, asu kohe teele!“ tegi Maavaldja oma pojapojale ülesandeks.

„Kohe, vanaisa,“ kõlas Välevi elav vastus ja järgmisel hetkel ronis ta juba oma ülesande täitmisele asudes kassi väledusega üle valli serva.

„Isa,“ pööris nüüd Valdja uuesti rauga vanema poole, „me peame ka teised, lõuna- ja idapoolsed malevad siia kokku käsutama, sest Valjala malev üksinda ei suuda vastu panna kristlaste mitmekümnetuhandele ülivõimule, kuigi meie maalinn on hästi kindlustatud ja meie mehed vaprad ja tublid kui karud, sest meid on arviliselt liig vähe. Ainult ühisel, ühendatud jõul võime loota kristlaste pealetungi seisma panna ja neid kinni hoida, kuni meri lagunema hakkab ja neid sunnib koju tagasi pöörama.“

„Mitukümmend tuhat, ütlesid sa,“ lausus hallpea kahvatades, „siis ei aita ka meie malevate ühinemine, siis peame alistuma. Ning, kuigi me tänavu suudame neid tagasi tõrjuda, usu mind, nad tulevad jälle ning ikka jälle uuesti, kuni nad meist ükskord ikkagi jagu saavad. Kas ei oleks parem, mu poeg, kui püüame nendega rahujalale asuda, et siis, kui meie ükskord jälle kõvenenud olemine, nende võimu maalt välja pühkida.“

„Ei isa, pigem auga langeda, kui autuses elada. Pealegi ei ole olukord veel sugugi nii lootusetu, kui sa näid arvavat. Kristlaste teel siia asuvad kaks kindlat maalinna, Pöide ja Maoperaasaare. Kuni nad neist jagu saavad, ühendame kõik muud malevad ja siis võitleme nendega seni, kuni jää lagunema hakkab, mis enam kuigi kaua kesta ei või. Kevadel aga sõlmime lepingud kõigi piiskop Alberti ja ordu vastastega, kihutama mandri eestlased ja liivlased vastuhakkamiseks oma isandate vastu ja murrame suvel, kus meie hästi varustatud ja tugev laevastik jälle edukalt tegutseda saab, meie vaenlaste jõu. Siis võime siin oma saartel jälle vabamalt hingata ja end paremini kindlustada igasuguste võõraste kallaletungide vastu.“

„Olgu, mu poeg, sa oled mu südames põlema süüdanud uue lootusekiire. Kui vaadata su vaimustusest säravasse silmi, siis peab tahtmatult

uskuma su sõnu, siis tekib minus tundmus, et sinu juures on kõik võimalik, mis muidu tundub võimatu. Painutan oma halli pea sinu nooruse tahtjõu ees ja alistun su juhtimisele. Taara hiiš avitagu meid, et su püüded ja kavatsused täide läheksid, et jääksime vabaks, rippumatuks rahvaks oma põlisel vabal maa-alal. Sinu vana isa õnnistus saadab sind igalpool su teedel, sa, mu kallis, kangelaslik südamepojake,“ ning õnnistades asetas vana hallpea oma veel tugeva käe poja katteta juustele ja silitas õrnalt ta palged.

Ka Karukäpp, kes seni vaikides nende mõttevahetusi pealt oli kuulanud, astus nüüd noorema venna juure, surus tal oma võimsa käega kätt ning ütles: „Jah, juhi meid, kallis vend, nagu sa juba tihti meid oled juhtinud kõigis suuremais ettevõtetes, juhi meid võidule, sest sinusse on mul usku, mul, isal, ja kõigil meie Saaremaa vanemail.“

Hele päiksekiir vilksatas läbi möödarändava pilve ja kuldas oma heleda säruga loitleva pilguga kaugusse vaatava noore vanema näojooni...

*

Juba mitmendat päeva kestis Valjala maalinna piiramine kristlaste vägede poolt. Nad olid kiiremini kohale jõudnud, kui seda valjalalased olid eeldanud, sest, Pöide ja Maoperaasaare maalinnu kõrvale jättes, olid nad Muhust otsekohe Valjala kantsi ette tunginud, et kõigepealt vallutada seda, Saaremaa kõige tugevamat ja paremini kindlustatud maalinna. Võib olla oli siin ka mõõduandev olnud piiskop Alberti ja ta omaste soov kätte tasuda tolele noorele vanemale, kes nii julgesti nende ridadest läbi oli tunginud ja pea-aegu piiskopi oleks surmanud.

Selle kristlaste väe kiire edasitungimise tõttu pidi Valdja kavatsus — kõiki Saaremaa malevaid ühise juhtimise alla koondada — teostamata jääma ja valjalalased olid sunnitud arvestama ainult iseoma nõrkade jõududega. Polnud siis ka ime, et Tornimägi juba mõne päeva pärast langes ja Linna- ja Tugimäed peagi sama saatuse osaliseks said. Ainult idapoolne Tugimägi ühes maalinnaga pidasid veel vastu.

Sakslased, kes väga hästi teadsid, et neil Valjala maalinnas tegemist oli tugevama Saaremaa kantsiga, ei rutanudki nii väga tormijooksu alustamisega maalinnale endale, vaid püüdsid ainult eelkindlusi järk-järgult enda võimusse saada ja end põhjalikult peakantsi vallutamisele ette valmistada. Nad ehitasid suuri ja tugevaid kivija noolehetemasinaid, piiramistorne, „pörsaid“ ja muid piiramisabinõusid ja ei annud piiratuile ei päeval ega öösel rahu, seejuures tõsisemat vallutamiskatset alustamata.

Ühel heal päeval olid nad aga siiski nõuks võtnud vallutada maalinna viimast, Tugimäge, mille kaitsmist osaval käel juhtis Valdja ja mis

seetõttu seni igasugustele vallutamiskatsetele vastu oli pannud. Eriti ärritas ristisõdijaid asjaolu, et Valdja tihti nagu sakslaste üle irvitamiseks piiskopi valgel sõjaratsul käske jagades ja korraldusi tehes mäge mööda edasi-tagasi kihutas. Nii mõnigi nool asetati kristlaste pool vihast hamba'd kiristades ambusse ja lasti tema peale lendu, kuid, nagu oleks mõni vägevam käsi teda kaitsnud, ei tabanud teda ükski neist.

Mitme tuhande mehega alustati tormijooksu mäele, mida kaitses vaid mõnisada valjalalast. Vastupanek oli äge, kuid mägi, mis ammuagi polnud nii hästi kindlustatud kui maalinn ise, ei võimaldanud nii väikesele hulgale ta kavakindlat

linna pääsemud, kui mitte ootamatu vahejuhtumine asjakäigule teise pöörde poleks annud.

Karukäpp, kes kogu aja maalinna vallit oma venna ja poja võitlust suure ülevõimu vastu oli jälginud, ei suutnud viimaks enam seda külma-vereliselt pealt vaadata, ja ruttas mõnda meest kaasa kutsudes omastele appi. Sealjuures sattus ta aga oma püsimatuse ja ettevaatamatuse tagajärel õnnetul kombel tugeva rüütlite salga keskele, kes ta ja ta paar kaaslast silmapilk igast küljest ümber piirasid ja ühisel jõul talle kallale tungisid. Peagi olid ta kaaslased maha notitud, ainult ta ise püsis alles jalul ja kaitses end edukalt — võimsa käega ümberringi surma külvides.

Eestlaste meeleavaldus Eesti autonoomia nõudmiseks Peterburis Tauria palee ees 30. III. 1917. a. Maksolly maali järele.

kaitsmist. Ei kestnud ka kuigi kaua, kui lõunapoolne mäeosa osutus juba rüütlite kättes. Ka põhja poolt hakkas üks rüütel teise järele mäeharjale tõusma. Nüüd kogus Valdja kõik oma mehed ühte salka ja hakkas nendega, vahetpidamata pealetungijaid tagasi lüües, samm-sammult maalinna poole tagasi liikuma. Otse imestamisväärt osavusega mõistis ta oma salgakest nõnda juhtida, et kõik sakslaste ümberhaaramise kavatsused nurja läksid. Sealjuures võitles ta ise nagu noor sõjajumal, kelle vägevate löökide all keegi ei suutnud püsida. Ta kõrval sammus Välev ja jagas samuti raugemata jõuga hoope paremale ja pahemale. Noormehe silm põles nagu hõõguv süsi, ta paled õhetasid, kortsus kulmud ja pingul surutud suuga märatses ta oma vastaste ridades. Mida ei suutnud korda saata ta noor jõud, seda täitis ta kassiosavus ja haruldane väledus. Nii mõnegi korra löid rüütlite ja Saksa sõjasulaste read nende kahe ägeda võitleja hoopide ees vanakuma, kuid viimaks pidid nad ikka jälle ülevõimu eest taganema ja samm-sammult tagasi astuma. Tugimäe kaitsjate saatusele oleks vist õnnelikult lõppenud ja nad suuremate kaotusteta maa-

Kuid, kuigi ta hiiglajõud iga takistuse, mis end talle ette seadis, maha murdis, ikka tekkisid ta ette jälle uued vastased, kes temaga uuesti võitlust alustasid. Eriti raske oli tal end seljatagant kaitsta, kust juba nii mõnigi hoop teda õige tunduvalt oli tabanud, sest ta võimsal kehal puudus poja väledus ja paanduus, mis käesolevas olukorras suureks abiks oleks võinud olla.

Sel kriitilisel hetkel silmas teda äkki Valdja, kes kohe ta rasket olukorda taipas ja vägeval hüüul oma mehi enda ümber kogudes talle appi ruttas. Juba oli Valdja nelja, vile sammuni vennale lähenenud, kui see äkki raske seljatagant antud hoobi all kokku varises. Järgmisel hetkel tungisid kümme oda ja mõõka läbi ta vapra südame. Nüüd ei püsinud Valdja enam paigal. Vägeva sõõstega kargas ta vaenlaste sekka ja kaks, kolm, neli langesid purustatud peadega ta venna laibale. Seal tabas aga ka teda ennast surmav oda tagant südamesse ja elutult vaarus ta oma ohvrite hulka.

Saaremaa malevate ülemaat juhti ei olnud enam. Vabade saarlaste saatusele oli otsustatud...

Nägu märatsevad hundid kargasid nüüd küll Välev ja ta kaaslased oma peavanema poegade tapjate kallale, nõnda, et need enam vastu ei suutnud panna ja korratult põgenema hakkasid, kuid see oli nüüd juba liig hilja, — Manalasse varisenud kangelaste elu ei suutnud nad enam päästa. Kalleid laipu oma odadele paigutades, pöörasid nad murtud südamega tagasi maalinna, kus hakkas valitsema lein ja meeleheide.

Tulipunase kettana veeres päike sel õhtul Saaremaal õndselt süngete pilvede taha looja ja hingemattev, rõhuv ööpimedus mässis Valjala

sed, nende hulgas ka Maavaldja pojapeog Välev, on pantidena vihatud kristlaste kätes, neid endid on roojastatud ristivee pealepritsimisega, mida nad kannatasid ainult hambaid kiristades ja südames Taara hiie poole palvetades, nende vabadus on lõppenud, nad on muutunud kümnismaksjateks, maksualusteks, käsualusteks...

Täna on kogu Saaremaa malevate tähtsamad esitajad ja vanemad üle maa kokku kogunenud Valjala Salu hiie juure, kus nad viimast au tahavad anda oma lugupeetumale üldjuhile ja ta vennale.

Laskevõistlus II diviisi rändauhinna peale Petseri malevas 30. 1. 27. Laskurid tuleliinil!

maalinna ühes kogu ta ümbruskonnaga oma läbi-paistmatusse, meelirusuvasse linikusse...

Kristlaste laagris aga loitsid lugematud tulled nagu saagihimuliste kiskjate hõõguvad silmad ja võidurõõmus kisa ja kära ei tahtnud vaikida kogu ööl.

Valjala maalinna ta kõrgete vallide ja sellele püstitatud kivimüüridega aga kattis hauavai-kus...

24. küünlakuupäev 1227. Kristlaste vägi on pärast valjalalaste ja teiste saarlaste ristimist, nende vanemate poegade pandiks võtmist ja nende vara riisumist oma jumalat selle saagiküllase ja tagajärjerikka sõjakäigu eest kiites tagasi pööranud mandrile.

Saarlaste jõud on murtud. Nende malevate juhataja, nende uhkus ja lootus, Valdja, on varisenud Manalasse, nende pojad ja lähemad sugula-

Kaks tuleriita seisavad avaral väljal. Neil lamavad Valdja ja Karukäpa laibad täies sõjaehetes ja -varustuses, mõök vöö ja tapakirves enne võimsas käes.

Vaikselt seisavad vanemad ümber puuriitade, nende ümber kogu Valjala rahvas.

Vanemate hulgast astub nüüd välja Valjala peavanem Maavaldja. Ta veel mõne päeva eest raugematu, paindumatu kuju on kokku varisenud, ta julge kotkapilk on nukraks muutunud, ta püstipea on rinnale vajunud, — ta enne selge kõlav hääel kõlab väriseval kaeblikul helil üle välja:

„Mis on minuga juhtunud, mu vaprad saarlased? — Mu poeg, mu vägev hiiglane, mu Karukäpp, kes oli õrn ja armas oma koduste vastu, kes oli vihane ja hirmus verises tapluses, kelle vägevale käele ei suutnud keegi vastu panna, mu poeg, mu vägev hiiglane, mu Karukäpp, teda pole enam. Ta on varisenud Manalasse, et aset võtta meie vaprate tule ääres, et austada neid oma

sealviibimisega. Nagu vägev kalju seisis ta ta ümber mässavate vaenuliste voogude keskel kuni vapr surmani.

Mis on minuga juhtunud, mu vaprad saarlased? — Mu poeg, mu silmatera, mu Valdja, kes oli tubli ja aus ja tulise, vabadustihkava südamega, kes oma vaimuga ületas meid kõiki, kellega me seepärast meeleldi usaldasime enda juhtimise, kuigi ta oli aastate poolest noorem meist, mu poeg, mu südamepojuke, mu Valdja, teda pole enam. Ta on varisenud Manalasse, et aset võtta meie vapraste tule ääres, et austada neid oma

mööda mu silmi eest. Olen võidelnud taanlaste vastu, olen võidelnud rootslaste vastu, olen võidelnud venelaste vastu, olen võidelnud sakslaste vastu, olen näinud me hülgepäivi, mil Rootsi rannikul Ölandi saarel ehitasime kindla paiga, kust valitsesime üle kogu Läänemere kaubateede, olen võidelnud Taani kuninga Valdemari vastu, kui see vägeva sõjalaevastikuga meid sinna kimbutama tuli, olen osa võtnud julgust sõjaretkest Rootsi, Mälari järvele ja võimsa Rootsi pealinna Sigduna vallutamiseks, olen võidelnud Rootsi kuninga Kanuti vastu, kui see meid kimbutama tuli,

30. I. 27. II diviisi ülema poolt väljapandud rändaubinna omandanud Petseri malevkonna laskerühma peale laskmist. 1. Maleva pealik major Soo, 2. Petseri malevkonna pealik leitnant Listakind, 3. Maleva instrktor nlt. Ilves, 4. Võru maleva esitaja mal. instrktor lipnik Onno, 5. Sõjaväe esitaja leitnant Lapp.

sealviibimisega. Nagu vägev kotkas, hõljus ta ikka päikese poole, kustumatu vabadusepäikese poole, kuni vapr surmani.

Mis on minuga juhtunud, mu vaprad saarlased? — Mu pojapoeg, mu silmatera, mu Välev, kes oli väle kui hirm ja tulise südamega nagu mu poeg Valdja, kes oleks võinud saada ta järeltulijaks, mu südame rõõmuks ja meie rahva kasuks, kes oma nooruse peale vaatamata juba seisis mehe eest verises tapluses, mu pojapoeg, mu silmatera, mu Välev, teda pole enam. Ta ei varisenud Manalasse, kuid teda pole enam. Ta viidi nagu teie pojad ja lähemad sugulased, mu vaprad Saaremaa vanemad, häbistavasse vangi, et paelustada ta keha, ta hinge, et teha tasta meie rahva vastane. Ta saatus on kurvem, kui teie oma, mu vaprad Manalasse varisenud pojad.

Mis on minuga juhtunud, mu vaprad saarlased? — Üle kaheksakümne talve on veerenud

olen võidelnud Vene vägede vastu Tartu ja Pihkva all, taanlaste vastu Reveli ja sakslaste vastu Riia ja Kubesele all, olen osa võtnud Otepää ja Lihula vallutamisest, Taani kuninga väljaajamisest meie Saaremaa pinnalt, olen võidelnud lugematuis lahinguis merel ja maal. Üle kaheksakümne talve on veerenud mööda mu silmi eest, kuid ikka olen, kõigi võõraste võimude pealetungide peale vaatamata, elanud vaba saarlasena, meie isaisadest päritud vabal Saaremaa pinnal. Nüüd aga on mu silmad nägema pidanud üht talve, mil kustus see vabadus, mil kustus me loitev vabaduspäike...

Olen väsinud, mu lapsed..."

Sügava lugupidamisega oli kuulatud vana rauga kaeblikke sõnu. Vaikne lein peegeldus kõigi näos. Naised ei suutnud tagasi hoida oma liigtust ja nutsid vaikselt nuuksudes ümberringi.

Nüüd astusid kaks vanemat põlevate tungal-dega tuleriitade juure ja süütasid nad põlema. Tuli hakkas kohe kuiva, vaiguga niisutatud puusse ja mõne hetke järele tõusid kaks vägevast tulesam-mast taeva poole.

Maavaldja, kes rinnale vajunud peaga oma kurbade mõtete vallas oli viibinud, tõstis nüüd silmad tule poole, mis pragisedes ahnelt puuriitu sõi. Ta kõssivajunud keha ajas end äkki sirgeks, rinnale langenud pea tõusis püsti, nukker pilk muutus teravaks, mehiseks, praegu alles värisev, kurb hääli oli jõuline ja kõlav, kui ta nüüd uuesti sõna võttis:

„Kaks vaprat kangelast alustavad teed Mal-lasse. Nende vägiteod käivad nende eel ja val-mistavad neile aseme vaprate tule ääres. Nad lahkuvad meilt vabade saarepoegadena, kes ei alistunud võõrale võimule ja usule. Seepärast saadame neid ka meie vabade esivanemate kom-bel nende viimasele teekonnale. Neis taeva poole tõusvates tuleleekides näen hõljuvat Eesti vaba-dust kustumatus tules. Ning, mis täna meilt voi-deti, selle võidavad ükskord tagasi meie lapse-

lapsed. Eesti saab jälle vaba olema. Selle vaba-dusetungi, mis põleb meie südames, mida ke-hastab see vabade meeste lahkumistuli, selle is-tutame oma laste hingesse põlvest põlve, kuni see uuesti paisub vägevateks leekideks, kuni Eesti on jälle vaba.

Küll veeres loitev vabadusepäike ajamerre, kuid nagu õhtule ja ööle järgneb jälle hommik ja sügisele ja talvele uus kevad, nõnda tõuseb üks-kord jälle see loitev vabadusepäike ajamerest, kuid säravam ja tulisem kui endine, ja valgus-tab ja soojendab me kaunist kodumaa pinda, me kallist Eesti rahvast...“

Ja prohvetliku pilguga kaugusesse seisis vana hallpea sõnalausumata paigal, kuni kustus viim-ne tuleleegike, kuni tuleriidad olid muutunud tu-haks.

Vaikides, aukartuses seisis kaaslased ta üm-ber, pühalik, ennetundmatu uhkusetunne valdas nende südameid ja meeli — nad nägid oma vai-musilma ees uut kõrget aatelist ülesannet ja töö-tasid endale püha hiie nähes asuda selle täitmi-sele väsimata visaduse ja raugemata tahtejõuga.

Tänuavaldus.

Siinkohal avaldame oma sügavat tänu A.-s. «Eesti Paberile» «Kaitse Kodul» paberi pealt lubatud 50% hinnaalanduse eest 1927. a. jooksul ja loodame, et A.-s. «Eesti Paber» ka tulevikus ei keeldu toetamast kaitseliidu häälekandjat oma lahke annetusega.

«Kaitse Kodul» toimetis.

Kroonika.

Kaitseliidu pealike nõupidamiskoosolekut

peeti neil päevil kaitseliidu staabis, millest osa võtsid kaitseliidu ülem ühes staabiülemaga, kõik staabi osakondade ja malevate pealikud. Arutusel oli hulk sisemise korralduse küsimusi, mis küllalt tähtsad selleks, et nendega tutvustada laiemaid kaitseliidust huvitatud ringkondi. Esime-se päevakorra punktina oli läbivaatamisel uus kaitseliidu vanemate- ja keskkogude soovil kok-kuseatud koosseisude kava. Tähtsamate muudatustena selles oli ette nähtud õppeosakon-na koosseisu ja instruktrite arvu suurendamine, mis tingitud peamiselt noorte ja malevlaste pa-rema sõjalise ettevalmistuse nõudest. Et elarve

seeläbi tunduvalt ei suureneks, oldi ühemeelselt arvamisel, et ära peaksid jääma malevkondade pealike tasud, kuna instruktorite arvu suurene-misega sõjalise väljaõppetöö veereks malevkon-dade pealike olgadel instruktorite oma-dede ja malevkondade pealike ametid jääk-sid rohkem seltskondlikkude auametitena püsima. Ka juhiti sellele tähelepanu, et õieti kompaniipealikutel palju rohkem fakti-list väljaõppetööd tuleb teha kui malevkondade peali-kutel, kuigi nad selle eest mingi erilise tasu osa-liseks ei saa. Teise küsimusena oli pealike te kursuste korraldamine. Jõuti otsusele, et kompanii ja malevkondade pealikele oleks väga soovitatav korraldada kursusi 14.—24. mär-

sini Tallinnas ja, kui võimalik, ka kohapeal staabis väljatöötatud programmide ulatusel neid korraldada, nagu Tartus ja veel mõnes muus paigas, kus selleks leidub lektore ja vastavaid ruume. Malevate pealike teadmiste täiendamise kursusi otsustati korraldada Tallinnas pärast kompani ja malevkondade pealike kursuste lõppu umbes märtsi lõpus, aprilli algul, igatahes enne lihavõttepühi. Noorte sõjalise ettevalmistuse küsimust arutusele võttes leiti, et käesoleval suvel laagrit nende jaoks võiks korraldada Värskas meie ühe diviisiviilvaagr. Järgmisel suvel võib neid juba korraldada kahes kohas, üks Lõuna-, teine Põhja-Eestis. Kohtadelt antavatest aruannetest selgub, et käesoleva aasta kevadisteks ja sügisesteks eksamiteks suudetakse ette valmistada umbes kuni 1000 noort, kuigi õppustest osa võtta soovijaid on palju rohkem, mis öieti võrdlemisi suur arv ja näitab, kui tänuväärt töö seega ära tehakse, sest 1000 noore eksamite sooritamise sügiseks annaks pooleaastase töö tulemusena 4000 kuud või 120.000 päeva kokkuhoidu noortele, kui ka kaitseministeeriumi toitmise ja muudele kuludele. Kibedasti ollakse malevates töös suviste laagrite korraldamisega kõigile malevlastele. Selgub, et juunikuus enne kaitseliidu päeva ja kaitseliidu päeva ajal korraldatakse kõigis malevkondades kolmepäevased laagrid, mis kahtlemata head mõju ei jäta avaldamata nii malevlaste väljaõppele kui ka ühtlustunde kasvamisele. Kaitseliidupäeva korraldamine langeb käesoleval aastal kahte ossa. Ühe neist moodustab malevkondade laagrite korraldamine kaitseliidupäeva ajal; teise — üleriiklikkude kaitseliidu spordivõistluste korraldamine Tartus, 15.—19. juunini. Spordivõistluste programmi on käesoleval aastal üles võetud veel suur hulk uusi sõjalise iseloomuga võistlusi, nagu sõjaline kolmevõistlus (jooks, laskmine, granaadipildumine), rännak lahingrakmetes, jalgrattasõit rakmetes, laskmine rasketest kuulipildujatest jne. Mängude kava on täendatud pesapalli mänguga. Riigivahema auhinna saamiseks on väljatöötamisel uus moodus, mille järele selle auhinna määramisel arvesse võetakse kergejõustiku alal ainult B klassi saavutused, kuna kergejõustiku A klassi võitjatele on välja pandud eriline auhind. Laskevõistlustel püütakse ka, niipalju kui see võimalik, üleilmise olümpiaadi tingimuste laskealal läheneda. Malevate lipud otsustatakse kaitseliidupäevaks kõik Tartusse koondada ühes vastavate esitusmeeskondadega, kes kulude kokkuhoidmise mõttes võimalikult võistlustele saadetavaist sportlasist tulevad moodustada. Välismaa kaitseliitude esitajaid, muu hulgas ka naiskaitseliitlaste omi, otsustatakse paluda pidustustest osa võtma. Üle-

ilmisele olümpiaadile laskurmeeskonna saatmiseks on kaitseväes ja kaitseliidus ettevalmistustööd juba käimas. Selle ülesande teostamiseks kavatakse asutada üleriiklik laskurliit. Kuigi kahtlus olemas, kas juba eelolevaks olümpiaadiks oma meeskonnaga võib esineda, sest osavõtu tingimused on väga rasked, siis arvatakse, et ettevalmistavate sammudega enam viivitada ei tohiks, et vähemalt võimalus avaneks sellele järgneval olümpiaadil oma meeskonnaga esineda. Kaitseliidu ajaloo kirjutamise asjus otsustatakse, et kõik malevad võimalikult pea oma kroonikad möödunud kahe aasta kohta esitaksid, mis võimaldaks asuda üldise kaitseliidu ajaloo kirjutamisele, mille esimest osa kaitseliidu staabi poolt kavatakse välja anda 10. vabariigi aastapäevaks, ühel ajal vabadussõja ajaloo, mille kallal juba kibedasti ametis ollakse. Naiskaitseliitlaste määruste kinnitamisega ei taha ega taha asi edeneda, sest juba teistkordselt saadetakse nad sõjanõukogust tagasi, seekord nõudmisega, et enne nende kinnitamisele asumist vastavalt kaitseliidu põhikiri peab muudatama. Kaitseliidu staap oli sellele nõudele vastu tulles põhikirja osalise muutmise kava välja töötanud, kuid pealikud arvasid, et, kuigi naiskaitseliitlaste määruste küsimus kuulub kiirete hulka, siiski ei maksaks asuda kaitseliidu osalisele muutmisele, kuna kogu kaitseliidu põhikiri, mis omal ajal kiirel käel ilma vastavate kogemusteta kokku seati, tegelikule elule ei vasta ja põhjalikku ümbertöötamist vajab. Seepärast, nii kahju kui sellest ka ei ole, tuleb juba tahtmatult naiskaitseliitlaste määruste kinnitamine seniks seisma panna, kuni uus kaitseliidu põhikiri kinnitamist on leidnud, ja siis alles naiskaitseliitlaste määrused vastavalt uuele põhikirjale kinnitamiseks esitada. Põhikirja ümbertöötamine tunnistati kiire iseloomuga küsimuseks ja otsustati kõiki malevate juhatusi kohustada vastavate näpunäidetega ja sooviavaldustega selles tähtsas töös kaitseliidu staabile abiks olema. Kaitseliitlaste registreerimiskaartide uut kava läbi vaadates jõuti ühtlasi ka seisukohale, et vastava kaitseliidu üksuse juhatus katselitu astuda sooviavaldanu kohta teeb vastuvõtmisotsuse, mille ta vastavale maleva pealikule kinnitamiseks esitab, kusjuures pealik õigustatud on tarvitama ka oma vetoõigust. Mürkgaaside vastuvõtmise võimaluste asjus tunnistati selgitustöö tegemine malevlaste ja rahva hulgas väga tähtsaks ja tehti pealikele ülesandeks kaitseliidu staabile teatada, millal ja kuhu nad selle küsimuse valgustamiseks vastavaid lektore soovivad saada. Koosolek kandis väga asjalikku ilmet, mitmes tähtsas küsimuses jõuti ühisele seisukohale, mis võimaldab nende teostamisele asumist.

Kõpu malevkond.

Mäletan, kuidas jaanuarikuu algupäevil 1925. a. suuremates Kõpu valla külades kõnekoosolekuid korraldades kaitseliidu mõtte levitamine võitis erilist poolehoidu, mille tulemuseks oli Sakalamaa kaitsemaleva Kõpu jaoskonna asutamiskoosoleku kokkutulek juba 16. jaanuaril 1925. a.

Nagu uut hoogu, elavust ja edu toob kaitseliidu asutamine enesega kaasa ümbruskonna ellu. Mis seni veel tegemata, soovitakse nüüd korda saata. Hakatakse elavamalt koos käima, kõiksugu laske- ja muid harjutusi korraldama jne. Tõelisid kaitseliitlasi tuleb juure.

Kõpu malevkonna naisorganisatsiooni juhatus. Paremalt paremale: prl. A. Meet — abiprotokollija, pr. K. Puis, prl. L. Puju — abiesinaine, prl. H. Anderson, — esinaine, prl. E. Laane — protokollija.

Kaitseliidu kehalist kasvatust reguleerivate ajutiste juhtnööride alusel kutsutakse ellu malevkonna juure spordiklubi. Asutatakse ratsarühm ja moodustatakse jalgratta-komando. Hiljem kutsutakse ellu kodukaitse-ühing.

Kodukaitse-ühingu asutamiskoosolek peeti 2. oktoobril 1926. a. „Taki“ koolimajas, kus valiti ajutine juhatus, kelle 10. oktoobril kokkutulnud peakoosolek ametisse kinnitab järgmises koosseisus: prl. H. Anderson, prl. A. Meet, prl. L. Puju, pr. K. Puis ja pr. E. Laane. Kuigi seni veel on kindlalt välja kujunemata ülesanded kaitseliidus, mis jääksid naiste täita ja missuguses ulatuses, on Kõpu kodukaitse-ühing leidnud külalt enesele vääriks tegevust ja eduga n'i mõndki kasulikku korda saatnud. On välja töötatud kindel tööplaan. On asutatud oma laulukoor, töö-, spordi- ja rahvusliku tantsu trupid, missugused kõik tegetsevad. Kodukaitseühingu algatusel on tegevust alustamas suurem, kindla kava järele töötav näitetrupp lavakunsti edendamise sihiga Kõpus. On korraldatud omavahelisi refe-

raadi- ja teeõhtuid. Edasi on seatud ülesandeks edendada karskust, tutvuda abivajajate perekondadega, et neile jõudu mööda abiaks olla, korraldada sanitaarkursused jne. Kavatsusel on veel korraldada mitmesuguseid üldhariduslikke kursusi, loenguid ja isegi basaari tuleval suvel seltsimaja ehitamiseks kapitali kogumise sihiga. Sportimise otstarbel on otsustatud muretseda 6 paari suuski.

Vaatamata alles mõnekuulisele tegevusele on Kõpu kodukaitse-ühing esinaine prl. H. Andersoni juhtimisel palju nimetamisväärsed korda saatnud, kuna palju kavatsusi veel teostamist ootavad.

Praegu ollakse kibedasti eeltöödega ametis, et aastapäeva väärikselt pühitseda.

Kuna kodukaitse-ühingu ümber on koondunud pea kõik teadlik naiste pere, siis on loota tulevikuski elavat üldtululikkutegevust.

Kuna aga meie iseseisvus ei püsi ainult sõjaväelisel ettevalmistamisel, vaid sama palju just majandusliku ja kultuurielu õieti korraldamisel, siis tuleb vaid ka kaitseliidu shtide taotlemisel erilist tähelepanu koondada nende alade edendamisele.

Ka selles on Kõpu malevkond olnud teadlik ja vastavalt oma tegevust arendanud.

Endist püsivust pealikule ja esinainele ning jõudu kogu malevkonnale sama edukaks edasitöötamiseks malevkonna teise aastapäeva puhul.

K. Ekbaum.

Laskevõistlused 2. diviisi rändauhinna peale Petseri malevas.

Laskeasjanduse tõstmiseks 2. diviisi piirkonnas asuvates kaitsemalevkondades pandi välja 2. diviisi ülema poolt parimale malevkonnale rändauhind laskmises. Enne laskmist oli auhinna peale võistleval laskurühmal ette nähtud kümnekilomeetriline rännak kergetes rakmetes, mille lõpupunktiks tuleliin laskeplatsil. Laskmise tingimused: kaugus 100 meetrit, märk — maaslamaja laskuri kuju; asend — 5 lasku püsti, 5 lasku põlvelt ja 5 lasku lamades käelt. Peale selle oli lubatud igale võistlejale 2 proovilasku, mille tagajärjed näidati iga lasu järel. Proovilaske võistluse tagajärgede kokkuvõttes arvesse ei võetud. Nimetatud auhinna peale võistles Petseri malevkonna 24-meheline laskurühm 30. jaanuaril s. a. Kümnekilomeetriline rännak oli

KAITSELIITLASELE peaks olema selge, et Eesti lippu tuleb ka kaitsta Amsterdami ja selleks on vaja osta Olümpia loterii pileti!

maleva pealiku käsikirja järele — linna raekoda, Riia tänavat mööda kuni Tailovo küla koolimajani ja sealt tagasi linna mööda Riia, Turuplatsi, Tartu ja Aia tänavaid laskeplatsile. Rännak kestis 1 tunni 30 minutit. Kümne minuti vaheaja järele peale laskeplatsi jõudmist algas laskmine. Võistluse tulemused olid: seistes 58 tabavust, põlvelt 81 tabavust ja lamades käelt 82 tabavust — kokku 221 tabavust. Kiire rännak ei jätnud mõju avaldamata lasketagajärgedele,

kuid siiski osutusid tagajärjed headeks. Tabavuste arvu järele tuli esimesele kohale Petseri malevkond, näidates ühtlasi ka kiiremat rännaku aega kümnekilomeetrilises käimises. Teisels kohale tuli Valga linna malevkond 206 tabavusega, rännaku aeg 2 tundi 3 minutit, ja kolmandaks Tartumaa maleva Maarja malevkond 202 tabavusega. Rändauhind antakse Petseri malevkonnale pidulikult üle 2. diviisi esitaja poolt vahariigi aastapäeval.

Male.

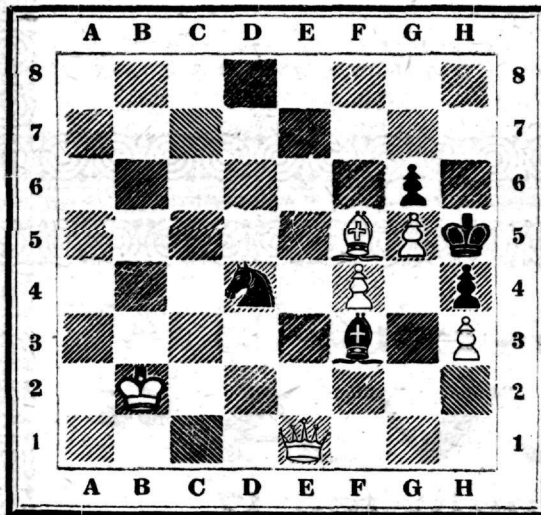
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 31.

Kokku seadnud A. Veismann (Kadilas).

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kb2, Le1, Of5, Ef4, g5 ja h3.

Mustad: Kh5, Of3, Rd4, Eg6 ja h4.

Valged algavad ja annavad matt kahe samuga.

Ülesande nr. 27 lahendus.

1. Ld6 — d7, Lh3 : h4,

2. d5 — d6 annab matt.

1. (Ld6 — d7), Lh3 : e3,

2. Ld7 : g4 annab matt.

1. (Ld6 — d7), Od2 : e3,

2. Ld7 — a4 annab matt.

1. (Ld6 — d7), Rf8 : d7,

2. d5 — d6 annab matt.

1. (Ld6 — d7), Og6 — f7,

2. Ld7 — f5 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: O. Mets ja G. Vesterstein (Vändrast, ka nr. 25 ja 26), Herbert Soovik (Pärnust), B. Kärner ja V. Mikenas (Tallinnast), stud. jur. R. Pärnpuu (Tartust), Martin Villemsen (Pärnust).

ILUDUSE JA TERVISE

saavutate siis, kui tarvitate kõige paremaid kosmeetikaaineid; sarnaseid aineid on saada suures väljavalikus ja kõige odavama hinnaga

EPHAG'I

juures Tallinnas

Harju tän. 41 ja Narva mnt. 42.

Iseäranis soovitame

Ephag'i lillekõlnivett,

Ephag'i lõhnaõlisid.

Uudis:

Ephag'i „ISIS“ puudrit,

Ephag'i „ISIS“ kreemi,

Ephag'i „ISIS“ seepi,

Ephag'i „ISIS“ hambapastat.

J. J. Jegorov

Tallinn, Raekojaapl. 18.

Soovitab suures valikus

viimaseid hooaja uudiseid

siid- ja villastest kleidiriidetest, mööbliriidet, kardina tülli, iga seltsi pesuriidet ja kõiksugu pudukaupa.

Eesti Maapank

Tallinn,

Vabaduse puiestee nr. 1
(Eestimaa Maade Krediitseltsi majas)

Äritunnid kl. 9—15

Aktsiaselts „SILVA“

Tallinn, Merepuiestee 17

Telefonid: kontoris 9-29 ja 13-80; kaupluses 18-09. Telegrammide
aadress: „Silva - Tallinn“

Igasuguste põllutööriistade

ja masinate, kunstpõllurammu, soola jne. **ladu ja müük**

Igasuguste ehitusmaterjalide

naagu palkide, laudade, lubja, tsemendi, gipsi, katusepapi,
katusepleki, iga sorti raua, raudtalade, naelte jne.
ladu ja müük

Igasuguste metsamaterjalide

ostmine, ümbertöötamine, müük ja eksport

SUURVESKI
J. PUHK & POJAD

Tallinnas, Rannavärava pulesteel 21.
 Telefonid: 15-84, 26-15, 24-33 ja 28-11.

Nisupüül

Kõrgem Pehme — Eesti Parem — Kalev — Taara —
 Kungla — Sampo — Sõre — Poolsõre — ja Manna.

Rukkijahu

Rukis, rukkipüül, tangud, kruubid, kliid, loomajahu, suhkur,
 riis, herned, heeringad, sool ja muu koloniaalkaup.

Kontorid:

Tartus: Poe tän. 9, tel. 6-63. **Pärnus:** Nikolai t. 6, tel. 190. **Narvas:** Tallinna mnt. 5, tel. 27. **Valgae:** Vabaduse t. 52, tel. 91.

Viljandis: Tallinna t. 3, tel. 2-11. **Petseris:** Turuplats 9, tel. 70. **Rakveres:** Laada t. 27, tel. 1-05.

TALLINNA KINNITUSE SELTS

Tallinn, V. Karja tän. nr. 3
 Ametnikkude panga ruumes

Kindlustab varandusi tule ja teiste õnnetuste vastu.

Kõik kinnitused kindlustatakse täiel määral edasi.

Esimesel 1926. aastal oli varandusi kindlustatud üle 160.000.000 marga väärtuses.

Selts lõpetas esimese aasta tegevuse puhtakasuiga, mis täiel määral tagavarakapitaliks arvati.

E. GÜNTHER.

Tallinnas, Kuninga tän. 8, kõnetr. 15-99.

Asutatud 1854. a.

**Rohud. Värvid.
Parfümeeria.**

Osakonnad Tartus ja Viljandis.

F. WASSERMANN.

Pikk t. 7. Kõnetr. 28-48.

Raamatud ja ajalehed.:- Viimased uudised! :-
Soodsad ostutingimused!**NAHALADU****J. BERNSTEIN**

Tallinnas, V. Karja t. 5, tel. 18-78.

Asut. 1900. a.

Suur valik kõiksugu nahakaupadest
mööblitööstuse, portfelli, kübarate ja
saapatööstuse jaoks ja sinna kuuluvaist
tarvetest.Kaupmeestele **pastla- ja tallanahka.****Peegli- ja klaasiäri****VENNAD LODERAUD**

Tallinnas, Harju tän. 44.

Võtame vastu tellimisi igasuguste
klaasilihvimis-, peeglite hõbetamis- ja
pildiraamimistöde peale.Valmistame igasuguseid vask- ja tina-
raamidega mööbli- ja ehitusklaase.Soovitame ladust kõige soodsa-
matel maksutingimustel maailma-
kuulsaid**Alfa ja Astra**

koorelahutajaid ja piimatalitumasinaid.

Piimaveokanne.Valmistame aas akimnete jooksul saadud
kogemuste põhjal tasuta piimatalituste
sisseseadete eelarveid ja plaane.

Laos:

rehepeksugarnituuridSoome „Kullervo“ ja teised Inglise, Rootsi
ja Saksamaa vabrikutest**Vickström mootorid.**Rootsi, Ameerika, Saksamaa rohu- ning
viljanitjad, hobuserehad, kõikide koris-
tamismasinade osad, igasugused adrad,
äkked, külvimasinad jne.**Kunstväetisained,**loomajõutoidud, masinarihmad, masinaõli,
veskikivi valamise materjal, raud, naelad
j. n. e.**Tallinna Eesti Majandusühisus,**
Tallinnas, Estoonia puistee 21.**Gummitemplite- ja
graveerimistööstus****«PERFECT»**

Tallinnas, Nunne t. 8, tel. 20-16.

Metallipressimine, treimine, moo-
tor- ja jalgrataste parandamine.Kirjalikud tellimised täidetakse
ruttu ja korralikult.**Saapaliistutööstus****„KALEV“**

Tallinn, U. Kalamaja 9-a.

Teatan oma kaubarvitajatele, et
olen oma tööstust uute masinatega
täiendanud, mille tõttu võin pakkuda
möödukate hindadega saapaliiste,
naisterahva kontse, sääreblokke jne.

Kaupmeestele kõrged 0/0/0.

Austusega omanik E. SAAR.

**Vanem Tallinna
schokolaadivabrik**

GEORG STUDE

asut. 1864. a.

Tallinn, Pikk t. 16.

**Uudis:
Mesi-schokolaad.**

Kõnetr. 27-76.

Tallinna kosmeetika-
laboratoorium

„FLORA”

soovitab tuntud headuses:

Le Printemps,

Saddo-Jakko,

Triple (тройной),

Perhydrol

(pasta ja pulber)

ja teisi meie kosmeetilisi saadusi.

Müügil igal pool.

S. Karja tän. 18, uks „C“, Müürivahe tän.
Kõnetr.: kontoris 5-63, tolliametis 21-82.

TILGA & Co

Ekspeditsiooni ja transpordi o.ü.
Tallinnas.

Telegr. aadr.: „TILGACO“.

Rahvusvahelised speditsoonid.

**Tollimine. — Laevakla-
reerimine. — Inkasso. —**

Kinnitused.

Esitajad kõigis tähtsamates linnades
Eestis ja välismaal.

Asjatoimetamine kõige kiiremas korras.

H. STOLZMANN,
rätsepmeister,

Pikk t. 1, TALLINN, Pikk t. 1.

Suures valikus kodu-
ja välismaa riideid.

Tellijatele hooaja kõige
uuemad moed.

Igasugu karusnahatööd
talvehooajaks.

Hinnad mõõdukad.

Riigi Sadamatehased Tallinn, Merepuiestee 13

Telegr. aadr.: „RIIDOKK“

Telef. 67 ja 11-76

Ujuvad dokid kuni 5000 tonni kandejõuga
Tõstekraanad „ 110 „ tõstejõuga

Tehased töötavad laevaparandus- ja laevaehitustööde alal

Igasugu aurukatelde ja masinate ehitus ja parandus

Tehaste ja vabrikute sisseseade ehitus, korstnad, retordid, transmissioonid, turbapressid, baggerid, ransportöörid jne. Malm- ja pronksvalu kuni 1000 puudani. Tehased valmistavad ka igasugu puutõid. On olemas suuremad masinate ja materjalide tagavarad. Töö valmistamise viis uuemate tehniliste nõuete kohaselt. Eeskujulik konstruktsiooni- ja eelarvebüroo

Tehased võtavad enda peale igasugu eelarvete ja projektide tegemise

Estonian government harbour works

Head Office & Works: Tallinn, Merepuiestee 13

Telegr. aadr.: „RIIDOKK“

Rudolf Mosse Code Telef. 67 and 11-76

Ship and engine repairing & speciality. Floating
doks up to 5000 tons. Floating granes up to 110 tons

Foundry, Forges, Engineering, Boiler, Electrotechnical, Joiner
& rigging Shops. Electrical & Autogene Welding Plants

A. E. G. Eesti Elektri Selts P. V.

Tallinn, Raekojaplats 4, kõnetr. 27-51 ja 15-90. Telegr. aadr.: „Algem“.

Tartu, Küüni tän. 3, kõnetr. 4-91.

A. E. G. Berliini masina-, turbiini-, transformaatori-,
aparaadi- (voolumõõtjad, materjalid jne.), kaabli-, juhede-,
elektri- ja auruvedurite, raudtee signalisatsiooni apa-
raatide, portselaani, kokkukeetmise aparaatide, isolat-
sioonimaterjalide ja masinaosade tehaste (kuni 80.000
ametnikku ja töolist) saadus!

Ladu Tallinnas ja Tartus.

Kõik elektrotehnika alal — tööstuse, majanduse ja põllumajand. otstarbeks.

Lampe „OSRAM“. Tolmuimejaid „VAMPYR“.

Hinnakirjad ja eelarved maksuta.

Kreenholmi Puuvilla Manufakt. O.-Ü.

Asutatud 1857. a.

Ketrusvärtnaid — 500.000, kangrutelgi — 4.000.

Puuvillariiet iga seltsi.
Puuvillalõngu kuni kõige peenemate numbriteni.

VATTI.

Vabrik: Kreenholm, Narva kaudu.

Valitsus ja ladu: Tallinnas, Pikal tänaval nr. 68.

Eesti Piimatööstuse Ühing „EPTÜ“

Tallinn, Lai tän. 41, ETK majas, telef. 20-91 ja 26-07,
 telegrammi aadress: „EPTÜ“, Tallinn.

Ühistegelise piimasaaduste väljaveokeskari

eksporteerib oma liigete ja võõraste poolt saadetud võid ja muid piimasaadusi, makstes nende eest kõrgemaid päevahindu,

toimetab piimatalitustele kätte masinaid, pakkimismaterjale ja igasuguseid meiereitarbeid kõige paremas headuses.

annab piimatalitustele laenusid ja kõikides nende tegevuse alal esitetavates küsimustes nõu ja juhatusi, saates tarbekorral kohale ka oma instruktoreid.

EESTI PABERI A.-S.

Peakontor Tallinnas, Lai tän. nr. 11.

Kõnetraadid:

Juhatus	33-96
Üldine	33-97
Müügiosakond	33-98

Laod:

Tallinnas, Viru t. 9, kõnetr.	1-49
Tartus, Rüütli t. 5, „	4-77
Türil „	11

Soovitab oma laost:

Kirjutuspaberit, kõrgeväärtuslikku.

Postpaberit, pakkides.

Kantseleipaberit.

Trükipaberit, mitmes headuses.

Albumipaberit, mitmevärvilist.

Kartongi, mitmevärvilist.

Kaanepaberit, trükitööde jaoks.

Pakkimispaberit, õhukest, pagaritele, valget ja pruuni, mitmes paksuses.

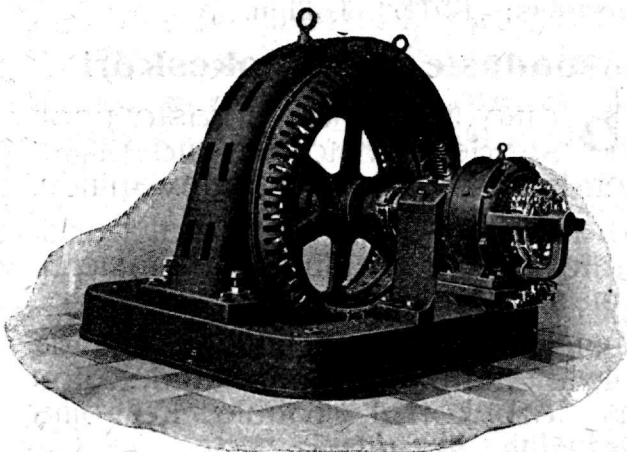
Pappi, valget ja pruuni.

Paberist kotte (lõõtsu),
1/2—20 naelale.

Eesti Elektrimasinate Ehituse A.-S.

end. „**VOLTA**“

TALLINN, Soo tän. 27. :: Tel.: 9-57, 34-28.

Elektrimasinad,
0,5 kuni 1000 h. j.

Elektrijaamad,

Lülitusseaded,

Elektrivõrgud,

Ventilaatorid

j. n. e.

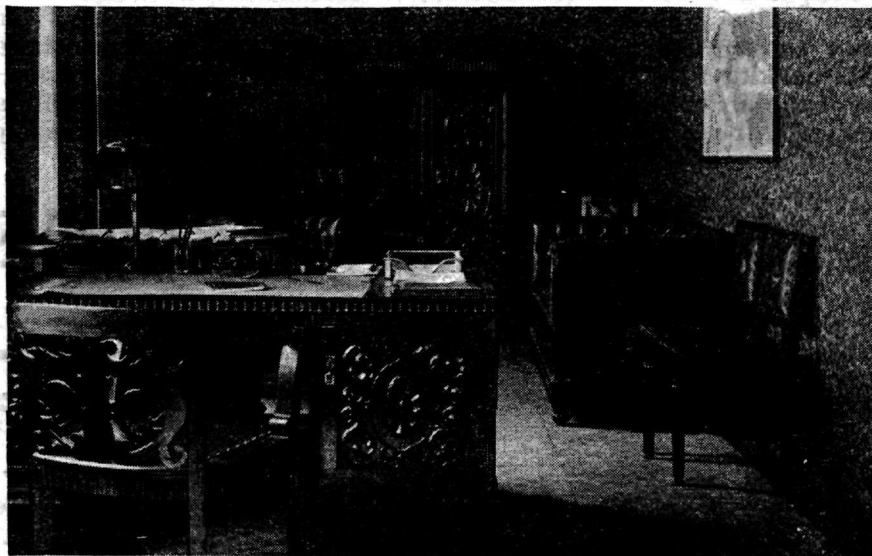

„KARU“

riidevärvid, ainukesed kodumaa näitustel auhindadega kroonitud, täidavad teie nõudeid täielikult, sest need on maitserikkad, vastupidavad ja odavad.
Nõudke igast kauplusest.

I Riidevärvitööstus Eestis

Tallinn, S. Tartu mnt. 30.

A/S. „MASSOPRODUKT“ MÖÖBLIVABRIK
TALLINNAS

MOODSAD JA MUGAVAD MÖÖBLID

Magamistoad, söögitoad, kabinetid, nahkmööblid tubade viisi kui ka üksikmööblitena

Palume külastada meie mööblilaagu S. Tartu m. nr. 61-d, tel. 18-96

TALLINNA LAENU & HOIUKASSA

Asut. 1872. a.

S. Karja t. 4, kõnetr. 32-88, avatud kl. 10—2 ja 1/25—6

Asut. 1872. a.

OSAKOND NÕMMEL, Raudtee tän. 56, kõnetr.: Nõmme 1-31, avatud kl. 1/25—7

Kassa maksab hoiusummade pealt: jooksva arvel 8% p. a. netto

aasta arvel 10% p. a. „

poolaasta arv. 9% p. a. „

Kassa toimetab sissenõudmisi vekslite ja veokirjade järele

Tähtis küsimus majanduslikul kitsal ajal on see, kuidas vähendada väljaminekuid.

Peame hoidma kokku, seda teab igaüks. Aga kuidas hoida kokku, see pole kaugeltki kõigile selge.

Kindel ja proovitud abinõu kokkuhoidmiseks on ühistegevus.

Mida rutem keegi astub tarvitajate-ühisuse liikmeks, seda rohkem hoiab ta kokku. Mispärast? Kui keegi on ühisuse liige, siis ostab ta kõik kaubad ühisusest. Ühisus aga maksab aasta lõpul ostude pealt teatud protsendi ostukasuna tagasi. See on puhas ülejääk. Edasi antakse ühisusest alati head ja täisväärtuslikku kaupa õiglase hinnaga. Praegu, kus väga palju kaupa võltsitakse ja hinnad kunstlikult üles kruvitakse, on see väga tähtis. See-pärast astuge viibimata kõik tarvitajate-ühisuste liikmeks. Ühenduses on jõud.

Eesti Tarvitajate Keskühisus.

A. Tõnisson & K_o

Tallinnas, Rüütli t. nr. 28/30. Tel. 4-60, eratel. 11-83.
Telegr. aadr.: Tõnisko Tallinn.

Suurem tööstus-kaubanduslik ettevõtte **keskkütte**,
vesivarustuse ja **sanitaartechnilise** tööstuse alal.

Puurkaevude ja pumpade tööstus, autogeeniline keetmine.

Suur ladu igasuguseid **käsi-** ja **jõupumpi**, kõikisugu-
seid **torusid** ja nende jagusid. **Vanne, klosette**,
ventiile, kraane jne.

Nõuandeid ja juhatusi eriteadlaste poolt anname tasuta.

Enne, kui meie tööstusala materjale kustki ostate või töö-
tellite, pöörge meie poole, et tutvuda meie töö ja hindadega.

TALLINNA KREDIIT PANK A.-S.

Asut. 1907. a.

Tallinnas, S. Karja tän. nr. 23. Telegr. aadr.: „Krediitpank“.

Osakonnad: HAAPSALUS, NARVAS ja NÖMMEL.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja tähtsamais alevites.
Ühendus suuremate linnadega välismaal.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone kodu- ja välismaal.

Põllumajanduslik keskuhisus „ESTONIA“

Tallinn, Jaani tän. 6. Telegr. aadr.: ZENTRESTONIA.

Eesti ühistegelise või väljaveo keskkorraldus.

OSTAB: oma liikmetelt ja võõrastelt

**eksport- ja siseturuvõid,
juustu ja muid piimasaadusi.**

MÜÜB: igasugu meiereitarbeid, masinaid, piimaproovimisabinõusid,
jõutoiduks — õlikooke, kliisid.

Varustab Tallinna värsket piimaga oma keskkeierei kaudu.

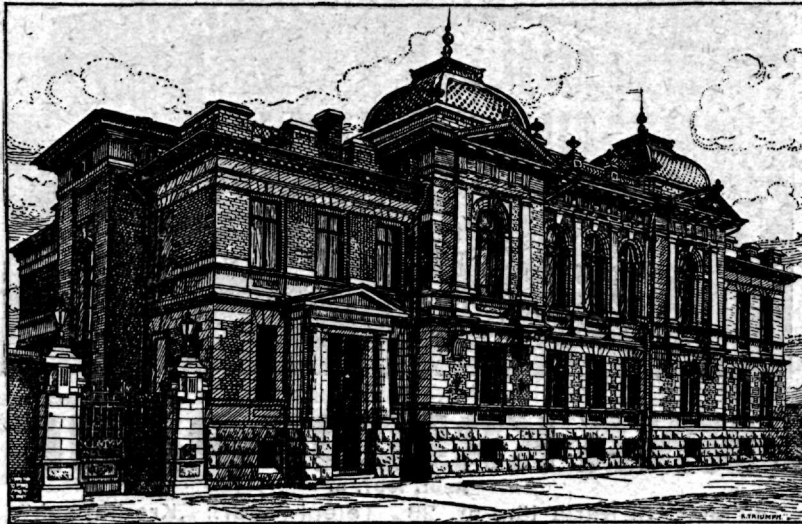
Oma kauplustest Tallinnas: 1) Jaani tän. 3, tel. 8-45.

2) Tarabella tän. 28, tel. 28-79.

3) Müttrivahe tän. 10, tel. 23-09.

4) C. R. Jakobsoni tän. 4, tel. 5-18.

SOOVITAB võid, piima, juustu, mune, vorste, sinke, liha,
konserve, jne., jne.

EESTI PANK

TALLINN

OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNAN-
LINNADES

TOIMETAB IGASUGUSEID PANGA-
OPERATSIOONE